

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра психології та педагогіки

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – магістр

на тему: **«ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ САМОРОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
спеціальності 053 Психологія
Собченко Ксенія Володимирівна

Науковий керівник: Боднар А.Я.
кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент:
Магістерська робота захищена
з оцінкою «_____»
Секретар _____
«_____» _____ 2022 р.

Київ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗВО.....	9
1.1. Аналіз дослідження проблеми саморозвитку особистості в зарубіжній та вітчизняній психології.....	9
1.2. Психологічні чинники саморозвитку особистості студентів.....	28
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗВО.....	35
2.1. Методи і методики емпіричної бази дослідження.....	35
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	38
Висновки до другого розділу.....	92
РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА ОПТИМІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗВО.....	95
3.1. Методичні рекомендації щодо оптимізації процесу саморозвитку студентів.....	95
3.2. Корекційна тренінгова програма щодо оптимізації саморозвитку студентів в процесі навчання у ЗВО.....	96
Висновки до третього розділу.....	100
ВИСНОВКИ	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	119

АНОТАЦІЯ

Собченко К. В. Психологічні чинники саморозвитку особистості студентів в процесі навчання у закладах вищої освіти

Кваліфікаційна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю 53 – Психологія – Національний університет «Києво-Могилянська Академія», 2022.

В дипломному дослідженні зображено теоретичний аналіз та емпіричне дослідження психологічних чинників саморозвитку особистості студентів, а також подано корекційну тренінгову програму для оптимізації процесу саморозвитку студентів під час навчання у ЗВО. Виконано теоретичний аналіз історії дослідження поняття «саморозвиток» та його особливостей у низці наступних вітчизняних та зарубіжних галузях: психологія, педагогіка, соціологія, філософія, політологія, економіка, менеджмент, бізнес, HR. Розкрито зв'язок цього поняття з такими поняттями: «самореалізація», «особистісне зростання», «самоактуалізація», «пошук сенсу життя», «професійне становлення», «життєтворення». Визначено можливі загальні чинники саморозвитку особистості та безпосередні чинники для студентів.

Проведено двоетапне емпіричне дослідження. На першому етапі було визначено психологічні особливості саморозвитку студентів-психологів НАУКМА в навчальному процесі у ЗВО, а під час другого етапу – психологічні чинники саморозвитку особистості студентів психології та соціальної роботи НаУКМА в процесі навчання у ЗВО. Визначено основні мотиватори щодо підвищення зацікавленості до саморозвитку в студентів та способи саморозвитку серед студентів, а також можливі аспекти, що потребують вдосконалення для оптимізації процесу саморозвитку студентів під час навчання у ЗВО. Крім цього, після проведення кореляційного аналізу було виявлено такі результати у студентів соціальної роботи: від самоактуалізації залежить мотивація до навчання у ЗВО, кар'єрні та смисло-життєві орієнтації, взаємозв'язок між суб'єктивним контролем та самоактуалізацією, мотивацією до навчання у ЗВО та смисло-життєвими орієнтаціями, взаємопов'язаність між мотивацією до

навчання у ЗВО та смисло-життєвими орієнтаціями. Результати у студентів психології: від самоактуалізації залежать смисло-життєві орієнтації; суб'єктивний контроль має вплив на мотивацію до навчання у ЗВО, кар'єрні та смисло-життєві орієнтації; зв'язок між кар'єрними орієнтаціями та мотивацією до навчання у ЗВО; взаємопов'язаність між кар'єрними та смисло-життєвими орієнтаціями.

Виділено спеціальні чинники впливу на саморозвиток студентів, з врахуванням яких є ймовірність вдосконалити процес навчання у ЗВО: самоактуалізація, суб'єктивний контроль, мотивація, кар'єра, смисло-життєві орієнтації. Також розроблено корекційну тренінгову програму, використання якої спрямовано з метою оптимізації процесу адаптації студентів до навчання в середовищі ЗВО для підвищення їхнього саморозвитку. В основу тренінгової програми покладено вправи, що містять психотерапевтичний характер, до яких віднесено такі компоненти: психоедукація щодо процесу саморозвитку особистості, принцип «Думати по-іншому» з КПТ-терапії, уява, рефлексія, знання про самотурботу.

Ключові слова: саморозвиток, самореалізація, самоактуалізація, особистісне зростання, мотивація, кар'єра, студенти, зацікавленість, чинники, спрямованість, сенс життя.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Людина завжди виступає об'єктом вивчення та науковців. Приділяється увага фізіологічній основі людині, а також важливе місце в полі дослідження надається людській психіці та робляться спроби дослідити природу людської душі. Одним з невід'ємних компонентів складу людини вважається саморозвиток. Варто зазначити, що дослідники схильні розуміти саморозвиток як необхідне становлення особистості у професійно-трудовій діяльності. Провідну роль в дослідженні відіграє саморозвиток людей пізнього юнацького віку, а саме роки студентського життя. Під час навчання у ЗВО студентам характерно роботи свідомий вибір по відношенню до майбутньої професійної діяльності, адже навчання у ЗВО виступає важливим фактором щодо вибору творення кар'єри в подальшому. Саморозвиток людини є широко досліджуваною темою, адже вона вивчається науковцями з різних галузей науки. Завдяки вивченню саморозвитку з призми великого спектру галузей можна стверджувати про високий евристичний потенціал даної теми.

За допомогою дослідницької діяльності науковців та вчених спостерігається великий спектр інтерпретації саморозвитку та визначення його особливостей. Психологічні чинники саморозвитку як невід'ємну частину складової особистості вивчали вчені з галузі психології та психотерапії, а саме: А. Адлер, Л. С. Виготський, Ф. Герцберг, Д. Макклелланд, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, С. Л. Рубінштейн, В. Франкл, З. Фрейд, Е. Фромм, К. Г. Юнг. Психологічні особливості саморозвитку особистості студентів досліджували як процес студентського навчання відомі дослідники та Я.Ф. Андреєва, К. А. Абульханова-Славська, В. А. Ковальчук, І. С. Кон, Костюк Г.С, С. Б. Кузікова, О. І. Кузнецов, Б. Махоні, С. Мейсон, М. Прінштейн, С. М. Соколовська, Дж. Уолворк, Н.В. Чепелева, І. Шевченко.

Особливості саморозвитку особистості студентів як наявність культурного та людського капіталу досліджували відомі соціологи та економісти Г. Беккер, П. Бурдьє, Д. Гамбетта, І. Гоффман, О. А. Грішнова, Е. Дюркгейм, А. Кармелі, Дж. Масіоніс, Я. Мінцер, Ф. Фукуяма, П. Штомпка, Дж. М. Шуброк, Т. Шульц.

Також, вивченню психологічних особливостей саморозвитку були присвячені роботи відомих шкіл, які розглядали детермінанти саморозвитку студентів як намагання вчитися з метою мати престижну роботу в подальшому: П. Вахтель, Дж. Р. Грін, Дж. М. Квіглі, А. Разін, Д. Л. Рубінфельд, П. Таубман, Т. Уельс. Вивченню психологічних чинників саморозвитку студентів як особистої рефлексії з метою вдалого входження у соціум було приділено увагу спеціалістами з клінічної психології Т. Бьюкенен, Ч Леоне, М. Месаросова, Б. Л. Хокінс, та викладачем бізнес-адміністрування- Х. А. Мустафа.

Об'єкт дослідження: саморозвиток особистості студентів.

Предмет дослідження: психологічні чинники саморозвитку особистості студентів в процесі навчання у закладах вищої освіти.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні чинники саморозвитку особистості студентів у процесі навчання в закладах вищої освіти, а також розробити корекційну тренінгову програму з оптимізації процесу саморозвитку особистості студентів в навчальному процесі у закладах вищої освіти.

Припущення дослідження: за умови високого рівня прагнення до самоактуалізації, інтернального локусу контролю, мотивації до навчання та зацікавленості щодо кар'єрних й смисло-життєвих орієнтацій можна припустити, що процес саморозвитку особистості буде успішним.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до проблеми саморозвитку особистості та визначити психологічні чинники саморозвитку особистості студентів ЗВО.
2. Створити комплекс емпіричної бази дослідження психологічних чинників саморозвитку особистості студентів у ЗВО.
3. Емпірично дослідити психологічні особливості саморозвитку особистості студентів та визначити психологічні детермінанти цього розвитку.

4. Надати методичні рекомендації та розробити тренінгову програму щодо оптимізації процесу саморозвитку особистості студентів в процесі професійного навчання у ЗВО.

Методи дослідження представлені таким чином: теоретичні (аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення даних), емпіричні (інтерв'ю, фрілістинг; «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості», «Дослідження суб'єктивного контролю», «Мотивація навчання у ВНЗ», «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)», «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва; кореляційний аналіз).

Експериментальною базою дослідження був Національний університет «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА). Дослідження проводилось у два етапи. Спочатку було проведено якісне дослідження методом інтерв'ю-фрілістинг на вибірці з 13 осіб, до якої увійшли студенти та викладачі з кафедри психології. Ми проаналізували психологічні особливості саморозвитку студентів психологів в процесі навчання у ЗВО. Також було проведено кількісне дослідження на вибірці з 40 осіб, до якої увійшли студенти першокурсники з соціальної роботи та психології, після чого було проаналізовано психологічні чинник саморозвитку особистості студентів в процесі навчання у закладах вищої освіти.

Практична значущість дослідження полягає у використанні результатів дослідження для покращення програми адаптації студентів до навчального середовища і розроблення методичних рекомендацій оптимізації психологічних чинників саморозвитку особистості студентів у закладах вищої освіти. Дана програма може бути втіленою психологами закладів вищої освіти за допомогою внесення коректив у навчальний план студентів. Також, результати дослідження можуть бути використані у процесі вибору поля майбутньої професійної діяльності студентами.

Наукова новизна дослідження полягає в: дослідженні психологічних чинників саморозвитку особистості студентів ЗВО; отриманні інформації про

особливості саморозвитку з метою поглиблення знання про саморозвиток; вивчення процесу професійного становлення студентів за допомогою особистісного самовизначення; більш уточнюючому розумінню саморозвитку особистості та його психологічних чинників.

В основу **теоретично-методологічної бази** дослідження було покладено: діяльнісний підхід (Б. Г. Ананьєв, П. Я. Гальперін, Д. Б. Ельконін, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн,); системний підхід (В.А. Ганзен, Б.Ф. Ломов, В.С. Мерлін, В.Д. Шадріков.); принцип розвитку (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко та ін.); концепція про розвиток як зміна чи функціонування системи, що супроводжуються виникненням нової якості (Л. І. Анциферова); концепція про внутрішні суперечності, які постають як рушійні сили психічного розвитку (Г. С. Костюк); принцип єдності свідомості та діяльності (О.Г. Асмолов, О.М. Леонтьєв, А.В. Петровський, В.А. Петровський та ін.); положення про єдність свідомості та діяльності, що ґрунтується на нерозривності свідомості та дійсності (С. Л. Рубінштейн); принцип активності (О. Г. Асмолов, О. М. Леонтьєв, А. В. Петровський, В. А. Петровський та ін.); концепція людини як суб'єкта (В.А. Петровський); положення про самовдосконалення як безперервне прагнення людини до самоактуалізації (А. Маслоу); концепція сенсу життя (В. Франкл); трифакторна модель теорії мотивації (Макклелланд-Аткінсон).

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичній конференції «Особистість у просторі проблем ХХІ століття», 10 березня 2022 року, Київ, Україна.

Структуру та обсяг дипломної роботи представлено таким чином: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (108 найменувань) та додатки (4). Загальний обсяг дипломної роботи викладено на 102 сторінках, основний зміст – 122 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗВО

1.1. Аналіз дослідження проблеми саморозвитку особистості в зарубіжній та вітчизняній психології

Саморозвиток – невід’ємна частина функціонування особистості. Він містить в собі багато необхідних компонентів для існування людей та при активному його використанні надає нам широкий спектр можливостей. Саморозвиток постає не просто важливим аспектом в житті людини: він є безмежним процесом людського буття, що можна підтвердити незліченною кількістю досліджень.

Самовдосконалення було розглянуто як важливість вдосконалення особистої волі та взаємозв'язок волі з іншими психічними станами. У книзі «Воспитание воли» Жюль Пейо надав рекомендації щодо вдосконалення власного контролю над емоціями та ідеями, що в свою чергу є доцільним способом у розвитку самодетермінації [56]. Ми вважаємо релевантним погодитися з Пейо через логічність необхідності волі як рушія самозростання.

Розуміння саморозвитку представлено як вирішення проблеми психічного здоров'я з метою збільшення ефективності працівників. Було запропоновано Фредеріком Герцбергом у роботі «The hygiene motivation theory» теорію мотивації, що складається з гігієнічних факторів (робоче середовище: культура та адміністративні органи компанії, робочі відносини, безпека) та мотиваторів (робота працівника: повноваження, досягнення, визнання, відповідальність, кар'єрне зростання) [93]. Ми вважаємо теорію Герцберга важливою через наявність різних чинників впливу на діяльність особистості.

Варто зробити акцент на інтерпретації саморозвитку як природньої особливості людини. Іржі Томан у книзі «Jak zdokonalovat sám sebe» презентував десять заповідей, дотримання яких повинно допомогти людині бути задоволеним собою та щасливим: добре ставлення до людей, ставлення до партнера, сім'я, професія, культура і мистецтво, пізнання, фізичний розвиток, любов до природи,

захоплення й особисті інтереси, жити для інших [71]. Ми погоджуємося з ідеєю автора через багатоаспектність саморозвитку.

Саморозвиток можна розуміти як самокерування, що є головною особливістю виховання людин та волю як рушій керування власною спрямованістю. Олександр Ковалев у «Личность воспитывает себя» вказав про правильне самовиховання, що полягає в цілеспрямованих і впевнених діях, намаганнях пізнавати світ і розкрити себе за допомогою саморегулювання [24]. Ми погоджуємось з думкою автора, бо саморозвиток включає в себе самовиховання.

До характеристик саморозвитку відносять наявну людям потребу справляти на людей позитивне враження. Джон Г. Ніколлс в статті «Achievement Motivation: Conceptions of Ability, Subjective Experience, Task Choice, and Performance» висвітлив ідею про потребу показати іншим власну компетентність та конкурентоспроможність [95]. Зацікавлені люди в надані відповідній оцінці власних здібностей іншими людьми будуть активно самовдосконалюватися. Ми погоджуємося з ідеєю через її наявність в наших реаліях.

Самовдосконалення було охарактеризовано як самовиховання. Орлов Ю. М. У книзі «Самопознание и самовоспитание характера: Беседы психолога со старшеклассниками» описував самовиховання, що має вид намагання вдосконалюватися з метою досягти власного ідеалу, керуючись любов'ю та турботою по відношенню до себе [52]. Ми вважаємо за потрібне погодитись з думкою через висвітлення гуманістичності ідеї саморозвитку.

Необхідним буде вказати про зв'язок між поведінкою людини та стимулами, які підштовхують людину діяти певним чином з метою задовольнити потреби. В роботі Леонтьєва Д.А. «Очерк психологии личности» було акцентовано увагу на двох шляхах саморозвитку: людина розвивається під впливом фізіологічних потреб, або процес саморозвитку спричинюється психологічними потребами [33]. Ми погоджуємося з вище згаданою ідеєю.

Важливо визнати саморозвиток як свідоме становлення особистості. Карл Роджерс в «Остановлени личностью: психотерапия глазами психотерапевта»

зазначив необхідні складові для становлення особистості: відкритість власному досвіду, довіра до власного організму, внутрішній локус контролю, бажання бути процесом [61]. Зосередження уваги на вказаних аспектах може бути доцільним для розвитку особистості. Ми погоджуємося з вченням Роджерса, адже вище перелічені характеристики вважаються ознаками самозростання.

Доцільно усвідомлювати саморозвиток людини, в якому міститься фізичність та духовність. Бернард Лівехуд в роботі «Кризисы жизни-шансы жизни развитие человека между детством и старостью» навів дві складові людського образу та відніс до кожної притаманні індивідові елементи: до фізичної складової відносяться потяги та інстинкти, а до духовної – внутрішній світ. Також було виділено духовну складову як засіб визначення усвідомленості свого «Я» та власної ролі у світі [35]. Ми погоджуємося з ідеєю автора.

Саморозвиток вивчають через призму розуміння ідеї про працю над собою, що спричинено природною потребою особистості приналежити до людей. У роботі Роя Ф. Баумейстера та Марка Р. Ліпі в роботі «The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation» зазначено трудову діяльність як головний спосіб досягнення приналежності завдяки встановленню хорошого контакту з колегами, а також використання власної праці з метою принесення блага в суспільство [86]. Ми погоджуємося з авторами.

Самовдосконалення вивчається як поєднання особистісного та професійного самовизначень. Маркова Є. К. у книзі «Психология профессионализма» висвітлено процес співвідношення самовизначень: визначення власних рис, якостей, можливостей, здібностей; вибір людиною критеріїв оцінки себе; визначення своєї готовності вже наявних якостей, що відповідають/не відповідають бажаним теперішнім критеріям; визначення майбутніх якостей, відповідних власній нормі; побудова плану вдосконалення якостей; переоцінка власних якостей, цілей та плану їх реалізації згідно з умовами сьогодення; повтор попередніх етапів [42].

Серед досліджень саморозвитку знайшлися такі, що розглядають саморозвиток як важливий інструмент до вдосконалення робочого середовища та

ефективності працівників. У книзі «Основы менеджмента» Мескон М., Альберт М., Хедоурі Ф. виклали низку теорій та рекомендацій щодо вдосконалення робочого процесу з позиції теорії Абрагама Маслоу. Потреби були ієрархічно поділені на первинні (фізіологічні та потреба в безпеці і захисті) та вторинні (потреба в соціумі, потреба у визнанні компетентності та авторитетності, потреба в самореалізації) [45]. Ми погоджуємося з теорією Маслоу, адже в ній охоплено наявні людині чинники.

У поняття саморозвитку людини було покладено особливості гуманізму. У книзі П.Ю. Сауха «Філософія: навчальний посібник» було висвітлено ідею людини епохи Відродження, яка розвиває в собі наступні якості: незалежність, творчість, вільнодумність, відкритість до досвіду [63]. Ми погоджуємось з використанням з вищезгаданим вченням, адже в основу людського саморозвитку входять індивідуалістичність та бажання пізнати світ.

Саморозвиток особистості також можна вивчати як притаманні людині невизначеність щодо власного майбутнього та необхідність самовизначення. А. А. Комлев, досліджуючи саморозвиток, в роботі «Психологические факторы значимого жизненного выбора» зазначав на необхідності інтелекту, який відіграє значну роль під час етапу особистого визначення, що є представленим професійною зайнятістю [27]. Крім цього, зазначено наявність раціоналістичного мислення в момент свідомого вибору. Ми погоджуємось з думкою автора через урахування реалістичності вказаних характеристик.

Ідею саморозвитку можна представити через вивчення самосвідомості особистості. Мітіна Л. М. у книзі «Психология развития конкурентоспособной личности» висвітлювала самосвідомість як усвідомлення індивіда сукупності власних знань, здібностей, характеристик та цілей [47]. Самосвідомість має тенденцію формуватися в процесі соціалізації та утворювати собою структуру з таких компонентів: когнітивний – самопізнання, афективний – наявність самовідношення, та поведінковий, до якого віднесено саморегуляцію.

Саморозвиток було вказано як невід'ємне становлення людини в дорослу завдяки віковій асоціації, після якої індивід стає повноправною людиною

соціуму. У роботі «Система психології Володимира Роменця як вчинок самопізнання» Тетяна Титаренко зазначила головну ознаку дорослої особистості, що полягає у її відподальності перед іншими та за інших людей [69]. Представлено відповідальність як спосіб існування та шлях індивідуального успіху людини. Ми вважаємо вірогідним розуміти саморозвиток через ідею вираження відповідальності в людині.

Досліджено рефлексію в ролі невід'ємного компоненту в особистісному зростанні. У роботі «Место и роль рефлексии в саморазвитии человека» К. Я. Вазіної було представлено користь рефлексії як способу краще формувати думки, ідеї, цінності, а також проаналізовувати минуле, теперішнє і прогнозувати майбутнє [8]. Перелічені особливості невід'ємно пов'язані з саморозвитком, тому ми погоджуємось з ідеєю авторки.

Саморозвиток розуміють як спосіб здійснення найголовнішої мети в житті, а саме самоактуалізації. Джек Дж. Бауер, Сан В. Парк, Р. Метью Монтойя та Хайді А. Веймент в статті «Growth Motivation Toward Two Paths of Eudaimonic Self-Development» описали саморозвиток як досягнення задоволеності життям, що представлено досягненням благополуччя та мудрості, а також наповненням цінностями та значенням їхнього життя [84]. Ми погоджуємося з авторством.

Зазначено на необхідності вивчати компоненти духовної складової з урахуванням мотиваційної сфери в процесі становлення особистості. У монографії «Психологічні закономірності розвитку духовності особистості» Боришевський М.Й. Шевченко, О.В. Володарська Н.В. вказали вплив біологічних та духовних потреб на поведінку людини, які виступають визначальними в етапі самостановлення та вивсвітлено залежність міри саморозвинутості від міри вираженості вторинних потреб [7]. Ми погоджуємося з ідеєю через наявність духовних потреб як чинників саморозвитку в сьогоденні.

Саморозвиток розглядають як потребу бути корисним та необхідним для соціуму, яка є природньою для людини. Петровський А.В. в роботі «Потребность быть личностью» зазначив про притаманне людині намагання отримати любов та визнання з боку оточення за допомогою особистісного зростання [55]. Ми

погоджуємося з вказаною ідеєю Петровського, враховуючи невід'ємність мети в людині бути прийнятою та авторитетною у сфері зайнятості.

Варто розглянути самоствердження як компонент самовдосконалення. Євченко Ірина в роботі «Теоретичний аналіз проблеми самоствердження особистості» зазначила ідею про саморозвиток, процес якого включає в себе діяльність індивіда: чим більше людина усвідомлює власну потребу в самоствердженні, тим більшим буде приділення часу власному зростанню [16]. Ми погоджуємось з думкою Євченко.

Було зазначено самоспостереження у вивченні саморозвитку. Терлецька Л.Г. в роботі «Процес самопізнання, його структура і роль у становленні особистості» висвітлює самоспостереження необхідним для саморозвитку [68]. Крім цього, було представлено самоаналіз та рефлексію в ролі потрібних особливостей для вдалого процесу саморозвитку. Враховуючи навіність вказаного в людині, ми погоджуємось з ідеєю Терлецької.

Важливо згадати про способи саморозвиватися. В роботі Е.А. Коваленко «Усвідомлений саморозвиток особистості в сучасних умовах» висвітлено два шляхи саморозвитку: неусвідомлений саморозвиток (гра, імітація, стихійна адаптація, наслідування, зараження) та усвідомлений саморозвиток (адаптація, саморегуляція, самовиховання, самоосвіта, самостворення, самовдосконалення) [25]. Автор виділив самостворення та самовдосконалення як найвищі форми усвідомленого саморозвитку. Ми погоджуємося з ідеєю статті.

Саморозвиток вивчається як невід'ємна частина особистості через співвідношення вікових та психологічних характеристик. Яблонська Т.М. в статті «Вікові та індивідуально-психологічні особливості як чинник самовдосконалення особистості» представила ідею про бажання та свідому готовність займатися самозростанням, які беруть початок в підлітковому та юнацькому віці та є наявними продовж життя [81].

Розглядають самостворення як процес та високий рівень саморозвитку. Л. З. Сердюк в роботі «Самостворення особистості як цілісний самодетермінований феномен» представив характеристики самостворення: саморегуляція, особисті

переконання, «Я»-концепція [64]. Було висвітлено інший компонент – самоставлення, до якого віднесено: ціннісні установки, уявлення світу, усвідомлення власної ролі в світі, цілі, воля, процес саморозвитку. Ми погоджуємося з вище наведеними думками, і вважаємо останні релевантними для застосування у вивченні саморозвитку.

Саморозвиток було зображено як наслідок задоволення потреб. У статті «Потреби особистостів самореалізації» Литвинчук О. В. виділив характеристики потреби в саморозвитку: полівалентність – існує безліч способів задовольнити потребу в самореалізації, заміщення – потреба в самореалізації може бути вираженою через іншу потребу, кумуляція – задоволення всіх потреб за рахунок задоволення потреби в самореалізації [36]. Ми погоджуємося з ідеєю автора.

Саморозвиток визначено як очевидну наявність. Н.В. Скробач, О.А. Шаповал, В.Ю. Вишиванюк, В.О. Петрина в роботі «Перевентивна роль самовиховання у формуванні особистості» вказують на вираження природнього бажання постійно задаватись питанням та намаганням отримати якомога більше знань [66]. Також вказано важливість самовиховання як чинника сприяння самовдосконалення людини. Ми погоджуємося з авторством.

Розглянуто саморозвиток з позиції вікової періодизації. У статті Н. К.Орішко «Специфіка самовдосконалення особистості на різних етапах її онтогенезу» зазначено, що під час етапу юнацького віку людина починає активно замислюватися про власне майбутнє, свою роль та призначення в житті, що є спонукальними чинниками до саморозвитку [51]. Ми погоджуємося з думкою автора.

Виділено самовдосконалення як невід'ємний складник людського існування та орієнтир в сучасному світі. Особливу увагу акцентувала на важливості самоосвіти в дорослому житті Штангрет Лілія Іванівна в роботі «Самоосвіта дорослих як умова адаптації, професійного самовдосконалення і духовного розвитку особистості», а також визначила як шлях пристосування до сучасності [79]. Крім цього, самоосвіту зазначено в ролі вдалого засобу для професійного та духовного зростання. Ми погоджуємося з ідеєю авторки.

Дослідженню саморозвитку як необхідної складової особистості приділено багато часу. Світлана Криштанович, Наталія Чубінська, Ірина Гавриш, Олександра Хлтобіна, Жанна Шевченко в статті «Philosophical and Psychological Approach to Self-Development of Scientific and Pedagogical Workers» вказали самовдосконалення як засіб виживання, самопідготовку до життя та спосіб пристосування до умов сучасного світу, що знаходиться в постійній швидкій трансформації [89].

У вивченні саморозвитку зроблено акцент на прагненні ідеалу. У книзі Адлера «Наука жити» описано прагнення ідеалу через ідею мотиву до влади. Було зазначено причину мотиву до влади, комплекс меншовартості, для досягнення якої людина шукає та пробує себе, з чого саморозвиток постає як інструмент отримання влади [83]. Ми погоджуємося з ідеєю через існування досягнення владних повноважень як один із варіантів причини для саморозвитку.

Важливо розглядати саморозвиток під час вивчення соціальних проблем. Якоб Мінцер в роботі «Investment in Human Capital and Personal Income Distribution» зазначав про проблему інвестування в саморозвиток, яка спричинена класовою нерівністю між індивідами [101]. Ми припускаємо, що можна розглядати несприятливе класове походження як чинник саморозвитку з ціллю змінити класове становище за допомогою висхідної мобільності.

Доцільним буде досліджувати саморозвиток через ідею постійної самопрезентації в соціумі. У книзі «The Presentation of Self in Everyday Life» Ірвінг Гоффман зазначив про самопрезентацію як про необхідність справити правильне враження на оточуюче середовище з метою досягнення особистих цілей [90]. Ми погоджуємося з теорію Гоффмана через наявність вдалого особистого позиціонування як однієї з причин приділення уваги самовдосконаленню.

Приділено увагу вивченню залежності між стабільністю країни та навчальним процесом. У роботі «Optimum Investment in Human Capital and Economic Growth» Ассаф Разін підкреслює необхідність держави вкладати в людський капітал громадян для підвищення ефективності праці людей та їх

забезпеченості одночасно [104]. Ми вважаємо за потрібне погодитися, адже від міри приділення часу для саморозвитку залежить рівень фінансового благополуччя.

Було приділено особливу увагу освітній сфері. Пол Таубман та Теренс Уельс в роботі «Mental Ability and Higher Educational Attainment in the Twentieth Century» акцентували увагу на проблемі якості навчання та доступу до нього, а також зазначали про науково-технічні революції та їх позитивний вплив на буденність [107]. Наведено причини займатися саморозвитком: хороша робота, доступ до різних благ. Ми погоджуємося з твердженням авторів.

Знайдено розуміння саморозвитку Пола Вахтеля як засіб набуття престижу у вигляді статусу роботи. У роботі Джастер, Ф. Т «The Returns to Investment in Higher Education: Another View: Paul Wachtel» було звернено увагу на вигідність інвестувати у вищу освіту з ціллю отримати престижну роботу [96]. Ми погоджуємось з ідеєю, враховуючи сучасну політику щодо внеску в навчання для забезпеченого майбутнього.

Важливо розглядати вплив поведінки людини на оточуючих. Еллен Бершайд, Вільям Граціано, Томас Монсон, Маршалл Дермер у статті «Outcome Dependency: Attention, Attribution, and Attraction» зазначали власну та чужу поведінку як спосіб схилити до себе і впливати на інших за допомогою знань [85]. Ми погоджуємось, що накопичення знань для збільшення впливу на інших може виступати як чинник саморозвитку.

Доцільно вивчати саморозвиток в контексті порівняння людей різного віку. Ігор Кон у книзі «Личность и её самосознание» вказує на відмінність у прояві орієнтації на досягнення цілей в різні вікові періоди [28]. Було зазначено причини самотановлення, а саме: бажання знайти власну ідентичність та відчувати задоволеність від життя. Автор акцентував на розумінні саморозвитку як досягненні та утриманні того, що приносить людині задоволення. Ми погоджуємося з Коном, бо шлях до благ передбачає самовдосконалення.

Приділено увагу самовизначенню. Гінзбург М. Р. в статті «Личностное самоопределение как психологическая проблема» писав про самовизначення, яке

здійснюється на основі сумісності власних прагнень та цінностей соціуму [11]. У роботі зазначено, що людина намагається слідувати загальноприйнятим цінностям та нормам і в цей же час прагне підлаштувати власні цілі та цінності під норми соціуму. Ми погоджуємося з цим вченням, враховуючи реалії світу.

Приділено увагу людському капіталу та можливостям індивіда. Джон М. Квіглі та Даніель Л. Рубінфельд в роботі «Public Choices in Public Higher Education» описали зв'язок між людським капіталом та майбутніми можливостями [103]. Вказано причину вкладати в людський капітал, що полягає в забезпеченості та просування вгору по класовій драбині. Ми погоджуємося з ідеєю авторів, бо сьогодні передбачає внесок у саморозвиток для досягнення професійної успішності.

Важливо згадати професіоналізм як шлях для самовдосконалення. У книзі А. А. Бодальов «Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения» зазначено умови для саморозвитку: засвоювати знання та відповідати вимогам власної професії; розвивати суспільне знання, що стане в нагоді при застосуванні професіоналізму; розвивати власну духовність [6].

Знайдено інтерпретацію саморозвитку як самоосвіти. Є.А. Шукліна в роботі «Самообразование как отрасль социологического знания» висвітлила роль самоосвіти, яка набуває соціальності завдяки діяльності ЗМІ [80]. Самоосвіту вказано як високо затребувану на ринку праці, а також очікувану та прийнятну в соціумі. Ми погоджуємося з думкою Шукліної, адже в нинішні часи самоосвіта стає одним з невід'ємних аспектів життєдіяльності.

Важливо вивчати самопозиціонування. У статті «Internet research: Self-monitoring and judgments of attractiveness» Том Буханан вказав на самопозиціонування як шлях вдало справити враження. Представлено самоконтроль як спосіб привабити інших [87]. Ми погоджуємося з думкою, бо вдосконалення комунікаційних навичок є саморозвитком.

Мотивація вважається необхідним чинником для саморозвитку. Річард М. Райан та Едвард Л. Десі в статті «Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being» висвітлили необхідні

для самовдосконалення компоненти: внутрішня мотивація та саморегуляція зовнішньої мотивації [105]. Зазначено важливість регулювати вплив зовнішньої мотивації через ризик появи антимотиваційної та небажаної поведінки людини, що вважається негативним для самодетермінації особистості.

Корисно враховувати інвестування в людський капітал як спосіб підвищення доходу. У книзі «Человеческое поведение. Экономический подход. Избранные труды по экономической теории» Гері Беккер представив Інвестування в саморозвиток як шлях до професійної реалізації [4]. Ми погоджуємося з твердженням Беккера, враховуючи невід'ємність розвитку власних навичок та знань, які потребуються на роботі, та сприймання саморозвитку як способу підвищення доходу.

Висунуто ідею дослідження саморозвитку за допомогою вивчення соціального капіталу. Жулі Претті та Девід Сміт в статті «Social Capital in Biodiversity Conservation and Management» вказували на ризик появи негативних наслідків, які перешкоджатимуть наповненню соціального капіталу, а також зазначили про більшу залученість до колективної взаємодії [102]. Ми погоджуємося з думкою авторів через розуміння спілкування як одного із засобів самозростання, а також як доступу до різних можливостей.

Саморозвиток ваажається невід'ємною складовою благополуччя країни. Авраам Кармелі та Джон М. Шаброк в роботі «How Leveraging Human Resource Capital with its Competitive Distinctiveness Enhances the Performance of Commercial and Public Organizations» писали про зміцнення держави [88]. Була висвітлена важливість інвестувати в людський капітал для стабільності країни, у що входить: зріст робочої зайнятості, зниження рівня злочинності, покращення здоров'я громадян. Ми погоджуємось з ідеєю пробуджувати в людей зацікавлення до самовдосконалення для покращеного майбутнього Батьківщини.

Було розглянуто саморозвиток з призми вивчення самоконтролю та спілкування з людьми. Крістофер Леоне в роботі «Self-Monitoring: Individual Differences in Orientations to the Social World» акцентував увагу на відмінності між індивідами в різниці рівня самоконтролю, з чого полягає наступне: чим

більший рівень самоконтролю, тим краще людина здатна себе контролювати серед інших [99]. Ми погоджуємося з цією ідеєю, бо самоконтроль постає як невід'ємний компонент життя особистості.

Проаналізовано вплив зв'язку між самоконтролем та адаптивністю на саморозвиток. ЛуAnne Б. Хокінс разом з Крістофером Леоне в роботі «Self-Monitoring and Close Relationships» подали наступну ідею: люди, в яких наявний високий рівень самоконтролю, є адаптивнішими [92]. Ми погоджуємося з авторами, враховуючи наявність адаптивності як допоміжного засобу в самовдосконаленні.

Прушківська Е.В. та Переверзева А.В., які в роботі «Людський капітал: проблеми та перспективи» піднімають проблему малодосліджуваності поняття «людський капітал» та стверджують про його важливість для економіки. Було вказано необхідність досліджувати економіку, особливість якої полягає в збільшенні інтелектуальної сфери в роботі [59]. Ми погоджуємось з думкою через вплив на мотивацію людини бути всебічно розвинуеною та вийти на ринок праці.

Саморозвиток також вивчається в контексті дослідження самовиховання. Байлук В. В. в книзі «Человекознание. Самообразовательная и самовоспитательная реализация личности как закон успеха» висвітлив самовиховання як свідомий процес, під час якого змінюються якості людини та який націлений на досягнення мети [2]. Ми погоджуємося з цим твердженням, бо саморозвиток означає невід'ємність процесу зміни особистості.

Було вказано на багатовивченості саморозвитку та давності теми саморозвитку. Вікторія Терещук в статті «Історико-філософський аспект визначення поняття саморозвитку особистості» робить акцент на необхідності розрізняти визначення саморозвитку [67]. Крім цього, було виділено спільність усвідомлення саморозвитку, яке представлено такими характеристиками: пізнавальна активність, самоаналіз, самовизначення, саморозуміння, рефлексія. Враховуючи наявність цих особливостей, ми погоджуємось з думкою.

У вивченні саморозвитку приділяється увага капіталу. У статті «Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку» Грішнова О. А. зазначає на рівноцінності культурного, людського та соціального капіталів [15]. Ми погоджуємось з думкою, адже вона містить в собі необхідні для саморозвитку: сукупність знань та здібностей, які людина розвивала; можливість застосовувати здібності для використання нею створених речей; здатність використовувати особисті канали зв'язку для вигоди.

Розглядається саморозвиток як чинник задоволеності життям, добробуту та успішної трудової діяльності. Анна Марія Завадзька та Анна Шабовська-Валашик в роботі “Does self-improvement explain well-being in life and at workplace? Analysis based on selected measures of well-being” охарактеризували самовдосконалення як спосіб привнести в своє життя більше добробуту та посприяти ефективності в трудовій діяльності [108]. Ми погоджуємось з авторками.

Доцільно вивчати саморозвиток в акценті на «Я»-концепцію як критерія вибору професійної орієнтації. У монографії «Психология развития личности» В. Є. Михайличенко було вказано про особливості «Я»-концепції, за допомогою яких визначається спроможність здібностей та якостей до виконання роботи, оцінюються особисті підходящі якості для роду професійної діяльності, визначається рівень власних домагань щодо професійного зростання [48]. Ми погоджуємося з ідеєю через вчення психології за останнє століття.

Висвітлено соціальний капітал як регулятор аспектів життєдіяльності, включаючи саморозвиток. Френсіс Фукуяма в публікації «Соціальний капітал» подав розуміння соціального капіталу як використання людиною своїх контактів з метою досягнення цілей [74]. Ми погоджуємося з автором, адже людина – це соціальна істота, яка дізнається нову інформацію в процесі спілкування.

Саморозвиток можна досліджувати через вивчення проблеми некомпетентності, меншовартості та невпевненості в собі. У роботі Хусейн А. Мустафа «Self-improvement» запропонував інвестування в саморозвиток як шлях усунення проблеми. Також представлена модель «SWOT» (Strenghts,

Weaknesses, Opportunities, Threats), яка спрямована вдосконалювати особистість. Ми погоджуємося з думкою автора, адже було окреслено наслідки, які є соціально схвалюваними: нові можливості, покращене «Я», зріст самооцінки [94].

Зазначено необхідність вивчати про можливі перешкоди на шляху самовдосконалення – бар'єри саморозвитку. Володимир Георгійович Маралов в статті «Барьеры саморазвития личности» представив розподілення бар'єрів на суб'єктивні та об'єктивні, які можуть полягати в самій особистості та неконтрольованих людиною особливостях. Крім цього, виділено зовнішні та внутрішні фактори, чим спричиняються бар'єри саморозвитку [41]. Ми погоджуємося з автором, адже вказані характеристики наявні реальності.

У роботах акцентовано увагу на проблемі самовизначення в контексті сучасності. В роботі Коваль Н.О. «Духовность в системе профессионального становления специалиста» було вказано на ускладненні самовизначення через вплив плюрастичності культури [26]. Ми погоджуємося з думкою авторки через урахування вище згаданої особливості в реаліях сьогодення.

Дослідниками зазначено на проблемі самовизначення людини в рамках сучасного суспільства. У статті «Социальная идентификация в кризисном обществе» Ядов В.А. пояснює проблему високою соціальною мобільністю, яка спричинена руйнацією жорсткої ієрархізації соціуму [82]. В цілому, ми погоджуємося з думкою автора, адже збільшення можливостей унеможливорює легкість самовизначення.

Варто зазначити про висвітлення саморозвитку сьогодення в негативному ключі. В. О. Лозовой та Л. М. Сідак у книзі «Саморазвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці» акцентували увагу на притаманному саморозвитку духу капіталізму та протестантизму, які позбавили саморозвиток творчості, індивідуальності та духовності [38]. Ми погоджуємося з ідеєю, враховуючи сучасне сприймання саморозвитку як способу отримати широкий спектр навичок для професійного зростання та бюджетного забезпечення.

Необхідно приділяти увагу ролі саморозвитку в інформаційному чи сучасному світі. Д.В. Лущикова в роботі «Цінність саморозвитку особистості в інформаційному суспільстві» вказали важливість самозмінювання як невід'ємної для постійного саморозвитку характеристики, який є викликаний через мету самоперевтілення для відповідності ідеального «Я» реальному [39]. Ми погоджуємось з ідеєю авторки.

Саморозвиток розглядається як культурний капітал, що виник внаслідок світової трансформації вкінці 20-го століття. А. Ручка в статті «Культурний капітал сучасного українського соціуму: стан та особливості реалізації» зазначає невід'ємність культурного капіталу в житті особистості для функціонування людини. Висвітлено культурний капітал як спосіб творення сильного соціуму, на якому базується міцність країни [62]. Однак, автор виділив недостатність культурного капіталу в Україні, аргументуючи це занепадом культурно – освітньої сфери країни. Ми погоджуємось з автором.

Також, саморозвиток уявляють в сучасній психології як самовдосконалення, що є способом вирішити всі проблеми в легкий та швидкий спосіб. Пророк Н. В. в статті «Уявлення про самовдосконалення в сучасній психології» зазначив, що спосіб має призвести до однозначного успіху, вираженого високим доходом та престижністю статусу [58]. Висвітлено ідею сприймати самозростання як не тільки можливість професійного розвитку, а також як включаючий в себе духовні та біологічні компоненти аспект. Ми погоджуємося з автором через наявність такої ідеї.

Велику увагу приділено вивченню саморозвитку України, який переживає трансформацію з початку останніх років 20-го століття. О. М. Єрахторіна в «Самовдосконалення особистості у науковій рефлексії і реалізації біографічних проєктів» представила процес як зміну традиційних українському суспільству цінностей та цілей [17]. Тепер потрібно постійно займатися самовдосконаленням та бути відповідальним й вільним у прийнятті рішень. Ми погоджуємося з ідеєю через наявність перелічених особливостей реалій в Україні.

Вважається необхідним вивчати тему саморозвитку через багатовизначеність та досліджуваність зазначеного явища. Кузікова С. Б. в роботі «Феноменологія саморозвитку особистості: визначення поняття» пояснює актуальність цієї теми через наявність вже багато існуючих понять саморозвитку, з чого випливає необхідність дослідження саморозвитку з метою розрізнення його понять [30]. Ми погоджуємось з авторкою.

Розглядається проблема вивчення внутрішнього світу особистості в постмодерністській психології, враховуючи умови сьогодення. С. Д. Максименко, В. Л. Зливков, С. Б. Кузікова в монографії «Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика» вказали принцип сучасної психології, який полягає у відкиненні ідеї істинності однієї точки зору [40]. Тим не менш, через наявність очікувань щодо поведінки сучасної людини, здатність самовдосконалюватися втрачає власну творчість та індивідуальність певною мірою. Ми погоджуємося з думкою авторства, яка є висвітленням сучасних реалій.

Акцентується увага на необхідності інноваційності в діяльності особистості як важливого компоненту в утворенні високорозвинутої країни. В роботі «Інноваційна діяльність особистості як важлива умова гармонізації культурно-освітнього простору: філософсько-освітній аспект» Ольга Гончарова та Галина Тараненко зазначили освіту як шлях впровадження інновацій з метою виховання людей, наділених інтелектуальними та творчими здібностями для підтримання потужної держави [12]. Ми погоджуємося з ідеєю авторок через наявність вказаних особливостей в сучасному світі.

Висвітлено важливість внеску в людський капітал для процвітання держави. Людмила Артеменко в роботі «Людський капітал: наукові підходи та стан формування в Україні» навела низку характеристик, притаманних людському капіталу, що представлені наступним чином: невід'ємність його наявності в людині; постійне відтворення наявних та поповнення нових ресурсів; його свідоме використання індивідом; необхідність сталого професійного зростання [1]. Ми погоджуємось з авторкою.

У вивченні саморозвитку вказували на яскраво вираженій матеріальності в повсякденні та важливості духовного аспекту людини. Анатолій А. Фурман в «Особистість у формовиявах смисложиттєвого зорієнтування» представив смисло-життєву сферу як систему психічних утворень свідомості й самосвідомості, що є основою для соціально-психологічних настанов, цінностей, а також відповідних дій, учинків, чинником спрямованості діяльності особистості, її суспільно-моральної і духовної активності [75]. Ми погоджуємось з автором.

Було зазначено особливості сучасного світу, який запропоновано вважати світом інновацій. Олена Отич в статті «Освіта дорослих у суспільстві знань» акцентує на доступі людиною до інформації і можливості для саморозвитку. Було вказано на постійній появі інформації, що впливає на вимоги та очікування до людей, через що потрібно завжди займатися освітою [53]. Також було представлено знання як продукт продажу та поєднання інформації з різних галузей. Враховуючи нинішні реалії, ми погоджуємось з авторкою.

Досліджено зв'язок між психологічними ресурсами та особливостями саморозвитку людини. Олексій І. Кузнецов, Оксана В. Платковська, Ілля Г. Савченко в роботі «Психологічні ресурси особистісного саморозвитку особистості» представили результати дослідження щодо залежності саморозвитку від психологічних ресурсів таким чином: потреба працювати над собою для самоактуалізації та досягнення успіху; наявність милосердя, прагнення свободи та стремління знайти сенс життя; готовність брати на себе відповідальність та бути впевненим в собі; віра у добро та спрямування на нього; готовність та бажання допомагати людям, виражені прийманням людей та любов'ю до останніх; прагнення одягати мудрість та проявити творчість [31]. Ми погоджуємось з вказаними результатами.

До вивчення сучасних особливостей саморозвитку можна віднести розгляд соціального капіталу. А. Заяць та Л. Жаховська в роботі «Конвертація соціального апіталув Україні: суперечності, принципи і перспектив» зазначають важливість взаємодії з іншими людьми та висвітлено останнє як шлях до

потенційного досягнення цілей особистості [19]. Виходячи з цього, можна розуміти соціальний капітал як спосіб самовдосконалення. Ми погоджуємось з думкою авторства через наявність вказаного в нинішньому світі.

Саморозвиток було представлено як свідому та цілеспрямовану діяльність. У книзі «Психологія життєвого шляху особистості» В. Г. Панок і Г. В. Рудь висвітлили ідею власної життєтворчості, а життєва траєкторія, є сукупністю цілей та способів їх досягнення, якою особистість керується під час процесу власного вдосконалення [54]. Також було представлено ідею зв'язку між зацікавленням в майбутньому та самим процесом самозростання: чим більше виражено зацікавлення в планах, тим краще людина розвиває власні якості та знання. Ми погоджуємось з думкою авторства.

Досліджувати саморозвиток можна за допомогою вивчення духовності. Н. В. Герасимець в роботі «Духовні виміри буття особистості (соціально-філософський аспект)» розглядали духовність через естетичну та творчу складову, що відповідають за внутрішній світ; до внутрішнього світу віднесено: моральні та етичні якості, цілі та наміри, ідеї та установки [10]. За допомогою цієї складової людина вмотивована самовдосконалюватись, щоб впливати на світ позитивно. Ми погоджуємося з ідеєю через притаманну саморозвиткові духовність.

Було висвітлено свободу як необхідність для успішної самореалізації. У статті «Свобода як самореалізація і самовиховання особистості в контексті її власного конструювання» Гавронська Т.В., зробила акцент на свободі та самосвідомості як необхідних компонентах саморозвитку [9]. Можна дійти висновку, що від міри вираженості свободи та самосвідомості буде залежати міра самозростання, що свідчить про цілеспрямованість та впевненість людини в діях та намірах щодо самореалізації. Ми погоджуємося з вище наведеним вченням, враховуючи наявність перелічених особливостей сучасній психології.

Саморозвиток визначається як природність людини задаватися питанням власного призначення та намагатися знайти себе. Тетяна Кучера в роботі «Сенс життя як етична проблема» розглядала саморозвиток як спосіб знаходження

особистого призначення [32]. Також, авторкою була вказана обов'язковість індивідуального обрання шляху в пошуку сенсу життя через врахування власної природи в процесі самовизначення. Ми погоджуємося з ідеєю.

Важливо вивчати життєву позицію в дослідженні саморозвитку. У статті О. О. Резван «Роль позиції у визначенні пріоритетів особистого розвитку» представлено позицію як систему цінностей, переконань та думок щодо себе й всього оточуючого, і від якої залежить міра вираження самостійності людини [60]. Також вказано зв'язок між позицією та саморозвитком, який можна пояснити таким чином: чим сильніша в людини позиція, тим потужніше протікає особистісне становлення. Ми погоджуємося з наведеною ідеєю.

Існує розуміння саморозвитку як взаємодії особистості з внутрішнім світом. А.Ф. Мінуліна, О.А. Гур'янова в «Тренінг личностного роста» представили взаємодію у такий спосіб: свобода, знаходження власного життєвого шляху та самоактуалізація [46]. Ми погоджуємося з вказаним поняттям саморозвитку, адже останній включає в себе ідею роджеріанської психології.

Розглянуто саморозвиток з позиції вивчення самопроектування. Н. В. Чепелева та С. Ю. Рудницька в роботі «Психологічна характеристика особистості, здатної до самопроектування» вказали самопроектування як спосіб знаходження власної ідентифікації, і яке викликано потребою самоактуалізуватися. Крім цього, авторки вказали саму особистість як втілений проект, який варто самопроектувати, тобто реалізувати [77]. Ми погоджуємось з авторками через наявність вище згаданого в реальності.

Окрім вивчення саморозвитку з включенням до нього самопроектуванням, саморозвиток вивчається також з урахуванням рефлексивного аспекту. Зарецька О.О. в роботі «Самопроектування дорослої особистості (рефлексивний аспект)» вказала рефлексію як можливість мислити та уявляти себе в світі, а також створити уявний образ власного ідеального «Я» [18]. Враховуючи наявність цієї ідеї в психіці людини, ми погоджуємось з авторкою.

Було представлено саморозвиток як життєтворення в сучасному світі. У науковому журналі «Психологія особистості» Тетяна Титаренко пише про множинність особистого життєтворення, до якої входить: активність, рішучість, гнучкість, готовність, широке мислення та зданість здійснювати задумане [70]. Ми погоджуємось з авторкою через наявність перелічених якостей в саморозвитку станом на сьогодні.

Було зазначено важливість виховання у життєвому самовизначенні індивіда та невід'ємність освіти для пошуку власного призначення в подальшому. Бех І. Д. в роботі «Особистісно-орієнтована модель виховання як науковий конструкт» висвітлила процес виховання індивіда як природність освічування, що постає як саморозвиток з ціллю самовизначення, яке полягає в становленні людини розвинутої та досконалої [5]. Ми вважаємо доцільним погодитись з ідеєю через загальносвітову усвідомленість саморозвитку як необхідного процесу життєдіяльності.

1.2. Психологічні чинники саморозвитку особистості студентів

Саморозвиток включає в себе проблему студентів щодо визначення вибору професії через брак ідеї, чим саме зайнятися. Джері Р. Грін в роботі «Future Graduate Study and Academic Careers» написав про прагнення студентів бути мобільними та мати доступ до інформації, та про бажання зануреності в роботу [91]. Ми погоджуємося з теорією Гріна: ця стратегія може передбачати докладання зусиль студентами з орієнтацією на визначеність майбутньої кар'єри.

Мікросередовище представлено як ключовий чинник саморозвитку індивіда. Логінова Н. А. в «Развитие личности и ее жизненный путь» віднесла до мікросередовища наступне: сім'я, школа, ЗВО, робота, громадські організації, сім'я [37]. Також зазначено роль мікросередовища як спроста задоволення фізіологічних та духовних потреб. Ми погоджуємося з думкою авторки щодо усвідомлення мікросередовища як необхідної умови для самозростання.

Самовдосконаленню людей дорослого віку приділено багато робіт. Урсула М. Штаудингер та Уте Кунцманн в статті «Positive Adult Personality Development. Adjustment and/or Growth?» зазначили присутність саморозвитку в житті дорослої особистості через спричинення постійних змін в сучасному світі [106]. Вказано пристосування як шлях до позитивного самовдосконалення людини в ситуації засвоєння правил та норм соціуму й успішного їх використання для власного блага. Враховуючи нинішні реалії, ми погоджуємося з думкою авторок.

Висвітлено проблему саморозвитку сучасної української молоді. Ірина Кліш та Оксана Самчук, в статті «Формування в студентів основ самовиховання та самовдосконалення» писали про необхідність допомагати студентам правильно скерувати себе через наявність молоді студентського віку як групи ризику щодо вибору шкідливого та непродуктивного способу життя [23]. Ми погоджуємось з авторками через наявність зазначеної проблеми щодо освіченості молоді, а також важливості враховувати освіту молоді, яка виступає в ролі реалізатора прогресу в світі.

Представлено компетентність саморозвитку як ознаку самореалізації, що входить до компетенції фахового працівника. Міляєва, В. Р. та Ю. В. Бреус в роботі «Формування компетентності саморозвитку особистості в умовах реалізації компетентнісного підходу у фаховій освіті» вказують ЗВО як доцільну атмосферу для вдосконалювання компетентності саморозвитку, яка включає в себе готовність вдало застосовувати та отримувати знання під час трудової активності в подальшому [49]. Враховуючи реальність цих ознак ми погоджуємось з ідеєю.

Саморозвиток розглянуто з позиції необхідності впровадження нової програми підготовки студентів як майбутніх педагогів через появу нових вимог до особистості педагога. Уличний І. Л. в роботі «Формування потенціалу професійного самовдосконалення студентів педагогічних вищих навчальних закладів» вказав невід'ємну особливість сучасного педагога – готовність самовдосконалюватися протягом професійної діяльності, що повинно

підкріплюватися вмотивованістю та усвідомленням наміру розвиватися як фаховий працівник педагогічної спеціалізації [73]. Ми погоджуємось з автором.

Самозростання представлено як необхідність сучасній молоді постійно займатися. Анастасія Царук в статті «Самовиховання як чинник розвитку особистості студента» виділила ЗВО як оптимальне середовище до професійного підготовки з метою реалізації в трудовій діяльності в подальшому [76]. Також зазначено ідею реформації форми навчання за допомогою впровадження методів спонукання студентів постійно самовдосконалюватися протягом навчання; таким чином має бути розвинене бажання самоскеровуватися до самозростання упродовж життя. Ми погоджуємось з авторкою.

Висвітлено саморозвиток через призму дослідження юнацького періоду, і в першу чергу – через процес становлення ідентичності. А.І. Зимовін в статті «Саморазвитие личности в юношеском возрасте как дискурсивная конструкция: обоснование и результаты исследования» вказав, за результатами опитання студентів Харківського національного університету, наступні аспекти життєдіяльності, в яких наявний вплив на саморозвиток представників юнацького віку: навчання, самовиховання, самовдосконалення, самобудівництво, спорт, подорожування, робота, хоббі [20]. Ми погоджуємось з автором.

Вивчення саморозвитку простежено через ідею створення доцільної націоналістичної системи освіти для становлення особистості. У роботі Уйсімбаєвої Н.В. «Характеристика категорії «самовдосконалення особистості» у психолого-педагогічному контексті» зроблено акцент на ціннісному розумінні саморозвитку, що свідчить про намагання змінювати себе з метою змінювати світ, керуючись позитивними намірами [72]. Ми погоджуємося з ідеєю через наявність схожості з ідеєю гуманістичної психології.

Приділено увагу вивченню саморозвитку студентства. У роботі «Care for self-development in relation to the self-regulation in the students of helping professions» Маргіта Месарошова наголошувала на важливості допомоги студентам визначитися з вибором майбутньої професії та характерності

прагнення до особистісного зростання [100]. Ми вважаємо, що вище згадану ідею авторки доцільно використовувати, бо вона висвітлює реалії сьогодення.

Було виділено концепцію самовдосконалення студентів педагогічних спеціальностей для підготовки компетентних працівників. Володимир Іщенко в роботі «Готовність до професійного самовдосконалення студентів як фактор забезпечення високої якості освіти» представив концепцію у такий спосіб: узгодженість інтересів та здібностей студента з потребами суспільства; професійний саморозвиток студента є особистісним самовдосконаленням; професійне самостановлення студента полягає в розвитку мотиваційного, когнітивно-операційного та особистісно-діяльнісного складників психіки [22]. Ми погоджуємось в думкою автора.

Визначено навчання в ЗВО як шлях до підготовки майбутнього фахового працівника та спосіб самовдосконалюватися. Сичов Д. В., Москаленко А.С., Ліщенко І. Ю. в роботі «Формування потреби у саморозвитку та самовдосконаленні особистості в освітньому процесі» вказали необхідні компоненти для адаптації студента до майбутньої професії: середовище навчання, що включає в себе план занять, навчальні матеріали, особистість викладача; підтримання та зародження мотивації у студентів до постійного самовдосконалення [65]. Через притаманність сучасності вище згаданих особливостей ми погоджуємось з ідеєю.

У роботах зазначається на трансформації світу, що спричинило зміни та появу нових умов функціонування в сьогоденні. С. Ю. Масич в статті «Особливості особистісно-професійного саморозвитку викладача вищого навчального закладу» виділив особистість викладача як провідну фігуру у розвитку в студентів готовності до самостійного особистісного зростання. Також було наведено внутрішні суперечності індивіда, які спонукають його трансформуватися, що є виявом спрямованості та усвідомлюваності власних вчинків [43]. Ми погоджуємося з авторкою.

Проблема саморозвитку постає в роботах про недостатність базової фахової підготовки студентів. Барчій Магдалина в роботі «Самовиховання

особистості студента в процесі професійної підготовки» вказала доречність розвивати в студентів навички усвідомленої самоосвіти протягом навчання у ЗВО [3]. Було висвітлено самовиховання як спосіб навчити студентів самовдосконалюватися в професійному середовищі та скерувати студентів до позиттивного самозростання. Ми погоджуємося з думкою авторки.

У багатьох дослідженнях зазначається на активній та безупинній трансформації світу, наслідками чого постають проблеми з емоціями та стресом. Яна Володимирівна Крючева, Ірина Василівна Толстоухова, Любов Іллінічна Якоб'юк, Марина Володимирівна Виноградова в роботі «Revisiting Student Self-Improvement» пишуть про викликання згаданих проблем сталим порівнянням себе з іншими та постійними сумнівами щодо власного «Я» [98]. Було зазначено про необхідність вибору оптимальної стратегії самовдосконалення серед студентів. Ми погоджуємося з авторками.

Було представлено важливість для педагогів постійно особистісно зростати з метою сприяння самовдосконалення серед школярів та студентів. Каменська І.С. в статті «Pedagogical Practice as a Factor of Self-Development and Self-Improvement of the Future Pedagogue» відносили саморозвиток та самоосвіту як необхідні складові самовдосконалення педагога, а також виокремили творче натхнення, використання якого передбачає навчальний процес [97]. Ми погоджуємося з цією думкою.

Увага авторства акцентується на самостійності студентів. Грицаєнко Л. М. в статті «Самостійна робота студентів як процес самовиховання, саморозвитку особистості майбутніх педагогів» вказала на обов'язковості допомагати студентам розвивати в собі самостійність з метою наявності мотивації в студентів здобувати вищу освіту [14]. Також, користь самостійності була представлена її використанням людиною в будь-яких аспектах життєдіяльності в подальшому. Враховуючи реалії сучасності, ми погоджуємося з авторкою.

Саморозвиток доцільно вивчати за допомогою дослідження освітньої сфери. Горбань Ю. І. в роботі «Самоосвіта саморозвиток студентів динаміці цивілізаційних процесів» наводить причину, яка полягає у виникненні різкої

зміни в світі, що спричинює важливість реформування навчально-освітнього процесу [13]. Також було висвітлено освіту як шлях вирішення соціально-економічних проблем. Ми погоджуємось з автором, враховуючи реалії сьогодення.

У вивченні саморозвитку особистості було вказано самопрезентацію. Чуйко Г. В., Чаплак Я. В., Гайсонюк Н. А. в роботі «Особливості самопрезентації студентів психологів» запропонували сприймати самопрезентацію в ролі засобу досягнення бажаного результату, що полягає у правильній для себе демонстрації власного «Я» перед іншими [78]. Авторством зазначено спілкування як потенційне середовище для саморозвитку, який підтримується необхідністю самопрезентування. Ми погоджуємось з думкою авторства.

У процесі вивчення саморозвитку важливо виділити бар'єри на шляху до самостановлення особистості. Оніпко З.С. в статті «Особливості психологічних бар'єрів саморозвитку особистості студента» вказали основні бар'єри саморозвитку з метою самоактуалізації, які представлені таким чином: власні переживання, невирішеність внутрішніх конфліктів та проблеми на міжособистісному рівні [50]. Ми погоджуємось з наведеною ідеєю.

Висновки до першого розділу

В результаті теоретичного аналізу саморозвитку ми можемо бачити багатодосліджуваність саморозвитку та зацікавлення останнім багатьма вченими історії людства. Пов'язані із саморозвитком особливості представлено у такий спосіб: природність саморозвитку індивіда, намагання досягати цілей та реалізувати власний потенціал, бажання отримати блага та розпоряджатися ними, мета вдалого позиціонування та престижного статусу в соціумі, зацікавленість щодо отримання та використання знань, ціль вплинути на світ та залишити слід в історії.

Необхідно окремо виділити чинники саморозвитку саме для студентів. Після опрацювання наукової літератури ми дійшли висновку щодо навчального середовища студентів. Таким чином, особливості мотивації, спрямованості на професію та себе, особливості та можливості самореалізації й самоактуалізації, а також зовнішньої та внутрішньої спрямованості на себе та світ представлені необхідними складовими для саморозвитку особистості студентів.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗВО

2.1. Методи і методики емпіричної бази дослідження

Дослідження саморозвитку студентів складалося з двох етапів. На першому етапі проводилося пілотне дослідження за допомогою якісного методу – інтерв'ю фрілістинг. До вибірки пілотного дослідження увійшло 13 респондентів (навчаються та працюють в НаУКМА), з яких 5 – студенти психології першого року бакалаврату, 4 – психологія другого року магістратури; також, у дослідженні взяло участь 4 викладача з кафедри психології та педагогіки, які є експертами щодо розвитку.

Під час другого етапу, загального дослідження, було використано кількісний метод та опитано 40 студентів першокурсників бакалаврату НаУКМА, серед яких – 20 психологів та 20 соціальних робітників. У ході дослідження використано наступні методики: «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості», «Дослідження суб'єктивного контролю», «Мотивація навчання у ВНЗ», «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)», «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва.

«Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» застосовано для дослідження характеристик самоактуалізації та її наявності в житті студентів [44, с. 285-300.]. До тесту увійшло 11 шкал, за допомогою яких аналізується прояв самоактуалізації серед студентів:

- Шкала орієнтації – показує орієнтацію в часі та просторі, а також фокус людини на минуле, чи акцент на теперішнє.
- Шкала цінностей – сукупність цінностей, запропонованих А. Маслоу як система якостей людини, що прагне самоактуалізуватися.
- Погляд на природу людини – сприйняття людини, її можливостей, довіра людині та віра в неї.

- Висока потреба в пізнанні – відкритість до досвіду, бажання та намагання постійно отримувати нові знання та навички.
- Прагнення творчості або креативність – виражається у творчому ставленні до життя і всього оточуючого в цілому.
- Автономність – незалежність та свобода, відповідальність за себе та своє життя.
- Спонтанність – легкість проживання людини стилем самоарелізації.
- Саморозуміння – розуміння власних емоцій, переживань, потреб, бажань.
- Аутосимпатія – позитивні самосприймання та ставлення до Я-концепції, адекватна самооцінка.
- Шкала контактності – комунікабельність людини, її вміння будувати та підтримувати стосунки.
- Шкала гнучкості у спілкуванні – відкритість у спілкуванні.

Методику «Дослідження суб'єктивного контролю» було відібрано з метою визначити рівень відповідальності серед студентів, який може бути екстернальним – схильність пояснювати події чи вчинку як наслідок зовнішнього впливу, та інтернальним- схильність вважати власну поведінку наслідком події чи вчинку [29].

Рівень локусу контролю поділено таким чином:

- 0-11 балів. Домінує екстернальний локус контролю. Характеризується слабо вираженою силою волі та відповідальністю за свою поведінку. Наявність тенденції звинувачувати зовнішні обставини.
- 12-32 балів. Відсутність наявного постійного локусу контролю. Він визначається в залежності від сприйняття людиною обставин та, на їх основі, усвідомлюється почуття відповідальності.
- 33-44 балів. Домінує інтернальний рівень контролю. Схильність вважати власну поведінку наслідком подій та відчувати яскраво виражену відповідальність. Обставини постають підвладним контролю та змінам.

За допомогою методики «Мотивація навчання у ВНЗ» вдалося проаналізувати мотивацію студентів до навчання [21, с. 433-434]. До

компонентів мотивації щодо навчання у ЗВО увійшли можливі потенційні мотиватори: набуття знань, опанування професією, отримання диплома.

Методику «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» застосовано з ціллю дізнатися про важливі для студентів особливості в кар'єрі [57, с. 207-212]. Якщо по орієнтації в людини високий бал, це свідчить про її важливість; відсутність 5 балів або більше за жодну орієнтацію говорить про розгляд кар'єри як другорядної перспективи в житті людини. У методиці запропоновані наступні орієнтації:

- Професійна компетентність – прагнення бути спеціалістом в сфері власної зайнятості, щоб використовувати здібності наповну та постійно їх розвивати.
- Менеджмент – контроль та управління групою людей, а також прямий вплив на вирішення організаційних питань в установі.
- Автономія – бажання повністю самостійно вирішувати щодо власних ділянки та змісту роботи, намагання працювати на себе.
- Стабільність – передбачає наявність незмінності повсякденного. Якщо йдеться про стабільність роботи, то тут передбачається наявність сталих графіку, місця, завдань та заробітної плати роботи. Якщо мається на увазі місце проживання, то стабільність характеризується незмінністю житла, та відсутність бажання змінити житло для роботи.
- Служіння – мета, виражена в прагненні працювати на благо людей за умови відповідності між трудової діяльністю та цінностями людини.
- Виклик – полягає у вирішенні складних задач, знаходженні рішень в непередбачуваних та тяжких ситуаціях, а також подоланні перешкод.
- Інтеграція стилів життя – бажання рівномірно та збалансовано розподілити усі сфери власного життя, без сильного акценту на одній конкретній сфері.
- Підприємництво – націленість на започаткування та ведення власної справи, готовність ризикувати, прагнення бути незалежним та бажання залишити власний слід в історії.

Тест «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва було використано з ціллю визначити життєвизначеність, сенс буття та відповідальність за себе й своє існування [34, с. 1-18]. До компонентів орієнтацій було віднесено наступні:

- Цілі в житті (завдяки ним людини проявляє цілеспрямованість та готовність досягати бажане для себе);
- Процес життя, або інтерес та емоційна насиченість життя (насиченість та сприймання сенсу життя людини);
- Результативність життя, або задоволеність самореалізації (характеризує продуктивність прожитого періоду життя та задоволення від нього);
- Локус контролю – Я (відповідальність та контроль за себе, власні вчинки та наслідки, свобода вибору вибудовувати цілі та шукати особистий сенс життя);
- Локус контролю – життя, або керованість життя (контроль та відповідальність за своє життя, право вибору та свободи розпоряджатися власним життям самостійно чи покладатися на зовнішні обставини).

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Дослідження саморозвитку студентів складалося з двох етапів. На першому етапі проводилося пілотне дослідження за допомогою методу інтерв'ю фрілістинг. До вибірки пілотного дослідження увійшло 13 респондентів (навчаються та працюють в НаУКМА), з яких 5 – студенти психології першого року бакалаврату, 4 – психологія другого року магістратури; також, у дослідженні взяло участь 4 викладача з кафедри психології та педагогіки, які є експертами щодо розвитку.

До інтерв'ю зі студентами було включено наступні питання:

- 1) Що спонукає студентів психологів займатися саморозвитком?
- 2) Як пов'язаний саморозвиток студентів психологів з їхньою спеціальністю?
- 3) Яким чином навчальне середовище сприяє саморозвитку студентів психологів?
- 4) У чому студенти психологи мають зацікавлення?

- 5) Чим саме студенти психологи займаються для саморозвитку?
 6) В яких сферах студенти психологи можуть створювати кар'єру?

Чинниками спонукання стосовно саморозвитку серед студентів психологів представлено так:

Таблиця 2.1.1.

Що спонукає студентів психологів займатися саморозвитком

Кількість респондентів	Чинники
6	Природне прагнення саморозвиватися
4	Професійна самореалізація
1	Зацікавленість в психології як в невідомій науці
2	Досягнення чогось
1	Пошук задоволення

Якщо говорити про зв'язок між саморозвитком студентів психологів та їхньою спеціальністю, то варто вказати наступне:

Таблиця 2.1.2.

Як пов'язаний саморозвиток студентів психологів з їхньою спеціальністю

Кількість респондентів	Причини
5	Бажання та необхідність надавати допомогу
4	Потреба бути кваліфікованим спеціалістом в майбутньому
1	Зацікавленість в психології як в науці
1	Саморозвиток психологів охоплює всі сфери життя

Щодо можливості впливу навчального середовища на саморозвиток студентів було отримано такі результати:

Таблиця 2.1.3.

Яким чином навчальне середовище сприяє саморозвитку студентів психологів

Кількість респондентів	Чинник впливу
1	Особисті якості та мотивація студентів
6	Колектив і викладачі як приклад заохочення та наслідування
1	Навчальні програма і діяльність
1	Вільний від навчання час для себе

Цікаво, що серед відповідей опитаних на запитання «Яким чином навчальне середовище сприяє саморозвитку студентів психологів?» були такі як «ніяк, не бачу зв'язку» та «важко відповісти».

За результатами інтерв'ю, зацікавлення студентів психологів є доволі варіативними, що висвітлено таблицею нижче:

Таблиця 2.1.4.

У чому студенти психологи мають зацікавлення

Кількість респондентів	Зацікавлення
3	Надання якісної та ефективної допомоги
2	Матеріальна забезпеченість
2	Самореалізація в професії
3	Отримання та використання знань
2	Різні сфери науки
2	Бажання самоактуалізації та самореалізації

Важливо зазначити, що студенти психології для саморозвитку займаються різноманітним спектром діяльності, а також вбачають можливість будувати кар'єру в будь-якій сфері.

Отже, підводячи підсумок, можна коротенько виділити ключові особливості цього дослідження:

1. Існує безліч причин, що підштовхують студентів вивчати психологію.
2. Багатозначність зв'язку між саморозвитком студентів психологів та їхньою спеціальністю.
3. Різний вплив навчального середовища на саморозвиток студентів психології.
4. Зацікавлення студентів психології є різноманітним.
5. Шляхів для саморозвитку є безліч, і вони є стандартними для студентів психологів.
6. Студенти психологи можуть будувати кар'єри всюди, особливо де є потреба у спілкуванні з людьми.

Під час проведення інтерв'ю фрілістинг з викладачами НаУКМА було отримано відповіді на такі питання:

- 1) Які причини того, що студенти психології займаються саморозвитком?
- 2) Як навчання у ЗВО впливає на саморозвиток студентів?
- 3) Зазначте можливі шляхи саморозвитку студентів психології.
- 4) Якими шляхами можна поживити інтерес у студентів щодо саморозвитку?

Причини саморозвитку серед студентів психологів представлено наступним чином:

Таблиця 2.1.5.

Які причини того, що студенти займаються саморозвитком

Кількість респондентів	Причини
1	Неможливість охопити всі сфери дослідження
1	Студентам недостатньо знань
2	Необхідність бути поінформованими та хорошими спеціалістами
3	Особистісне зростання
1	Невід'ємність бажання саморозвиватися

Якщо розглядати можливі чинники впливу навчання у ЗВО на саморозвиток студентів, тоді варто їх зобразити таким чином:

Таблиця 2.1.6.

Як навчання у ЗВО впливає на саморозвиток студентів

Кількість респондентів	Чинник впливу
1	Виконання самостійної роботи
1	Аудиторне та самостійне опрацювання
1	Ознайомлення з базовою інформацією, що дає поштовх до навчання
1	Недостатність пропонованих у ЗВО знань
1	Вирішення особистих проблем

Необхідно зазначити, що відповіді на питання №3 та №4 є схожими. Під час аналізу результатів на питання «Зазначте можливі шляхи саморозвитку студентів психології», виділено таку як «праця» (групова, індивідуальна та наукова), а серед відповідей на питання «Якими шляхами можна поживити інтерес у студентів щодо саморозвитку?» були такі як «активна діяльність» та «спілкування».

Виходячи з вище вказаних результатів дослідження, можна зробити наступні висновки:

- 1) Найбільш поширені причини саморозвитку студентів психологів – це необхідність бути поінформованим/хорошим спеціалістом і особистісне зростання.
- 2) Вплив ЗВО на саморозвиток студентів психологів є багатозначним.
- 3) Студенти психологи саморозвиваються завдяки індивідуальній, груповій та науковій праці.
- 4) Активна діяльність та спілкування можуть бути способом підвищення інтересу в студентів психології щодо саморозвитку.

Під час проведення другого етапу дослідження було обраховано бали у відсотковому відношенні, а також пораховано середнє значення кожного показника й порівняно між студентами соціальної роботи та студентами психологами.

Також було виділено та представлено діаграмами ключові моменти серед результатів пройдених методик. Розподіл на рівні вираженості показників відбувався у такий спосіб: інтервал 0-40 свідчить про низький рівень показника, 41-60 означає вираженість середнього рівня, а 61-100 є високим рівнем.

Нижче наведена таблиця з результатами студентів соціальної роботи з пройденою ними методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості»:

Таблиця 2.2.1.

Самоактуалізація студентів соціальної роботи

Респондент	Загальний рівень прагнення до самоактуалізації	Орієнтація в часі	Цінності	Погляд на сутність людини	Потреба у пізнанні	Креативність (прагнення до творчості)	Автономність	Спонтанність	Саморозуміння	Аутосимпатія	Контактність	Гнучкість у спілкуванні
1	37	45	40	30	45	67	33	67	30	20	75	60
2	57	60	46	40	50	60	86	73	80	73	60	70
3	68	80	67	30	50	73	87	80	80	87	60	70
4	69,3	80	60	70	60	87	60	73	90	73	60	50
5	77	100	80	100	90	80	40	67	50	67	60	70

6	65	60	86	10	60	67	46	50	50	75	60	50
7	58	90	73	50	80	80	60	67	70	60	60	70
8	65	45	47	45	60	60	40	40	50	20	40	30
9	38	30	33	20	40	53	60	47	20	33	50	60
10	60	70	91	14	56	69	52	40	60	73	60	55
11	54	50	73	20	50	73	73	40	60	60	40	50
12	56	70	60	10	50	67	33	27	50	27	70	70
13	50	50	60	40	50	80	40	47	40	47	30	60
14	55	60	67	10	50	67	33	53	80	53	60	60
15	50	60	33	40	60	73	67	73	80	73	50	60
16	55	70	47	50	50	67	60	80	40	67	40	50
17	55	40	60	60	40	80	60	67	30	27	60	50
18	49	80	66,7	30	40	66,7	46,7	46,7	50	46,7	40	40
19	71	60	73	60	60	93	73	80	70	80	40	60
20	55	60	67	10	50	67	33	53	80	53	60	60
μ	57,2	63	61,5	37	54,6	71,5	54,1	58,5	58	55,7	53,8	57,3

Цікаво вказати, що найбільше число наявне у показників «Креативність (прагнення до творчості)», «Саморозуміння» та «Потреба у пізнанні», а найменше – показників «Погляд на сутність людини» та «Аутосимпатія». Також, за допомогою визначення середнього значення показників попередньої таблиці, ми можемо спостерігати таку картину: домінує середнє значення середнього рівня показника, межі інтервалу якого є 41-60; до групи вираженості середнього рівня віднесено показник: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації», «Потреба у пізнанні», «Автономія», «Спонтанність», «Саморозуміння», «Аутосимпатія», «Контактність», «Гнучкість у спілкуванні». Тим не менш, наявні три показника, які розподілено таким чином: «Погляд на сутність людини» – низький рівень показника (0-40), а також «Креативність (прагнення до творчості)», «Орієнтація в часі» та «Цінності», середня значення яких виражено високим рівнем показника (61-100).

Варто зазначити щодо рівня «загального показника прагнення до самоактуалізації» у студентів соціальної роботи, тобто представлення картини зацікавленості соціальних робітників в саморозкритті та потужному втіленні власних можливостей й цілей. Ситуація з прагненням до самоактуалізації було висвітлено за допомогою наведеного нижче рисунку 2.2.1.:

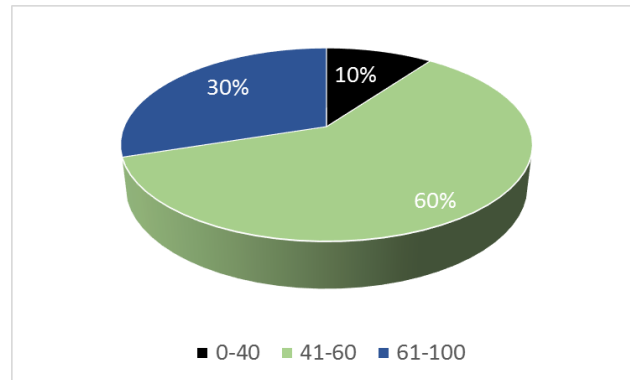

Рисунок 2.2.1. Результати прагнення до самоактуалізації студентів соціальної роботи за методикою «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості»

Дивлячись на малюнок, ми можемо бачити низький рівень (0-40) прагнення до самоактуалізації у 10%, середній рівень (41-60) у 60%, та високий рівень (61-100) у 30%. Виходячи з результатів розподілу на групи за рівнем показника доходимо висновку про достатньо помітну зацікавленість та важливість серед студентів соціальної роботи самоактуалізуватися.

Також, необхідно вказати результати психологів ними пройдені методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості», що наведено таблицею нижче:

Таблиця 2.2.2.

Самоактуалізація студентів психологів

Респондент	Загальний рівень до прагнення самоактуалізації	Орієнтація в часі	Цінності	Погляд на сутність людини	Потреба у пізнанні	Креативність (прагнення до творчості)	Автономність	Спонтанність	Саморозуміння	Аутосимпатія	Контактність	Гнучкість у спілкуванні
1	57	70	73	40	80	73	53	53	60	60	60	60
2	72	70	93	60	80	93	73	80	40	80	40	60
3	71	60	73	60	60	93	73	80	70	80	40	60
4	60	70	67	0	40	73	73	47	90	73	30	70
5	45	50	67	40	60	53	33	27	40	40	50	60
6	87	53	87	67	53	87	93	40	33	67	60	60
7	67	60	60	40	47	60	67	60	33	33	53	47
8	53	40	73	50	50	80	53	67	40	40	20	50
9	65	100	86	40	60	86	80	53	80	60	30	40
10	62	70	73	70	70	93	47	60	20	53	70	40
11	50	50	60	40	50	80	40	47	40	47	30	60
12	57	80	30	40	40	73	40	60	60	47	40	60
13	55	60	67	10	50	67	33	53	80	53	60	60
14	57	80	30	40	40	73	40	60	60	47	40	60

15	65	100	86	40	60	86	80	53	80	60	30	40
16	52	50	67	60	40	67	40	53	60	33	50	50
17	68	90	87	10	70	93	73	67	80	80	70	60
18	48	80	67	50	30	40	27	40	30	27	20	30
19	73	80	53	60	70	53	67	93	80	87	70	70
20	60	70	67	0	40	73	73	47	90	73	30	40
μ	61,2	69,2	68	41	55	55	64	61,6	57	58	44,8	53,9

«Орієнтація в часі» та «Цінності» представлені з найбільшими числами, в той час як «Погляд на сутність людини» має найменшу кількість балів як у студентів соціальної роботи, проте з невеликою різницею – на 10 балів більше, ніж у студентів соціальної роботи.

Наявна важливість враховувати середнє значення показників за методикою «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості», які були обраховані з балів в таблиці, що належать студентам психологам. Ситуація щодо середнього значення показників з результатів вказаної методики серед психологів зображено у такий спосіб: у порівнянні із середнім значенням показників студентів соціальної роботи, у психологів виражено більше показників високого рівня (61-100). До середнього рівня показника (41-60) занесено: «Погляд на сутність людини», «Потреба у пізнанні», «Контактність», «Гнучкість у спілкуванні», «Саморозуміння». До високого рівня показника належать: «Загальний показник прагнення до самоактуалізації», «Спонтанність», «Цінності», «Орієнтація в часі».

Необхідно вказати результати, що стосуються рівня загального показника прагнення до самоактуалізації серед студентів психологів. Вираженість прагнення самоактуалізуватися була подана рисунком 2.2.2. наступним чином:

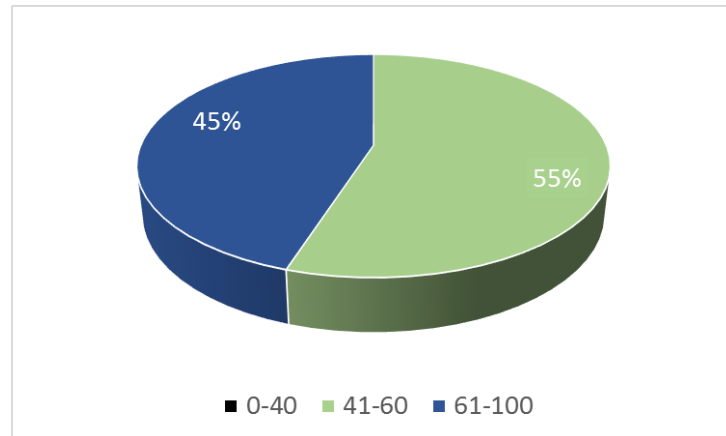

Рисунок 2.2.2. Результати прагнення до самоактуалізації студентів психологів роботи за методикою «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості»

На відміну від соціальних робітників, серед студентів психологів відсутні люди з низьким рівнем (0-40) показника прагнення до самоактуалізації. Ми можемо бачити вираження показника середнього рівня (41-60) у 55% та високого рівня (61-100) у 45%. Таким чином, є підстави припускати більшу зацікавленість до самоактуалізації у студентів психології у порівнянні зі студентами соціальної роботи.

Важливо буде висвітлити результати щодо показників «Аутосимпатії» та «Саморозуміння» у студентів соціальної роботи. Вигляд розподілу на рівні показників представлено рисунком 2.2.3.:

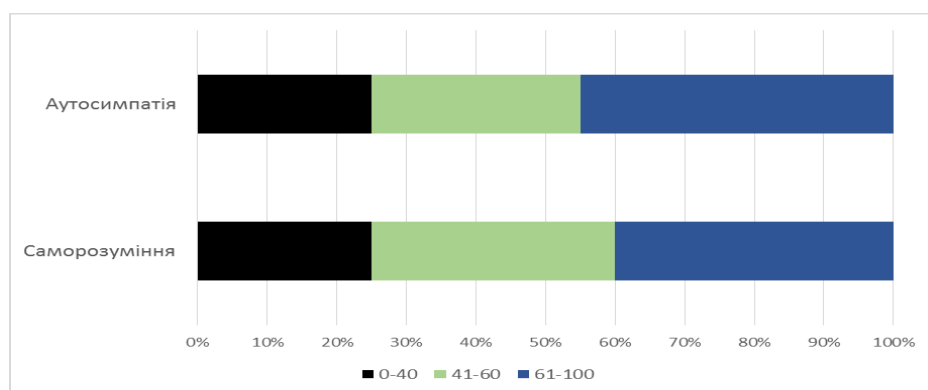

Рисунок 2.2.3. Результати «Саморозуміння» та «Аутосимпатії» студентів соціальної роботи за методикою «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості»

Картина щодо «Аутосимпатії» має такі особливості: низький показник наявний в 25%, середній є в 30%, а високий – в 45%. Картину із

«Саморозумінням» постає у такому вигляді: низький рівень вираженості показника в 25%, середній рівень присутній в 35%, і високий – в 40%. Згідно з результатами, зображеними на рисунку, маємо можливість припускати про важливість аутосимпатії та саморозуміння для соціальних робітників.

Також, варто акцентувати увагу на вираженість «Аутосимпатії» та «Саморозуміння» в студентів психологів. Виріженість вказаних показників відрізняється від їх наявності в студентів соціальної роботи, що ми бачимо на рисунку 2.2.4.:

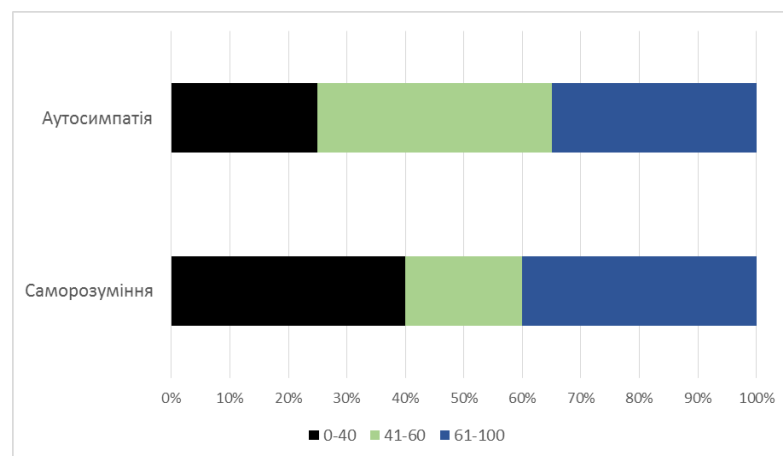

Рисунок 2.2.4. Результати «Саморозуміння» та «Аутосимпатії» студентів психологів за методикою «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості»

«Аутосимпатія» проявляється у такий спосіб: низький рівень є у 25%, середній рівень наявний у 40%, і високий – у 35%. Розподіл на групи за рівнем показника «Саморозуміння» постає таким чином: низький рівень виражений у 40%, середній рівень у 20%, а високий – у 40%. Ми можемо бачити, в цілому помітний прояв аутосимпатії, тобто самоприйняття серед студентів психологів, а також більшою мірою виражений контраст між низьким та високим рівнем саморозуміння, тобто яскраву вираженість серед студентів недостатньо усвідомлювати власні потреби й зацікавлення та навпаки.

У дослідженні другого етапу необхідну роль відігравала також методика «Дослідження суб'єктивного контролю». Таблицею нижче наведено результати щодо картини вираженості домінантного «Рівня суб'єктивного контролю» серед студентів соціальної роботи:

Таблиця 2.2.3.

Дослідження суб'єктивного контролю студентів соціальної роботи

Респондент	Суб'єктивний контроль
№1	Інтернальний – 52,3
№2	Інтернальний – 70,5
№3	Інтернальний – 75
№4	Інтернальний – 79
№5	Інтернальний – 79
№6	Інтернальний – 64
№7	Інтернальний – 59,1
№8	Інтернальний – 55
№9	Екстернальний – 20,5
№10	Інтернальний – 55
№11	Інтернальний – 61,4
№12	Інтернальний – 79,5
№13	Інтернальний – 52,3
№14	Екстернальний – 59
№15	Інтернальний – 13,6
№16	Інтернальний – 70,5
№17	Інтернальний – 64
№18	Інтернальний – 55
№19	Інтернальний – 56,8
№20	Екстернальний – 59,1
μ	59

Виходячи з таблиці ми можемо стверджувати про домінантність інтернального локусу контролю і лише трьом студентам наявний екстернальний локус контролю. В цілому, картина щодо суб'єктивного локусу контролю така: переважає інтернальний локус, який виражений у 85%. Цікаво вказати, що у 15%, три студента соціальної роботи (№9, №14, №20), виражений «Екстернальний» локус контролю, який є середнього рівня і майже межує з високим у №14 та №20, і є низького рівня у №9. Також, в одного студента (№15) наявний «Інтернальний» локус контролю низького рівня. Доцільно зазначити на середньому значенні прояву рівня суб'єктивного контролю, що висвітлено у таблиці 2.2.3. Виходячи з таблиці суб'єктивного контролю студентів соціальної роботи було зроблено висновок щодо вияву середнього рівня показника, що є достатньо наближеним до інтервалу показника високого рівня.

Для більш чіткого та доступного бачення картини стосовно локусу контролю у студентів соціальної роботи, варто розглянути рисунок 2.2.5.:

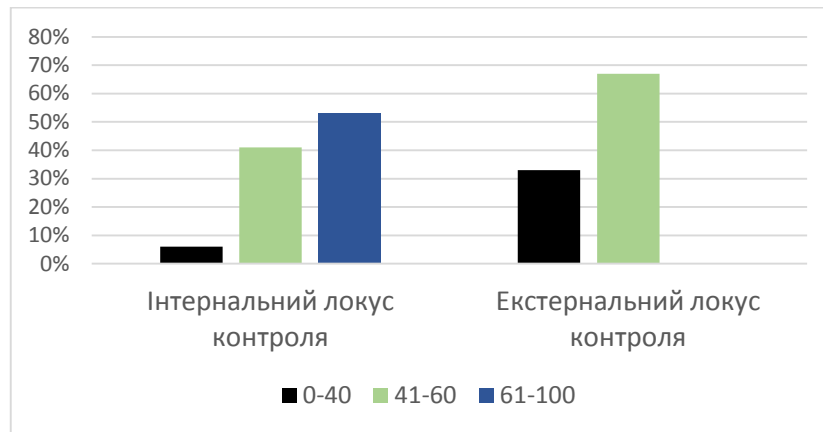

Рисунок 2.2.5. Результати локусу контролю студентів соціальної роботи за методикою «Дослідження суб'єктивного контролю»

Серед соціальних робітників присутні 17 студентів з наявним їм інтернальним локусом контролю та 3 з вираженням екстернального. Аналіз картини щодо інтернального локусу доцільно подати наступним чином: вираженість низького рівня показника (0-40) характерна 6%, вираженість середнього рівня (41-60) помітна у 41%, а високого (61-100) – у 53%. Ситуація стосовно екстернального локусу контролю виглядає так: 33% мають низький рівень вираженості контролю, у 67% присутня вираженість середнього рівня, а 0% – вираженість високого рівня. То ж, здебільшого студенти мають інтернальний локус контролю середнього (41-60) або високого рівня (61-100), що може свідчити про схильність орієнтуватися на себе та брати відповідальність за виниклі події в їхньому житті.

У порівнянні з результатами проходження методики «Дослідження суб'єктивного контролю» соціальними робітниками, результати психологів з цієї методики мають інакший вигляд. Специфіку було представлено таблицею 2.2.4.:

Таблиця 2.2.4.

Суб'єктивний контроль студентів психологів

Респондент	Суб'єктивний контроль
№1	Інтернальний – 61,4
№2	Інтернальний – 70,5
№3	Інтернальний – 56,8
№4	Інтернальний – 79,5
№5	Інтернальний – 75
№6	Інтернальний – 77,3

№7	Інтернальний – 81,8
№8	Інтернальний – 63,6
№9	Інтернальний – 77,3
№10	Інтернальний – 70,5
№11	Інтернальний – 52,3
№12	Інтернальний – 72,7
№13	Екстернальний – 59,1
№14	Інтернальний – 72,7
№15	Інтернальний – 77,3
№16	Екстернальний – 56,8
№17	Інтернальний – 65,9
№18	Інтернальний – 82
№19	Інтернальний – 77,3
№20	Інтернальний – 79,5
μ	70,5

Виходячи з таблиці, ми можемо спостерігати, більшою мірою, так само, як і в соціальних робітників, наявність інтернального локусу контролю, а також вираженість екстернального локусу серед двох студентів. Інтернальний локус є у 90%, а присутність екстернального контролю помітна у 10%, два студенти (№13 та №16), у яких вираженість локусу контролю середнього рівня (41-60). Цікаво зазначити щодо середнього значення показника «Суб'єктивний локус контролю» у студентів психологів, що має дещо іншу особливість. У таблиці суб'єктивного контролю студентів психологів представлено показник високого рівня (61-100).

Необхідно проаналізувати рисунок 2.2.6., в якому було представлено повнішу ситуацію щодо локусу контролю серед студентів психології:

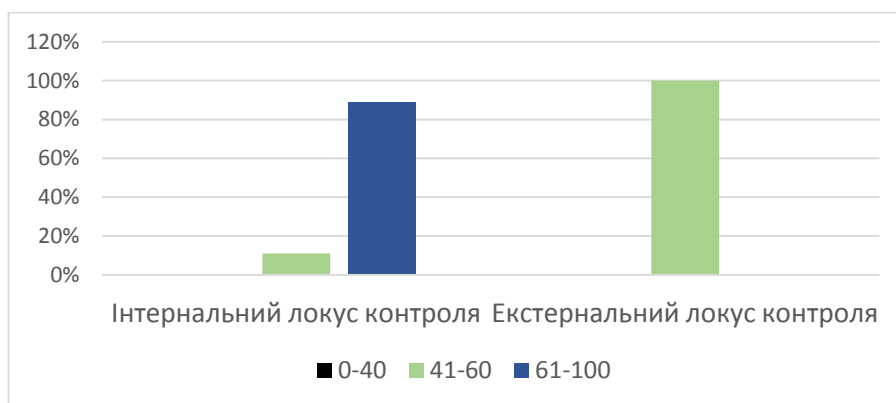

Рисунок 2.2.6. Результати локусу контролю у студентів психологів за методикою «Дослідження суб'єктивного контролю»

Серед 20-ти студентів психологів є 18, в яких виражений інтернальний локус контролю, та 2 студента з наявним їм екстернальним. Ситуація щодо інтернального локусу контролю виглядає так: у 0% виражений інтернальний локус контролю низького рівня (0-40), у 11% виражений показник середнього рівня (41-60), а у 89% – високий рівень інтернального контролю (61-100). Екстернальний локус контролю представлено таким способом: низький та високий рівні показника мають 0%, тоді як середній рівень екстернального контролю виражений у 100%. Виходячи з результатів, ми стверджуємо про домінантність інтернального локусу контролю, в основному, високого рівня, та присутність інтернального локусу контролю середнього рівня у декількох студентів. Доцільно також додати, що студенти психологи представлені як дещо більш самокеровані та відповідальні за себе та навколишні події у порівнянні зі студентами соціальної роботи.

Корисний внесок було зроблено в дослідницьку роботу використання методики «Мотивація навчання у ВНЗ». Таблицею 2.2.5. показано результати пройденої методики соціальними робітниками:

Таблиця 2.2.5.

Мотивація студентів соціальної роботи до навчання у ЗВО

Респондент	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
№1	48	40	50
№2	20	45	65
№3	71	50	63
№4	52	70	0
№5	63,5	53	55
№6	62	60	25
№7	65,1	74	50
№8	86	70	55
№9	38,1	30	65
№10	67,5	70	60
№11	57,1	70	50
№12	47,6	10	50
№13	71,4	80	65
№14	47,6	30	40
№15	60	30	100
№16	65,1	30	60
№17	57,1	40	18
№18	49	49,8	64

№19	19	60	40
№20	47,6	30	40
μ	54,8	49,6	50,8

Бали з таблиці мотивації до навчання у ЗВО студентів соціальної роботи вказують на пріоритетність студентів щодо «Набуття знань», після чого важливим є «Отримання диплома», а вже потім «Опанування професією». Крім цього, необхідно зазначити на середньому значенні соціальних робітників з методики «Мотивація навчання у ВНЗ»: дивлячись на таблицю вище ми можемо зазначити на прояві середнього рівня (41-60) усіх показників.

Доцільно буде розглянути результати показників студентів соціальної роботи за методикою «Мотивація навчання у ВНЗ». Показники вказаної методики виглядають наступним чином: «Набуття знань», «Опанування професією», «Отримання диплома», розподіл яких до груп за рівнем їх вираженості продемонстровано рисунком нижче:

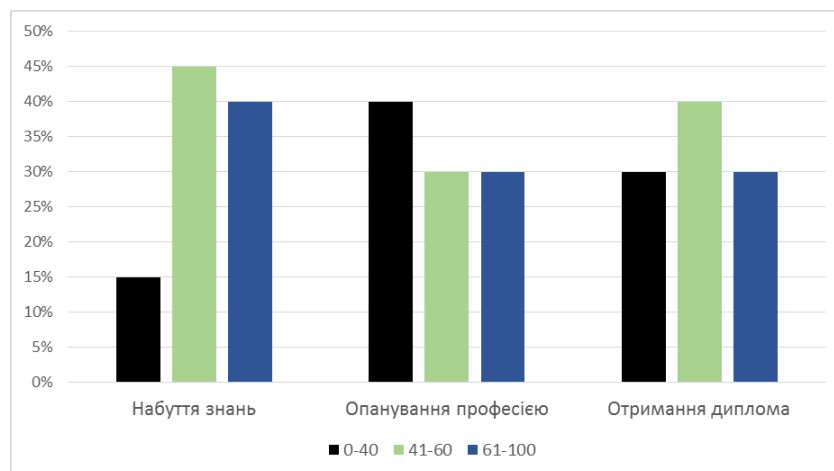

Рисунок 2.2.7. Результати мотивації до навчання студентів соціальної роботи за методикою «Мотивація навчання у ВНЗ»

Отже, «набуття знань» постає перед нами в наступному вигляді: низький показник присутній у 15%, середній показник є 45%, а високий ми бачимо у 40%. «Опанування професією» має інакший вигляд: низький рівень показника наявний 40%, середній рівень – 30%, і високий – теж 30%. Відмінними від попередніх показників результатами відрізняється «Отримання диплома»: низький та високий рівні показника мають по 30%, в той час як середній – 40%.

Виходячи з рисунку, стверджуємо про найбільшу зацікавленість серед студентів в набутті знань, не сильно виражену зацікавленість в отриманні диплома, та невисоку зацікавленість в опануванні професією.

Ситуація щодо результатів психологів по методиці «Мотивація навчання у ВНЗ» виглядає інакше, що видно з таблиці 2.2.6.:

Таблиця 2.2.6.

Мотивація студентів психологів до навчання у ЗВО

Респондент	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
№1	57,1	60	40
№2	100	50	40
№3	19	60	40
№4	100	100	80
№5	71,4	70	40
№6	14,3	50	15
№7	71,4	70	15
№8	28,6	60	0
№9	71,4	60	0
№10	71,4	70	40
№11	71,4	80	65
№12	42,9	60	40
№13	47,6	30	40
№14	42,9	60	40
№15	71,4	60	0
№16	57,1	50	85
№17	57,1	40	0
№18	86	80	75
№19	61,9	70	65
№20	100	100	80
μ	57,6	58	38

Студенти психологи приблизно однаково оцінують важливість трьох показників для себе, проте найбільше віддають перевагу «Опануванню професією» та «Отриманню диплома» в порівнянні зі студентами соціальної роботи. Представлено в таблицю середні значення показників студентів психології з методики «Мотивація навчання у ВНЗ». Цікаво зазначити на середньому значенні мотивації студентів психологів до навчання у ЗВО. Показникам «Набуття знань» та «Опанування професією» наявна вираженість

середнього рівня (41-60), проте, на відміну від студентів соціальної роботи, серед студентів психологів виявлено низький рівень (0-40) показника «Отримання диплома».

Результатам психологів з методики «Мотивація навчання у ВНЗ» характерна власна специфіка, яка має значні відмінності у порівнянні із результатами студентів соціальної роботи. Картина результатів вказаної методики представлена наступним способом:

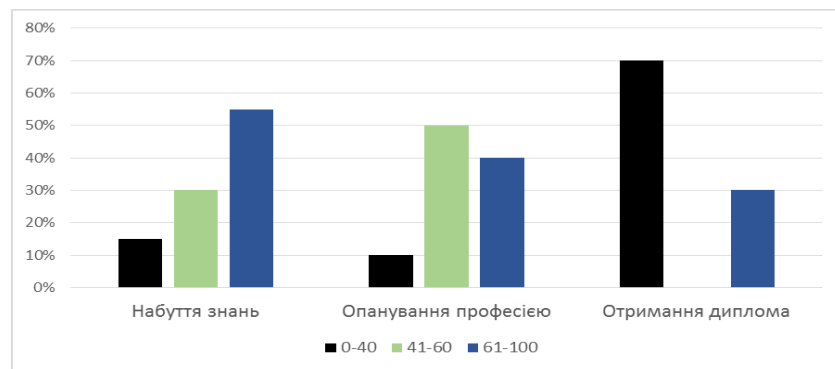

Рисунок 2.2.8. Результати мотивації до навчання студентів психологів за методикою «Мотивація навчання у ВНЗ»

Показник «набуття знань» постає таким чином: 15% мають низький рівень, 30% – середній рівень, а 55% наявний високий рівень. Щодо «Опанування професією» варто зазначити, що: 10% мають низький показник, 50% мають середній рівень показника, і 40% – високий рівень. Ситуація показника «Отримання диплома» зображена достатньо незвично: 70% мають низький рівень, 30% – високий, а середній рівень вираженості показника відсутній (0%). Таким чином, можна казати за пріоритетність студентів психології щодо набуття знань, в той час як отримання диплома не має достатньої ваги.

Також, у дослідженні наявна методика «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)». Таблицею нижче висвітлено результати соціальних робітників:

Таблиця 2.2.7.

Кар'єрні орієнтації студентів соціальної роботи

Респон- дент	Профе- сійна компе- тентність	Менедж- мент	Автоно- мія	Стабіль- ність	Служіння	Виклик	Інтегра- ція стилів життя	Підпри- ємництво
1	54	78	84	72	78	64	76	64
2	46	34	64	63	74	42	78	34
3	40	90	84	72	88	60	74	50
4	50	50	70	45	90	50	90	80
5	68	48	52	48	100	44	76	36
6	34	100	64	40	100	96	82	100
7	40	80	90	55	80	40	80	90
8	50	64	52	42	30	40	80	90
9	50	30	100	90	30	40	80	10
10	50	80	90	55	80	50	80	90
11	38	90	76	57	88	86	80	84
12	20	80	60	40	30	60	30	10
13	50	40	80	60	100	60	90	20
14	20	70	50	40	30	50	40	40
15	20	90	70	25	90	80	50	90
16	70	82	84	80	92	54	90	90
17	20	60	80	60	80	60	70	70
18	60	82	72	65	74	64	74	62
19	60	40	80	55	60	60	60	80
20	20	70	50	40	30	50	40	40

Найбільш високі показники серед кар'єрних орієнтацій студентів соціальної роботи наявні «Автономії», «Інтеграції стилів життя», «Служіння». Доцільно вказати середнє значення показників з вище згаданої методики, що представлено у таблиці 2.2.8 (див. Додаток А). Середнє значення кар'єрних орієнтацій у студентів соціальної роботи подано у такий спосіб: «Професійна компетентність», «Стабільність», «Виклик» належать до категорії показника середнього рівня (41-60), в той час як «Підприємництво», «Менеджмент», «Інтеграція стилів життя», «Служіння», «Автономія» входять до групи показника високого рівня (61-100).

Цікавим буде окремо розглянути показники методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)», а саме: «підприємництво», «виклик», «менеджмент». Отже, виявлення зазначених показників у соціальних робітників виглядає так:

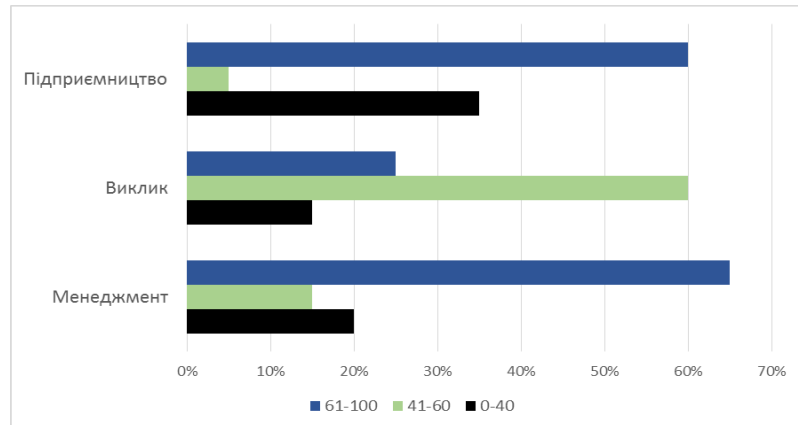

Рисунок 2.2.9. Результати кар'єрних орієнтацій студентів соціальної роботи за методикою «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри»)» (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)»

Наявність підприємництва є такою: низький рівень присутній у 35%, середній рівень – у 5%, і високий рівень вираженості помітний у 60%. По-іншому зображена картина щодо виклику: 15% має низький рівень показника, 60% – середній, 25% характерний високий рівень. Вираженість орієнтування на менеджмент постає наступним чином: у 20% виражений низький рівень, у 15% присутній середній рівень, 65% мають високий рівень вираженості. Виходячи з вище вказаного, доходимо висновків: висока виражена зацікавленість в підприємстві та менеджменті, тобто бажання створити власну справу та мати вплив на роботу підлеглих в організації, та в меншій мірі зацікавленість у виклику, а саме подоланні перешкод та вирішенні проблем, серед студентів соціальної роботи.

Необхідно зробити акцент також й на результатах психологів, що ми можемо бачити у таблиці 2.2.8.:

Таблиця 2.2.8.

Кар'єрні орієнтації студентів психологів

Респондент	Професійна компетентність	Менеджмент	Автономія	Стабільність	Служіння	Виклик	Інтеграція стилів життя	Підприємництво
1	60	40	70	65	30	60	90	70
2	40	50	60	45	30	70	50	70
3	60	50	80	55	60	60	60	80
4	100	80	100	50	90	60	60	90
5	54	52	86	60	66	54	74	74

6	60	56	50	70	40	34	74	50
7	50	60	66	47	98	64	94	50
8	28	20	90	42	66	56	82	62
9	16	74	100	45	52	80	94	58
10	72	38	72	67	86	50	74	38
11	50	40	80	60	100	60	90	20
12	56	64	80	43	70	26	78	46
13	20	70	50	40	30	50	40	40
14	56	64	80	43	70	26	78	46
15	16	74	100	45	52	80	94	58
16	66	52	42	58	80	26	82	14
17	60	60	80	50	30	60	50	80
18	64	76	80	78	90	72	84	82
19	40	80	70	40	40	30	80	70
20	100	80	100	50	90	60	60	90

На відміну від соціальних робітників, студенти психології мають найбільш високі бали по таким показникам як «Автономія» та «Інтеграція стилів життя», в той час як «Служіння» не займає такого великого значення. Середнє значення показників з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» у студентів психології має власну специфіку, яка виглядає наступним чином (див. додаток Б): на противагу студентам соціальної роботи, студенти психологи мають більше показників середнього рівня. Якщо у соціальних робітників вийшов рівномірний розподіл на середній рівень та високий рівень показника, то у психологів ситуацію представлено таким чином: показник середнього рівня – «Стабільність», «Професійна компетентність», «Виклик», «Менеджмент», «Підприємництво», а високого рівня – «Служіння», «Інтеграція стилів життя», «Автономія».

Результати студентів психології за методикою «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» представлені іншим чином, що видно на рисунку 2.2.10:

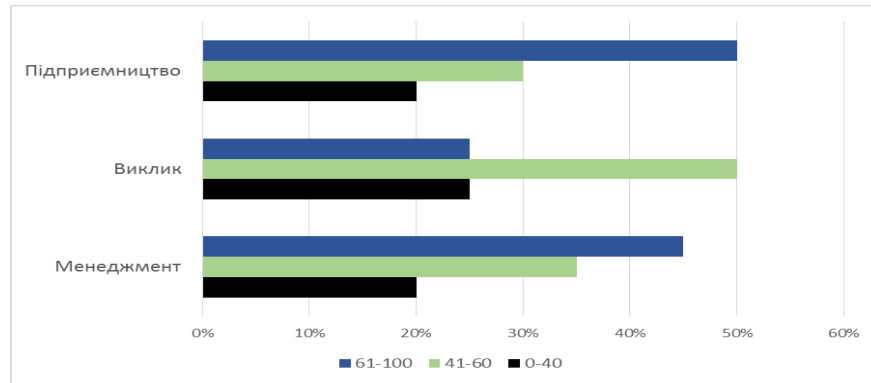

Рисунок 2.2.10. Результати кар'єрних орієнтацій студентів психологів за методикою «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри»)» (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)»

Дивлячись на результати показника «Підприємництво», зазначаємо увагу на: вираженості низького рівня показника у 20%, середнього рівня – 30%, та наявності високого рівня у 50%. Якщо аналізувати «Виклик», тоді необхідно вказати результати, що: низький та високий рівні вираженості показника мають по 25%, в той час як вираженість середнього рівня є у 60%. Результати з «Менеджменту» зображено так: низький показник присутній у 20%, середній рівень показника мають 35%, а високий – 45%. Виходячи з цього, можна припускати ймовірність щодо: першочергової важливості підприємництва, більш-менш відчутно вираженої необхідності у виклику, та достатньо помітної важливості менеджменту для студентів психологів.

Потрібно зазначити на результатах з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»» серед студентів соціальної роботи:

Таблиця 2.2.9.

Смисло – життєві орієнтації студентів соціальної роботи

Респондент	Цілі в житті	Процес життя	Результативність	Локус контролю - Я	Локус контролю- життя
№1	74	90,5	97,1	57,1	64,3
№2	57,1	54,8	74,3	54,3	69
№3	81	85,7	97,1	57,1	59,5
№4	90,5	67	82,9	71,4	90,5
№5	81	81	80	60	81
№6	81	90,5	88,6	57,1	77,1
№7	81	90,5	88,6	68,6	85,7
№8	64,3	73,8	85,7	57,1	71,4
№9	26,2	17	20	14,3	23,8

№10	81	90,5	88,6	97,1	85,7
№11	69	83	91,4	57,1	73,8
№12	73,8	83	82,9	57,1	69
№13	42,9	40,5	51,4	42,9	69
№14	78,6	69	80	65,7	73,8
№15	45,2	50	31,4	34,3	45,2
№16	54,8	59,5	51,4	45,1	42,9
№17	59,5	61,9	57,1	62,9	67
№18	73,8	78,6	77,1	60	76,2
№19	81	90,5	68,6	60	92,9
№20	78,6	69	80	65,7	73,8

Такі показники як «Процес життя» та «Результативність» займають провідне значення для студентів соціальної роботи. Середнє значення показників вказаної методики у соціальних робітників виглядає так (див. додаток В): один показник, «Локус контролю – Я» має середній рівень (41-60), інші – високий рівень (61-100).

Крім того, було проаналізовано результати студентів соціальної роботи щодо пройденої ними методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтєва», що представлено у рисунку 2.2.11.:

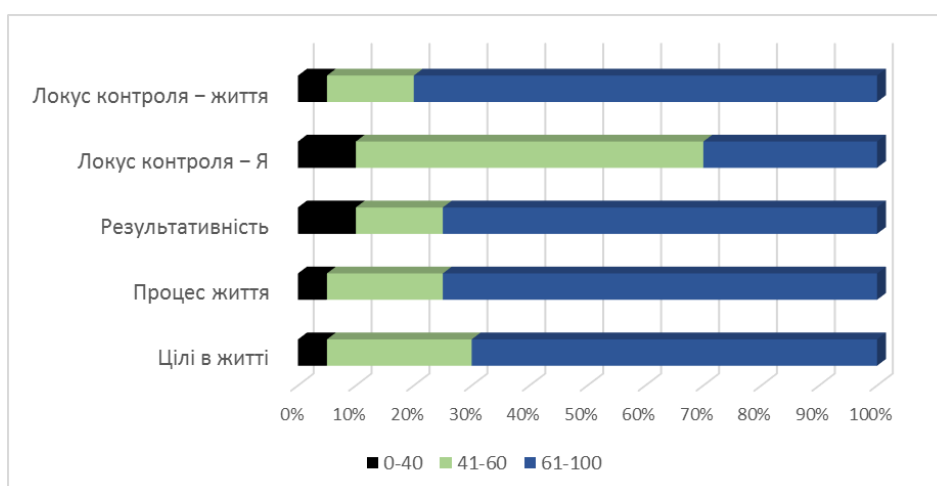

Рисунок 2.2.11. Результати смисло-життєвих орієнтацій студентів соціальної роботи за методикою ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтєва»»

Показник «Цілі в житті» виглядає таким чином: 5% наявний низький рівень показника, 25% мають середній рівень показника, а високий рівень є у 70%. Показник «Процес життя» має достатньо схожу картину: низький рівень вираженості показника присутній у 5%, середній рівень проявляється у 20%, а

високий – у 75%. Якщо розглядати «Результативність», тоді варто вказати наступне: 10% мають низький рівень вираженості показника, у 15% наявний середній рівень вираженості, а 75% притаманна вираженість високого рівня. «Локус контролю – Я» зображено так: низький рівень є у 10%, середній – у 60%, а високий рівень присутній у 30%. «Локус контролю – життя» представлено наступним чином, 5% мають низький рівень вираженості показника, 15% наявний середній рівень, а у 80% наявна вираженість високого рівня.

Таким чином, ми доходимо висновку, що, в цілому, більшість студентів: добре контролюють себе та власне життя, яке для них є насиченим та наповненим сенсом, а також мають спрямованість щодо втілення планів в майбутньому.

Цікаво зробити акцент на результатах студентів психології щодо методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва», що ми можемо бачити таблицею нижче:

Таблиця 2.2.10.

Смисло – життєві орієнтації студентів психологів

Респондент	Цілі в житті	Процес життя	Результативність	Локус контролю- Я	Локус контролю- життя
№1	85,7	78,6	80	65,7	88,1
№2	69	81	82,9	68,6	85,7
№3	81	90,5	68,6	60	92,9
№4	92,9	73,8	71,4	97,1	97,6
№5	78,6	67	80	68,6	90,5
№6	95,2	76,2	77,1	71,4	95,2
№7	83	81	91,4	71,4	92,9
№8	52,4	45,2	51,4	48,6	67
№9	95,2	92,9	97,1	77,1	97,6
№10	81	78,6	85,7	91,4	67
№11	42,9	40,5	51,4	42,9	69
№12	76,2	78,6	82,9	71,4	85,7
№13	78,6	69	80	65,7	73,8
№14	76,1	78,6	82,9	71,4	85,7
№15	95,2	92,9	97,1	77,1	97,6
№16	57,1	42,9	68,6	54,3	62
№17	88,1	90,5	94,3	77,1	88,1
№18	88	76	68,6	65,7	88,1
№19	85,7	69	82,9	65,7	83
№20	92,9	73,8	71,4	97,1	97,6

Якщо вибрати найголовніші орієнтації для студентів психології, то їх варто представити у такий спосіб: «Локус контролю – Я», «Цілі в житті», «Результативність». У студентів психологів середнє значення показників зі згаданої методики представлено у наступний спосіб: присутня інакша ситуація. На відміну від соціальної роботи студенти психологи мають високий рівень (61-100) по всім показникам таблиці.

Крім того, нижче наведено результати студентів-психологів з пройденої ними методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва», що ми можемо бачити на рисунку 2.2.12.:

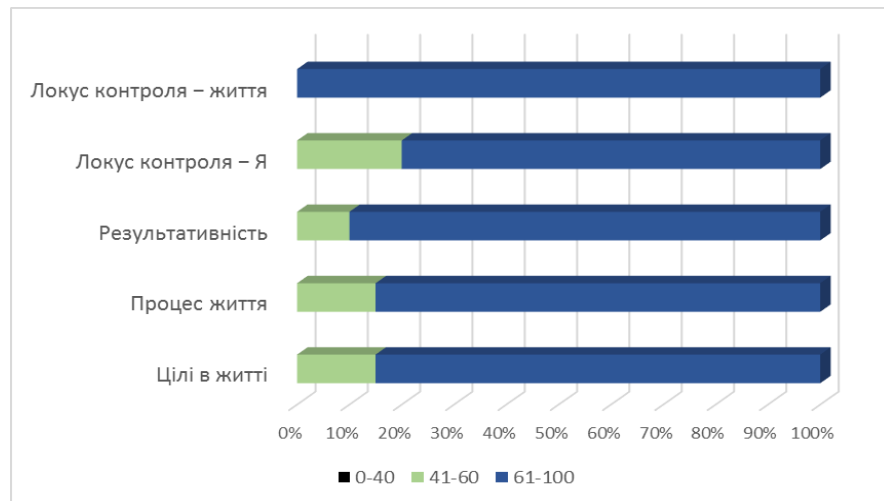

Рисунок 2.2.12. Результати смисло- життєвих орієнтацій студентів психологів за методикою ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»»

Показник «Цілі в житті» було представлено так: у 0% низький рівень показника, 15% мають середній рівень, а високий рівень – у 85%. Показник «Процес життя» має наступну ситуацію: низький рівень присутній у 0%, середній рівень проявляється у 15%, а високий є наявним у 85%. Якщо розглядати «Результативність», тоді: 0% мають низький рівень вираженості, у 10% наявний середній рівень вираженості, а 90% притаманна вираженість високого рівня. «Локус контролю – Я» зображено так: низький рівень є у 0%, середній – у 20%, а високий рівень присутній у 80%. «Локус контролю – життя» представлено наступним чином: 0% мають низький та середній рівні вираженості, а у 100% наявна вираженість високого рівня.

Отже, ми можемо вважати, що студенти: контролюють себе та керують власним життям, в якому присутні задоволеність від його наповненості та насиченості, та будують плани на майбутнє.

Також, під час другого етапу емпіричного дослідження було проведено кореляційний аналіз результатів з вище вказаних методик. Силу або тісноту зв'язку між показниками варто аналізувати за допомогою орієнтації на такі критерії: 0,1-0,30 (слабка сила зв'язку), 0,3-0,70 (середня тіснота зв'язку), 0,7-0,99 (висока сила зв'язку). Якщо ж кореляційні зв'язки містять негативне значення або не входять в вище зазначені інтервали, тоді доцільно стверджувати про наявність негативного зв'язку між показниками.

Було проведено кореляційний аналіз між показниками з методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та «Дослідження суб'єктивного контролю», що можна бачити в таблиці 2.2.11.:

Таблиця 2.2.11.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та «Дослідження суб'єктивного контролю» серед студентів соціальної роботи

	Суб'єктивний контроль
Загальний рівень прагнення до самоактуалізації	0,607470768
Орієнтація в часі	0,529777672
Цінності	0,499244015
Погляд на сутність людини	0,25557048
Потреба у пізнанні	0,228575374
Креативність (або прагнення до творчості)	0,289114643
Автономність	-0,022765278
Спонтанність	0,093082464
Саморозуміння	0,206616146
Аутосимпатія	0,18053639
Контактність	0,282165678
Гнучкість у спілкуванні	0,134305712

Результати кореляційного аналізу з вище згаданої таблиці варто представити за розподілом за вираженості тісноти зв'язку. До групи

кореляційних зв'язків зі слабким зв'язком (0,1-0,30) відноситься зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та: «Гнучкість у спілкуванні» (0,1), «Аутосимпатія» (0,1), «Саморозуміння» (0,2), «Потреба у пізнанні» (0,2), «Погляд на сутність людини» (0,3), «Контактність» (0,3), «Креативність (або прагнення до творчості)» (0,3). До групи кореляційних зв'язків із середньою силою відноситься зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та: «Цінності» (0,5), «Орієнтація в часі» (0,5), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,6). Потрібно зазначити щодо наявності негативного зв'язку між «Суб'єктивний контроль» та: «Автономність» (-0,02), «Спонтанність» (0,09).

Варто зазначити щодо кореляційних зв'язків у психологів, представлених таблицею нижче:

Таблиця 2.2.12.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та «Дослідження суб'єктивного контролю» серед студентів психології

	Суб'єктивний контроль
Загальний рівень прагнення до самоактуалізації	0,246961705
Орієнтація в часі	0,450811504
Цінності	-0,02871562
Погляд на сутність людини	-0,114070725
Потреба у пізнанні	-0,203184112
Креативність (або прагнення до творчості)	-0,32932461
Автономність	0,318588335
Спонтанність	-0,185942504
Саморозуміння	0,017426905
Аутосимпатія	0,028487125
Контактність	-0,130092106
Гнучкість у спілкуванні	-0,301368344

У таблиці вказана вираженість слабого зв'язку між «Суб'єктивний контроль» та наступними показниками: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,2), «Автономність» (0,3). Також в таблиці наявний середньої сили зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та: «Орієнтація в часі» (0,5). Крім цього, ми можемо бачити негативний кореляцій зв'язок між «Суб'єктивний

контроль» й наступними показниками: «Цінності» (-0,02), «Погляд на сутність людини» (-0,1), «Потреба у пізнанні» (-0,2), «Креативність (або прагнення до творчості)» (-0,3), «Спонтанність» (-0,2), «Контактність» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,3), «Саморозуміння» (0,01), «Аутосимпатія» (0,03).

Цікаво аналізувати кореляційні зв'язки між методиками «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та «Мотивація навчання у ВНЗ»:

Таблиця 2.2.13.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та «Мотивація навчання у ВНЗ» серед студентів соціальної роботи

	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
Загальний рівень прагнення до самоактуалізації	0,166373085	0,376559674	-0,352425946
Орієнтація в часі	0,161101601	0,157818557	-0,020318872
Цінності	0,162224207	0,452996363	-0,387705944
Погляд на сутність людини	0,065135285	0,295314206	-0,143700013
Потреба у пізнанні	0,265341803	0,382249632	-0,015891227
Креативність (прагнення до творчості)	-0,020096684	-0,391563594	-0,378728383
Автономність	-0,254561479	0,180516819	0,171903186
Спонтанність	-0,219002453	-0,009416769	-0,031340935
Саморозуміння	-0,155700994	0,120912755	-0,067755502
Аутосимпатія	-0,107943636	0,269759362	0,05800477
Контактність	-0,166462228	-0,391563594	-0,297228756
Гнучкість у спілкуванні	-0,346007039	-0,279499935	0,203649756

Зв'язок між «Набуття знань» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» виглядає у такий спосіб: «Погляд на сутність людини» (0,1), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,2), «Орієнтація в часі» (0,2), «Цінності» (0,2), «Потреба у пізнанні» (0,3). Також варто зробити акцент на негативному зв'язку між «Набуття знань» та: «Креативність (або прагнення до творчості)» (-0,02), «Автономність» (-0,3), «Спонтанність» (-0,2), «Саморозуміння» (-0,2), «Аутосимпатія» (-0,1), «Контактність» (-0,2), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,3).

Зв'язок між «Опанування професією» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» представлено так: «Саморозуміння» (0,1), «Орієнтація в часі» (0,2), «Автономність» (0,2), «Погляд

на сутність людини» (0,3), «Аутосимпатія» (0,3), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,4), «Потреба у пізнанні» (0,4), «Цінності» (0,5). Крім цього, спостерігається присутність негативного зв'язку між «Опанування професією» та: «Креативність (або прагнення до творчості)» (-0,4), «Спонтанність» (0), «контактність» (0,4), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,3).

Зв'язок між «Отримання диплома» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» має такий вигляд: «Аутосимпатія» (0,1), «Автономність» (0,2), «Гнучкість у спілкуванні» (0,2). Варто вказати наявність негативного зв'язку між «Отримання диплома» та: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,4), «Орієнтація в часі» (-0,02), «Цінності» (-0,4), «Погляд на сутність людини» (-0,4), «Потреба у пізнанні» (-0,01), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,4), «Спонтанність» (-0,03), «Саморозуміння» (-0,1), «Контактність» (-0,3).

Необхідно проаналізувати результати кореляційного аналізу, які висвітлено в таблиці нижче:

Таблиця 2.2.14.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та «Мотивація навчання у ВНЗ» серед студентів психології

	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
Загальний рівень прагнення до самоактуалізації	-0,256324068	-0,237074831	-0,36603767
Орієнтація в часі	0,298089461	-0,011327259	-0,236163098
Цінності	0,144460845	-0,227690341	-0,376635652
Погляд на сутність людини	-0,379504236	-0,251397038	-0,116585957
Потреба у пізнанні	-0,008924381	-0,364837403	-0,393541671
Креативність (прагнення до творчості)	-0,224511499	-0,302401295	-0,479579365
Автономність	-0,011448646	0,027916184	-0,39877903
Спонтанність	-0,176328045	-0,262613697	-0,127677944
Саморозуміння	0,125274257	0,045982922	0,091573528
Аутосимпатія	0,051926915	-0,017005465	-0,049653484
Контактність	-0,246299319	-0,452101275	-0,109803116
Гнучкість у спілкуванні	-0,266678346	-0,176035778	0,113293245

Зв'язок між «Набуття знань» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» має такий вигляд: «Аутосимпатія» (0,1), «Саморозуміння» (0,1), «Цінності» (0,1), «Орієнтація в часі» (0,3). Також потрібно зазначити на присутності негативного зв'язку між «Набуття знань» та: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,3), «Погляд на сутність людини» (-0,4), «Потреба у пізнанні» (-0,01), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,2), «Автономність» (-0,01), «Спонтанність» (-0,2), «Саморозуміння» (0,1), «Контактність» (-0,2), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,3).

Зв'язок між «Опанування професією» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» має такий вигляд: «Саморозуміння» (0,1). Цікаво зазначити, що є негативний зв'язок між «Опанування професією» та: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,2), «Орієнтація в часі» (-0,01), «Цінності» (-0,2), «Погляд на сутність людини» (-0,3), «Потреба у пізнанні» (-0,4), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,3), «Автономність» (0,03), «Спонтанність» (-0,3), «Аутосимпатія» (-0,02), «Контактність» (-0,5), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,2).

Зв'язок між «Отримання диплома» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» виглядає наступним чином: «Саморозуміння» (0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (0,1). Також, наявний негативний зв'язок між «Отримання диплома» та наступними показниками: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,4), «Орієнтація в часі» (-0,2), «Цінності» (-0,4), «Погляд на сутність людини» (-0,1), «Потреба у пізнанні» (-0,4), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,5), «Автономність» (-0,4), «Спонтанність» (-0,1), «Аутосимпатія» (-0,1), «Контактність» (-0,1).

Також, внаслідок кореляційного аналізу було отримано результати, представлені таблицею нижче:

Таблиця 2.2.15.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» серед студентів соціальної роботи

	Професійна компетентність	Менеджмент	Автономія	Стабільність	Служіння	Виклик	Інтеграція стилів життя	Підприємництво
Загальний рівень прагнення до самоактуалізації	0,17084383	-0,035823	-0,38841	-0,39391	0,2290331	-0,08511	0,06769	0,26778476
Орієнтація в часі	0,25868981	0,2266478	-0,18804	-0,21593	0,3666976	-0,15512	0,017151	0,11753932
Цінності	0,01946892	0,2663985	-0,1373	-0,25949	0,2498822	0,178868	0,022858	0,2323016
Погляд на сутність людини	0,50617665	-0,434595	-0,01979	0,027603	0,4366584	-0,31592	0,378952	0,14235587
Потреба у пізнанні	0,22675267	-0,00984	-0,24892	-0,41723	0,3011054	-0,18477	0,110153	0,25153696
Креативність (прагнення до творчості)	0,10548146	-0,113988	0,081936	-0,24307	0,4669034	0,127095	0,073095	0,27454147
Автономність	0,11605651	-0,08975	0,440426	0,315836	0,3537973	0,077648	0,313531	0,22776883
Спонтанність	0,26246871	-0,148384	0,202065	0,198835	0,4398189	-0,09721	0,21376	0,25714169
Саморозуміння	-0,2875432	0,1213457	-0,37907	-0,53628	0,006762	-0,03395	-0,29951	0,1818393
Аутосимпатія	0,1576026	0,1237837	0,057658	-0,12743	0,5146504	0,197191	0,158026	0,31652762
Контактність	-0,3753459	0,190681	-0,13495	-0,15499	-0,1206496	-0,09645	-0,345853	-0,1481309
Гнучкість у спілкуванні	-0,1700916	-0,169987	0,101337	0,050035	0,0667149	-0,18155	-0,311558	-0,5119236

Зв'язок між «Професійна компетентність» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» зображено у такий спосіб: «Креативність (прагнення до творчості)» (0,1), «Автономність» (0,1), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,2), «Потреба у пізнанні» (0,2), «Аутосимпатія» (0,2), «Орієнтація в часі» (0,3), «Спонтанність» (0,3), «Погляд на сутність людини» (0,5). Також, є негативний зв'язок між «Професійна компетентність» та: «Цінності» (0,02), «Саморозуміння» (-0,3), «Контактність» (-0,4), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,2).

Зв'язок між «Менеджмент» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» виглядає наступним чином: «Саморозуміння» (0,1), «Аутосимпатія» (0,1), «Орієнтація в часі» (0,2), «Контактність» (0,2), «Цінності» (0,3). Вираженість негативного зв'язку між «Менеджмент» та: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,04), «Погляд на сутність людини» (-0,4), «Потреба у пізнанні» (0), «Креативність (або

прагнення до творчості)» (-0,1), «Автономність» (0,1), «Спонтанність» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,2).

Зв'язок між «Автономія» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» представлено так: «Креативність (прагнення до творчості)» (0,1), «Аутосимпатія» (0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (0,1), «Спонтанність» (0,2), «Автономність» (0,4). Крім цього, спостерігається негативний зв'язок між «Автономія» та: «Загальний рівень паргнення до самоактуалізації» (-0,4), «Орієнтація в часі» (-0,2), «Цінності» (-0,1), «Погляд на сутність людини» (-0,01), «Потреба у пізнанні» (-0,3), «Саморозуміння» (-0,4), «Контактність» (-0,1).

Зв'язок між «Стабільність» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» доцільно описати так: «Гнучкість у спілкуванні» (0,1), «Спонтанність» (0,2), «Автономність» (0,3). Також наявна вираженість негативного зв'язку між «Стабільність» та: «Загальний рівень паргнення до самоактуалізації» (-0,4), «Орієнтація в часі» (-0,2), «Цінності» (-0,3), «Погляд на сутність людини» (0,03), «Потреба у пізнанні» (-0,4), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,2), «Саморозуміння» (-0,5), «Аутосимпатія» (-0,1), «Контактність» (-0,2).

Зв'язок між «Служіння» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» має наступну специфіку: «Гнучкість у спілкуванні» (0,1), «Загальний рівень паргнення до самоактуалізації» (0,2), «Цінності» (0,2), «Потреба у пізнанні» (0,3), «Орієнтація в часі» (0,4), «Погляд на сутність» (0,4), «Автономність» (0,4), «Спонтанність» (0,4), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,5), «Аутосимпатія» (0,5). Присутній негативний зв'язок між «Служіння» та: «Саморозуміння» (0,01), «Контактність» (-0,1).

Зв'язок між «Виклик» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» представлено у такий спосіб: «Креативність (прагнення до творчості)» (0,1), «Автономність» (0,1), «Цінності» (0,2), «Аутосимпатія» (0,2). Помітно негативний зв'язок між «Виклик» та такими показниками: «Загальний рівень паргнення до самоактуалізації» (-0,1),

«Орієнтація в часі» (-0,2), «Погляд на сутність людини» (-0,3), «Потреба у пізнанні» (-0,2), «Спонтанність» (-0,1), «Саморозуміння» (-0,03), «Контактність» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,2).

Зв'язок між «Інтеграція стилів життя» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» має наступні особливості: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,1), «Потреба у пізнанні» (0,1), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,1), «Спонтанність» (0,2), «Аутосимпатія» (0,2), «Автономність» (0,3), «Погляд на сутність людини» (0,4). Також спостерігається негативний зв'язок між «Інтеграція стилів життя» та наступними показниками: «Орієнтація в часі» (0,01), «Цінності» (0,02), «Саморозуміння» (-0,3), «Контактність» (-0,3), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,3).

Зв'язок між «Підприємництво» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» представлено таким чином: «Орієнтація в часі» (0,1), «Погляд на сутність людини» (0,1), «Цінності» (0,2), «Автономність» (0,2), «Саморозуміння» (0,2), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,3), «Потреба у пізнанні» (0,3), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,3), «Спонтанність» (0,3), «Аутосимпатія» (0,3). Також наявний негативний зв'язок між «Підприємництво» та: «Контактність» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,5).

Доцільно проаналізувати отримані кореляційні зв'язки щодо студентів психології, що зображено таблицею нижче:

Таблиця 2.2.16.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» серед студентів психології

	Професійна компетентність	Менеджмент	Автономія	Стабільність	Служіння	Виклик	Інтеграція стилів життя	Підприємництво
Загальний рівень прагнення до самоактуалізації	-0,06464	0,1578	-0,20991	-0,11518	-0,45143	-0,03569	-0,17132	0,034671
Орієнтація в часі	-0,18262	0,621476	0,428402	-0,22861	-0,2531	0,304803	0,103614	0,288039

Цінності	-0,19406	-0,14629	-0,01582	0,226954	-0,4066	0,636171	-0,18109	0,249132
Погляд на сутність людини	-0,27001	-0,46177	-0,42922	0,33354	-0,06741	-0,23259	0,39759	-0,37234
Потреба у пізнанні	-0,30813	-0,32892	-0,12351	-0,05993	-0,66985	0,230258	-0,11783	0,1389
Креативність (прагнення до творчості)	-0,09696	-0,3592	0,08031	-0,14796	-0,30265	0,179933	-0,24414	-0,0906
Автономність	-0,00579	0,214972	0,201479	-0,19593	-0,31241	0,294706	-0,06605	0,367496
Спонтанність	-0,24153	-0,08035	-0,14062	-0,52234	-0,35484	-0,13571	-0,19362	0,080984
Саморозуміння	0,02522	0,614884	0,368114	-0,55553	-0,27726	0,058736	-0,3015	0,345651
Аутосимпатія	0,11101	0,259786	0,136242	-0,28561	-0,5333	0,082121	-0,50126	0,490848
Контактність	0,025532	-0,07884	-0,58445	0,059608	-0,45154	-0,42107	-0,24659	-0,17786
Гнучкість у спілкуванні	0,078299	-0,07016	-0,24144	-0,31055	-0,37503	-0,46699	-0,37748	0,034671

Зв'язок між «Професійна компетентність» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» виглядає наступним чином: «Аутосимпатія» (0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (0,1). Також доцільно зазначити на присутності негативного зв'язку між «Професійна компетентність» та: «загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,1), «Орієнтація в часі» (-0,2), «Цінності» (-0,2), «Погляд на сутність людини» (-0,3), «Потреба у пізнанні» (-0,3), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,1), «Автономність» (-0,01), «Спонтанність» (-0,2), «Саморозуміння» (0,03), «Контактність» (0,03).

Зв'язок між «Менеджмент» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» представлено так: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,2), «Автономність» (0,2), «Аутосимпатія» (0,3), «Орієнтація в часі» (0,6), «Саморозуміння» (0,6). Наявний негативний зв'язок між «Менеджмент» та: «Цінності» (-0,1), «Погляд на сутність людини» (-0,5), «Потреба у пізнанні» (-0,3), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,4), «Спонтанність» (-0,1), «Контактність» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,1).

Зв'язок між «Автономія» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» має такі особливості: «Креативність (прагнення до творчості)» (0,1), «Аутосимпатія» (0,1), «Автономність» (0,2), «Орієнтація в часі» (0,4), «Саморозуміння» (0,4). Крім цього, є негативний зв'язок між «Автономія» та: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,2), «Цінності» (-0,02), «Погляд на сутність людини» (-0,5), «Потреба у

пізнанні» (-0,1), «Спонтанність» (-0,1), «Контактність» (-0,6), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,2).

Зв'язок між «Стабільність» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» містить наступну специфіку: «Контактність» (0,1), «Цінності» (0,2), «Погляд на сутність» (0,3). Також наявна присутність негативного зв'язку між «Менеджмент» та наступними показниками: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,1), «Орієнтація в часі» (-0,2), «Потреба у пізнанні» (-0,1), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,1), «Автономність» (-0,2), «Спонтанність» (-0,5), «Саморозуміння» (-0,6), «Аутосимпатія» (-0,3), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,3).

Зв'язок між «Служіння» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» є негативним, і має наступний вигляд: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,5), «Орієнтація в часі» (-0,3), «Цінності» (-0,4), «Погляд на сутність людини» (-0,1), «Потреба у пізнанні» (-0,7), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,3), «Автономність» (-0,3), «Спонтанність» (-0,4), «Саморозуміння» (-0,3), «Аутосимпатія» (-0,5), «Контактність» (-0,5), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,4).

Зв'язок між «Виклик» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» представлено таким способом: «Саморозуміння» (0,1), «Аутосимпатія» (0,1), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,2), «Потреба у пізнанні» (0,2), «Орієнтація в часі» (0,3), «Автономія» (0,3), «Цінності» (0,6). Варто зазначити щодо наявності негативного зв'язку між «Виклик» та: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (-0,2), «Цінності» (-0,2), «Потреба у пізнанні» (-0,1), «Прагнення до творчості» (-0,2), «Автономія» (-0,1), «Спонтанність» (-0,2), «Саморозуміння» (-0,3), «Аутосимпатія» (-0,5), «Контактність» (-0,2), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,4).

Зв'язок між «Підприємництво» та показниками з методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» виглядає так: «Потреба у пізнанні» (0,1), «Спонтанність» (0,1), «Цінності» (0,2), «Орієнтація в часі» (0,3), «Саморозуміння» (0,3), «Автономність» (0,4), «Аутосимпатія» (0,5). Варто

вказати щодо присутності негативного зв'язку між «Підприємництво» та показниками: «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,03), «Погляд на сутність людини» (-0,4), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,1), «Контактність» (-0,2), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,03).

Було також застосовано кореляційний аналіз до методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва», результати якого зображено у таблиці 2.2.17.:

Таблиця 2.2.17.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» серед студентів соціальної роботи

	Цілі в житті	Процес життя	Результативність	Локус контролю-Я	Локус контролю-життя
Загальний рівень прагнення до самоактуалізації	0,613699248	0,468729405	0,409419794	0,465326606	0,609650723
Орієнтація в часі	0,622085526	0,488760144	0,413591974	0,451173682	0,472303268
Цінності	0,707045796	0,664795532	0,587128354	0,722535756	0,740780011
Погляд на сутність людини	0,080790877	-0,01225188	-0,111548128	0,007193139	0,220918053
Потреба у пізнанні	0,40126904	0,364832581	0,245233099	0,257362955	0,447430787
Креативність (прагнення до творчості)	0,428426632	0,330574723	0,130965888	0,33846856	0,595944628
Автономність	-0,142078894	-0,099733306	-0,143903188	-0,1479205	-0,135707643
Спонтанність	0,082738185	-0,007465333	-0,123945974	-0,082638968	-0,044653103
Саморозуміння	0,500891416	0,25496651	0,325936837	0,394710919	0,441921318
Аутосимпатія	0,324370989	0,205502243	0,100932176	0,215708141	0,254871689
Контактність	0,429212838	0,342114806	0,413600564	0,341918184	0,119368828
Гнучкість у спілкуванні	0,04808052	0,003706967	0,003038136	-0,066235494	-0,040726918

Зв'язок між «Цілі в житті» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» представлено наступним способом: «Погляд на сутність людини» (0,1), «Спонтанність» (0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (0,1), «Аутосимпатія» (0,3), «Потреба у пізнанні» (0,4), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,4), «Контактність» (0,4), «Саморозуміння» (0,5), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,6), «Орієнтація в часі» (0,6), «Цінності» (0,7). Також спостерігається негативний зв'язок між «Цілі в житті» та «Автономність» (-0,1).

Зв'язок між «Процес життя» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» необхідно описати так: «Аутосимпатія» (0,2), «Саморозуміння» (0,3), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,3), «Контактність» (0,3), «Потреба у пізнанні» (0,4), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,5), «Орієнтація в часі» (0,6), «Цінності» (0,7). Потрібно також зазначити на негативному зв'язку між «Процес життя» та: «Погляд на сутність людини» (-0,01), «Автономність» (-0,1), «Спонтанність» (-0,01), «Гнучкість у спілкуванні» (0).

Зв'язок між «Результативність» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» виглядає так: «Аутосимпатія» (0,1), «Спонтанність» (0,1), «Потреба у пізнанні» (0,2), «Саморозуміння» (0,3), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,4), «Орієнтація в часі» (0,4), «Контактність» (0,4), «Цінності» (0,6). Зв'язок негативний між «Результативність» та наступними показниками: «Погляд на сутність» (-0,1), «Автономність» (-0,1), «Спонтанність» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (0).

Зв'язок між «Локус контролю-Я» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» виглядає так: «Аутосимпатія» (0,2), «Потреба у пізнанні» (0,3), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,3), «Контактність» (0,3), «Саморозуміння» (0,4), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,5), «Орієнтація в часі» (0,5), «Цінності» (0,7). Крім цього, виявлено негативний зв'язок між «Локус контролю-Я» та: «Погляд на сутність людини» (0,01), «Автономність» (-0,1), «Спонтанність» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,1).

Зв'язок між «Локус контролю-життя» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» має такий вигляд: «Контактність» (0,1), «Погляд на сутність людини» (0,2), «Аутосимпатія» (0,3), «Потреба у пізнанні» (0,4), «Саморозуміння» (0,4), «Орієнтація в часі» (0,5), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,6), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,6), «Цінності» (0,7). Присутній негативний зв'язок між

«Локус контролю-життя» та: «Автономність» (-0,1), «Спонтанність» (-0,04), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,04).

Крім цього, таблицею нижче наведено такі результати кореляційного аналізу щодо психологів:

Таблиця 2.2.18.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» серед студентів психології

	Цілі в житті	Процес життя	Результативність	Локус контролю-Я	Локус контролю-життя
Загальний рівень прагнення до самоактуалізації	0,462703	0,507811	0,400922	0,250617	0,411035
Орієнтація в часі	0,627911	0,740911	0,731763	0,486343	0,507601
Цінності	0,23419	0,240578	0,161296	0,099742	0,175465
Погляд на сутність людини	-0,26186	-0,1058	-0,07022	-0,44169	-0,33038
Потреба у пізнанні	0,096743	0,317348	0,384331	-0,00614	0,015375
Креативність (прагнення до творчості)	-0,0232	0,292998	0,146032	0,137814	0,00839
Автономність	0,515791	0,499705	0,350735	0,383533	0,59607
Спонтанність	-0,12197	0,168757	0,119536	-0,15346	-0,15302
Саморозуміння	0,389383	0,275718	0,242368	0,342134	0,380651
Аутосимпатія	0,399002	0,438014	0,241864	0,361896	0,396887
Контактність	0,187559	0,15485	0,435109	0,112779	-0,16988
Гнучкість у спілкуванні	-0,16539	-0,14588	-0,11194	-0,16861	-0,01849

Зв'язок між «Цілі в житті» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» представлено таким чином: «Потреба у пізнанні» (0,1), «Контактність» (0,2), «Цінності» (0,2), «Саморозуміння» (0,4), «Аутосимпатія» (0,4), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,5), «Автономність» (0,5), «Орієнтація в часі» (0,6). Помітна наявність негативного зв'язку між «Цілі в житті» та: «Погляд на сутність людини» (-0,3), «Креативність (прагнення до творчості)» (-0,02), «Спонтанність» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,2).

Зв'язок між «Процес життя» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» має такі особливості: «Цінності» (0,2), «Спонтанність» (0,2), «Контактність» (0,2), «Потреба у пізнанні» (0,3), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,3), «Саморозуміння» (0,3),

«Аутосимпатія» (0,4), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,5), «Автономність» (0,5), «Орієнтація в часі» (0,7). Зафіксована присутність негативного зв'язку між «Процес життя» та: «Погляд на сутність» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,1).

Зв'язок між «Результативність» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» представлено у такий спосіб: «Спонтанність» (0,1), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,1), «Цінності» (0,2), «Саморозуміння» (0,2), «Аутосимпатія» (0,2), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,4), «Потреба у пізнанні» (0,4), «Автономність» (0,4), «Контактність» (0,4), «Орієнтація в часі» (0,7). Спостерігається негативний зв'язок між «Результативність» та: «Погляд на сутність людини» (-0,1), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,1).

Зв'язок між «Локус контролю-Я» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» зображено у наступний спосіб: «Цінності» (0,1), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,1), «Контактність» (0,1), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,3), «Саморозуміння» (0,3), «Автономність» (0,4), «Аутосимпатія» (0,4), «Орієнтація в часі» (0,5). Виражений негативний зв'язок представлено між «Локус контролю-Я» та: «Погляд на сутність людини» (-0,4), «Потреба у пізнанні» (-0,01), «Спонтанність» (-0,2), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,2).

Зв'язок між «Локус контролю-життя» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» представлено так: «Цінності» (0,2), «Загальний рівень прагнення до самоактуалізації» (0,4), «Саморозуміння» (0,4), «Аутосимпатія» (0,4), «Орієнтація в часі» (0,5), «Автономність» (0,6). Також варто зробити акцент на вираженості негативного зв'язку між «локус контролю-життя» та наступними показниками: «Погляд на сутність людини» (-0,3), «Потреба у пізнанні» (0,02), «Креативність (прагнення до творчості)» (0,01), «Спонтанність» (-0,2), «Контактність» (-0,2), «Гнучкість у спілкуванні» (-0,02).

Також були представлені кореляційні зв'язки, які ми можемо бачити таблицею нижче:

Таблиця 2.2.19.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Дослідження суб'єктивного контролю» та «Мотивація навчання у ВНЗ» серед студентів соціальної роботи

	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
Суб'єктивний контроль	0,051008198	0,122387865	-0,555802692

Зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та показниками методики «Мотивація навчання у ВНЗ» має такий вигляд: «Набуття знань» (0,1), «Опанування професією» (0,1). Також є негативний зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та «Отримання диплома» (-0,6).

Було застосовано кореляційний аналіз результатів студентів психології з методик «Дослідження суб'єктивного контролю» та «Мотивація навчання у ВНЗ»:

Таблиця 2.2.20.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Дослідження суб'єктивного контролю» та «Мотивація навчання у ВНЗ» серед студентів психології

	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
Суб'єктивний контроль	0,407151637	0,433763758	-0,063171778

Зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та показниками методики «Мотивація навчання у ВНЗ» має такий вигляд: «Набуття знань» (0,4), «Опанування професією» (0,4). Наявний негативний зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та «Отримання диплома» (-0,1).

Було застосовано кореляційний аналіз результатів студентів психології з методик «Дослідження суб'єктивного контролю» та «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)»:

Таблиця 2.2.21.

Кореляційні зв'язки між результатами методик «Дослідження суб'єктивного контролю» та «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» серед студентів соціальної роботи:

	Професійна компетентність	Менеджмент	Автономія	Стабільність	Служіння	Виклик	Інтеграція стилів життя	Підприємництво
Суб'єктивний контроль	0,14853973	0,0502589	-0,33062	-0,03204	0,1781677	-0,12407	0,077803	-0,042214

Зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» висвітлено у такий спосіб: «Професійна компетентність» (0,1), «Менеджмент» (0,1), «Інтеграція стилів життя» (0,1), «Служіння» (0,2). Крім цього, помітна присутність негативного зв'язку між «Суб'єктивний контроль» та: «Автономія» (-0,3), «Стабільність» (-0,03), «Виклик» (-0,1), «Підприємництво» (-0,04).

Кореляційні зв'язки результатів психологів щодо пройдених нижче наведених методик зображено таблицею 2.2.22.:

Таблиця 2.2.22.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Дослідження суб'єктивного контролю» та «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» серед студентів психології

	Професійна компетентність	Менеджмент	Автономія	Стабільність	Служіння	Виклик	Інтеграція стилів життя	Підприємництво
Суб'єктивний контроль	0,159542812	0,612605158	0,367197622	-0,012043371	0,166689917	0,165883762	0,179972251	0,468470068

Зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» має такий вигляд: «Професійна компетентність» (0,2), «Служіння» (0,2), «Виклик» (0,2), «Інтеграція стилів життя» (0,2), «Автономія» (0,4), «Підприємництво» (0,5), «Менеджмент» (0,6). Варто

зазначити щодо наявності негативного зв'язку між «Суб'єктивний контроль» та «Стабільність» (-0,01).

Таблицею нижче наведено результати кореляційного аналізу між результатами методик «Дослідження суб'єктивного контролю» та «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» соціальних робітників:

Таблиця 2.2.23.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Дослідження суб'єктивного контролю» та «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» студентів соціальної роботи

	Цілі в житті	Процес життя	Результативність	Локус контролю-Я	Локус контролю-життя
Суб'єктивний контроль	0,655250806	0,520934986	0,664071456	0,54402393	0,546954929

Зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та показниками з методики «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» постає таким чином: «Процес життя» (0,5), «Локус контролю-Я» (0,5), «Локус контролю-життя», «Цілі в житті» (0,7), «Результативність» (0,7).

Таблиця 2.2.24.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Дослідження суб'єктивного контролю» та «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» студентів психології

	Цілі в житті	Процес життя	Результативність	Локус контролю-Я	Локус контролю-життя
Суб'єктивний контроль	0,692541783	0,472379972	0,46783095	0,64428791	0,65398404

Зв'язок між «Суб'єктивний контроль» та показниками з методики «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» представлено так: «Процес життя» (0,5), «Результативність» (0,5), «Локус контролю-Я» (0,6), «Цілі в житті» (0,7), «Локус контролю-життя» (0,7).

Крім цього, було отримано такі кореляційні зв'язки між наступними методиками:

Таблиця 2.2.25.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Мотивація навчання у ВНЗ» та «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О.

Чикер й В. Е. Винокурової)» студентів соціальної роботи

	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
Професійна компетентність	-0,01155246	-0,039317583	-0,633857581
Менеджмент	-0,48671265	-0,264393002	-0,131783981
Автономія	-0,05599746	-0,228218782	-0,019385576
Стабільність	0,18081855	0,121180174	-0,046683232
Служіння	0,26225082	0,129317902	-0,079851346
Виклик	-0,01090357	0,11964541	0,347238879
Інтеграція стилів життя	0,00700907	-0,169229838	0,316535209
Підприємництво	-0,26634254	-0,065502496	-0,288661526

Зв'язок між «Набуття знань» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» виглядає так: «Стабільність» (0,2), «Служіння» (0,3). Наявний негативний зв'язок між «Набуття знань» та: «Професійна компетентність» (-0,01), «Менеджмент» (-0,5), «Автономія» (-0,1), «Виклик» (-0,01), «Інтеграція стилів життя» (0,01), «Підприємництво» (-0,3).

Зв'язок між «Опанування професією» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» має такі особливості: «Стабільність» (0,1), «Служіння» (0,1), «Виклик» (0,1). Помітна вираженість негативного зв'язку між «Опанування професією» та: «Професійна компетентність» (-0,04), «Менеджмент» (-0,3), «Автономія» (-0,2), «Інтеграція стилів життя» (-0,2), «Підприємництво» (-0,1).

Зв'язок між «Отримання диплома» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» представлено наступним чином: «Виклик» (0,3), «Інтеграція стилів життя» (0,3). Присутність негативного зв'язку є між «Отримання диплома» та: «Професійна компетентність» (-0,6), «Менеджмент» (-

0,1), «Автономія» (-0,02), «Стабільність» (-0,04), «Служіння» (-0,08), «Підприємництво» (-0,3).

Варто описати отримані кореляційні зв'язки з результатів дослідження психологів:

Таблиця 2.2.26.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Мотивація навчання у ВНЗ» та «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О.

Чикер й В. Е. Винокурової)» студентів психології

	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
Професійна компетентність	0,29530625	0,621931466	0,635627293
Менеджмент	0,40008809	0,261585817	0,266699857
Автономія	0,34011261	0,596724134	-0,135475789
Стабільність	0,01889739	0,21005626	0,635627293
Служіння	0,32394886	0,724057596	0,454068482
Виклик	0,48591389	0,196252185	-0,296297107
Інтеграція стилів життя	-0,0464803	0,244122723	-0,152190047
Підприємництво	0,30187794	0,377870994	0,011200078

Зв'язок між «Набуття знань» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» представлено у такий спосіб: «Професійна компетентність» (0,3), «Автономія» (0,3), «Служіння» (0,3), «Підприємництво» (0,3), «Менеджмент» (0,4), «Виклик» (0,5). Вираженість негативного зв'язку між «Набуття знань» та: «Стабільність» (0,02), «Інтеграція стилів життя» (-0,05).

Зв'язок між «Опанування професією» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» висвітлено наступним чином: «Стабільність» (0,2), «Виклик» (0,2), «Інтеграція стилів життя» (0,2), «Менеджмент» (0,3), «Підприємництво» (0,4), «Професійна компетентність» (0,6), «Автономія» (0,6), «Служіння» (0,7).

Зв'язок між «Отримання диплома» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» має таку специфіку: «Менеджмент» (0,3), «Служіння» (0,5),

«Професійна компетентність» (0,6), «Стабільність» (0,6). Присутнім є негативний зв'язок між «Отримання диплома» та наступними показниками: «Автономія» (-0,1), «Виклик» (-0,3), «Інтеграція стилів життя» (-0,2), «Підприємництво» (0,01).

Було проаналізовано кореляційні зв'язки результатів з методик «Мотивація навчання у ВНЗ» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва», що можна бачити в таблиці нижче:

Таблиця 2.2.27.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Мотивація навчання у ВНЗ» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» студентів соціальної роботи

	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
Цілі в житті	0,03801649	0,248490646	-0,546143005
Процес життя	0,134147993	0,260964769	-0,292398021
Результативність	0,173552147	0,329088221	-0,389282611
Локус контролю-Я	0,144290354	0,36428708	-0,444225457
Локус контролю-життя	-0,030318807	0,559878305	-0,524082338

Зв'язок між «Набуття знань» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» представлено у такий спосіб: «Процес життя» (0,1), «Локус контролю-Я» (0,1), «Результативність» (0,2). Наявний негативний зв'язок між «Набуття знань» та: «Цілі в житті» (0,04), «Локус контролю-життя» (0,03).

Зв'язок між «Опанування професією» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» виглядає таким чином: «Цілі в житті» (0,2), «Процес життя» (0,3), «Результативність» (0,3), «Локус контролю-Я» (0,3), «Локус контролю-життя» (0,6).

Цікаво зазначити негативність зв'язку між «Отримання диплома» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»: «Цілі в житті» (-0,5), «Процес життя» (-0,3), «Результативність» (-0,4), «Локус контролю-Я» (-0,4), «Локус контролю-життя» (-0,5).

Кореляційні зв'язки результатів психологів з методик «Мотивація навчання у ВНЗ» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»» мають такий вигляд:

Таблиця 2.2.28.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Мотивація навчання у ВНЗ» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»» серед студентів психології

	Набуття знань	Опанування професією	Отримання диплома
Цілі в житті	0,157276526	0,129477212	-0,176921302
Процес життя	0,065903734	-0,118588914	-0,429640086
Результативність	0,14265446	-0,314796741	-0,470622828
Локус контролю-Я	0,476344054	0,397443888	0,061045399
Локус контролю-життя	0,202819202	0,281736438	-0,199615465

Зв'язок між «Набуття знань» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»» описано у такий спосіб: «Процес життя» (0,1), «Результативність» (0,1), «Локус контролю-життя» (0,1), «Цілі в житті» (0,2), «Локус контролю-Я» (0,5).

Зв'язок між «Опанування професією» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»» представлено у такий спосіб: «Цілі в житті» (0,1), «Локус контролю-життя» (0,3), «Локус контролю-Я» (0,4). В той час, зазначається присутність зв'язку між «Опанування професією» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»» описано у такий спосіб: «Процес життя» (-0,1), «Результативність» (-0,3).

Зв'язок між «Опанування професією» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»» має такий вигляд: «Локус контролю-Я» (0,1). В той час, зафіксована наявність негативного зв'язку між «Отримання диплома» та показниками з методики ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва»»: «Цілі в житті» (-0,2), «Локус контролю-життя» (-0,2), «Процес життя» (-0,4), «Результативність» (-0,5).

Потрібно вказати за кореляційні зв'язки між результатами соціальних робітників, що було висвітлено у таблиці 2.2.29.:

Таблиця 2.2.29.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» студентів соціальної роботи

	Цілі в житті	Процес життя	Результативність	Локус контролю-Я	Локус контролю-життя
Професійна компетентність	-0,00496515	0,044655148	0,003382156	-0,044206329	0,056572448
Менеджмент	0,354333355	0,552566571	0,414247883	0,266692385	0,025376381
Автономія	-0,335839503	-0,171347678	-0,298884703	-0,192174595	-0,324703128
Стабільність	-0,375193146	-0,282747336	-0,210011902	-0,326972176	-0,454245315
Служіння	0,095050026	0,167422227	0,069815409	0,099372347	0,153036372
Виклик	0,056589738	0,250004213	0,072772334	-0,096427083	-0,002452108
Інтеграція стилів життя	-0,145596571	-0,105206511	-0,004270483	-0,044211879	-0,012279486
Підприємництво	0,327812458	0,464190562	0,239480391	0,367993117	0,29586195

Зв'язок між «Цілі в житті» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» має наступну специфіку: «Служіння» (0,1), «Виклик» (0,1), «Підприємництво» (0,3), «Менеджмент» (0,4). Помітна присутність негативного зв'язку між «Цілі в житті» та: «Професійна компетентність» (0), «Автономія» (-0,3), «Стабільність» (-0,4), «Інтеграція стилів життя» (-0,1).

Зв'язок між «Процес життя» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» має такі особливості: «Професійна компетентність» (0,04), «Служіння» (0,2), «Виклик» (0,3), «Підприємництво» (0,5), «Менеджмент» (0,6). Було помітно вираженість зв'язку між «Процес життя» та наступними показниками: «Автономія» (-0,2), «Стабільність» (-0,3), «Інтеграція стилів життя» (-0,1).

Зв'язок між «Результативність» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» виглядає таким чином: «Служіння» (0,1), «Виклик» (0,1), «Підприємництво» (0,2), «Менеджмент» (0,4). Також варто зазначити щодо наявності негативного зв'язку між «Результативність» та: «Автономія» (-0,3),

«Стабільність» (-0,2), «Інтеграція стилів життя» (0), «Професійна компетентність» (0).

Зв'язок між «Локус контролю-Я» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» представлено наступним способом: «Служіння» (0,1), «Менеджмент» (0,3), «Підприємництво» (0,4). Вираженість негативного зв'язку між «Локус контролю-Я» та: «Професійна компетентність» (-0,04), «автономія» (-0,2), «Стабільність» (-0,3), «Виклик» (-0,1), «Інтеграція стилів життя» (-0,04).

Зв'язок між «Локус контролю-життя» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» виглядає так: «Професійна компетентність» (0,1), «Служіння» (0,2), «Підприємництво» (0,3). Зв'язок негативний між «Локус контролю-життя» та: «Автономія» (-0,3), «Стабільність» (-0,5), «Виклик» (0), «Інтеграція стилів життя» (-0,01), «Менеджмент» (0,03).

Кореляційні зв'язки результатів психологів з методик «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» представлено таблицею нижче:

Таблиця 2.2.30.

Кореляційні зв'язки між результатами з методик «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» та ««Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва» студентів психології

	Цілі в житті	Процес життя	Результативність	Локус контролю-Я	Локус контролю-життя
Професійна компетентність	0,155254	-0,07049	-0,27084	0,485902388	0,136522965
Менеджмент	0,6715395	0,44167	0,4426584	0,539379767	0,599360502
Автономія	0,2795725	0,279437	0,0411519	0,389637555	0,478206771
Стабільність	0,0678836	-0,09189	-0,256256	-0,03650083	-0,049731492
Служіння	-0,254084	-0,36172	-0,408934	0,092827848	-0,13808724
Виклик	0,2457681	0,370636	0,155328	0,159964805	0,393893988
Інтеграція стилів життя	-0,092266	-0,1361	0,0159663	-0,27185937	-0,006773284
Підприємництво	0,5816161	0,490793	0,1110031	0,463636736	0,679395793

Зв'язок між «Цілі в житті» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» представлено таким чином: «Стабільність» (0,1), «Професійна компетентність» (0,2), «Виклик» (0,2), «Автономія» (0,3), «Підприємництво» (0,6), «Менеджмент» (0,7). Помітна наявність негативного зв'язку між «Цілі в житті» та: «Служіння» (-0,3), «Інтеграція стилів життя» (-0,1).

Зв'язок між «Процес життя» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» представлено у такий спосіб: «Автономія» (0,3), «Менеджмент» (0,4), «Виклик» (0,4), «Підприємництво» (0,5). Спостерігається негативний зв'язок між «Процес життя» та такими показниками: «Професійна компетентність» (-0,1), «Стабільність» (-0,1), «Служіння» (-0,4), «Інтеграція стилів життя» (-0,1).

Зв'язок між «Результативність» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» представлено так: «Підприємництво» (0,1), «Виклик» (0,2), «Менеджмент» (0,4). Є вираженість негативного зв'язку між «Результативність» та показниками: «Служіння» (-0,4), «Професійна компетентність» (-0,3), «Стабільність» (-0,03), «Автономія» (0,04), «Інтеграція стилів життя» (0,01).

Зв'язок між «Локус контролю-Я» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» має такі особливості: «Служіння» (0,1), «Виклик» (0,2), «Автономія» (0,4), «Професійна компетентність» (0,5), «Підприємництво» (0,5), «Менеджмент» (0,6). Присутній негативний зв'язок між «Локус контролю-Я» та: «Інтеграція стилів життя» (-0,3), «Стабільність» (-0,03).

Зв'язок між «Локус контролю-життя» та показниками з методики «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» представлено наступним чином: «Професійна компетентність» (0,1), «Виклик» (0,4), «Автономія» (0,5), «Менеджмент» (0,6), «Підприємництво» (0,7). Помітна вираженість негативного зв'язку між «Локус

контроля-життя» та наступними показниками: «Стабільність» (-0,05), «Служіння» (-0,1), «Інтеграція стилів життя» (0).

Доцільним буде проінтерпретувати отримані кореляційні зв'язки щодо студентів соціальної роботи й студентів психології. Спочатку розглянемо соціальних робітників.

Можна припустити, що від суб'єктивного контролю залежить, наскільки вони: прагнуть до самоактуалізації, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, сприймають інших людей, потребують отримання знань, є креативними, спонтанними, наскільки в них розвинені саморозуміння та аутосимпатія, а також контактності і гнучкості у спілкуванні. У студентів соціальної роботи набуття знань у ЗВО залежить від того, як вони: прагнуть самоактуалізуватися, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, сприймають інших людей, зацікавлені в отриманні знань. Також, на опанування професією у студентів соціальної роботи впливає, як вони: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, сприймають інших людей, зацікавлені в отриманні знань, є автономними, розуміють себе та здатні адекватно самосприймати.

Варто зазначити, що ймовірно в студентів соціальної роботи отримання диплома залежить від того, як вони: є вільними та незалежними, здатні на адекватне самосприйняття, проявляють гнучкість в спілкуванні. До того ж, студентам соціальної роботи для становлення в ролі спеціаліста в робочій сфері потрібно: самоактуалізуватися, орієнтуватися в часі, вибудовувати власні цінності, сприймати інших людей, мати зацікавлення в отриманні знань, творчо сприймати життя, бути вільними та незалежними, залишатися невимушеними в поведінці, бути здатними на адекватне самосприйняття. Для обіймання керівної посади та керування людьми соціальним робітникам необхідно: орієнтуватися в часі, вибудовувати власні цінності, мати власне бачення світу і не зраджувати йому, бути здатними на адекватне самосприйняття, могли сприяти здоровій взаємодії з людьми. Також бачимо, що для праці в повністю зручному для себе режимі студентам соціальної роботи важливо: творчо сприймати життя, бути

вільними та незалежними, залишатися невимушеними в поведінці, бути здатними на адекватне самосприйняття, бути відкритими в спілкуванні.

Крім цього, для забезпечення для себе стабільності та безпеки на роботі ми припускаємо необхідність в тому, щоб: бути вільними та незалежними, залишатися невимушеними в поведінці, бути відкритими в спілкуванні. Для праці на благо людства для студентів соціальної роботи важливо: самоактуалізуватися, орієнтуватися в часі, вибудовувати власні цінності, сприймати інших людей, мати зацікавлення в отриманні знань, творчо сприймати життя, бути вільними та незалежними, залишатися невимушеними в поведінці, бути здатними на адекватне самосприйняття, бути відкритими в спілкуванні. Щоб долати перешкоди, студентам необхідно: вибудовувати власні цінності, творчо сприймати життя, бути вільними та незалежними, бути здатними на адекватне самосприйняття.

Припускаємо, що для поєднання різних аспектів власного життя студентам важливо: самоактуалізуватися, сприймати інших людей, мати зацікавлення в отриманні знань, творчо сприймати життя, бути вільними та незалежними, залишатися невимушеними в поведінці, бути здатними на адекватне самосприйняття. Для намагання створювати своє студентам потрібно: самоактуалізуватися, орієнтуватися в часі, вибудовувати власні цінності, сприймати інших людей, мати зацікавлення в отриманні знань, творчо сприймати життя, бути вільними та незалежними, залишатися невимушеними в поведінці, мати власне бачення світу і не зраджувати йому, бути здатними на адекватне самосприйняття. На цілі в житті серед студентів соціальної роботи впливає те, як вони: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, сприймають інших людей, зацікавлені в отриманні знань, творчо сприймають життя, залишаються невимушеними в поведінці, мають власне бачення світу і не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття, можуть сприяти здоровій взаємодії з людьми. На процес життя студентів соціальної роботи має вплив те, що студенти: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, зацікавлені в отриманні знань, творче сприймають

життя, мають власне бачення світу та не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття, можуть сприяти здоровій взаємодії з людьми. Доцільно зазначити, що на задоволеність самореалізації серед студентів соціальної роботи впливає те, що вони: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, зацікавленні в отриманні знань, творче сприймають життя, мають власне бачення світу і не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття, можуть сприяти здоровій взаємодії з людьми.

Ймовірно, на локус контролю-Я самих студентів має вплив те, що вони: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, зацікавленні в отриманні знань, творче сприймають життя, мають власне бачення світу і не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття, можуть сприяти здоровій взаємодії з людьми. На керованість власним життям серед соціальних робітників впливає те, що вони: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, сприймають інших людей, зацікавленні в отриманні знань, творче сприймають життя, мають власне бачення світу і не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття, можуть сприяти здоровій взаємодії з людьми. Тоді як здатність студентів бути відповідальними та самокерованими впливає на те, що вони: набувають знання, опановують професію.

Ми можемо припускати, що серед студентів соціальної роботи від їхньої здатності бути відповідальними та самокерованими залежить те, що вони: будуть спеціалістами у робочій сфері, матимуть керівну посаду і керуватимуть людьми, працюватимуть на благо людства, поєднуюватимуть різні аспекти власного життя. Від здатності студентів бути відповідальними та самокерованими залежить те, що соціальні робітники: мають цілі в житті, інтерес та емоційну насиченість життя, задоволеність самореалізації, локус контролю-Я, керованість власним життям. Також бачимо, що студенти набуватимуть знання з метою: забезпечення для себе стабільності та безпеки на роботі, а також праці на благо людства. Припускаємо, що для опанування професією студентам соціальної роботи потрібно: забезпечити для себе стабільності та безпеки на роботі, працювати на благо людства, долати перешкоди. Бачимо, що з метою отримання диплома

студенти будуть: долати перешкоди, поєднувати різні аспекти власного життя. На набуття знань серед студентів соціальної роботи впливають: цілі в житті, інтерес та емоційна насиченість життя, задоволеність самореалізації, локус контролю-Я.

Крім цього, ми припускаємо вплив на опанування професією таких особливостей: цілі в житті, інтерес та емоційна насиченість життя, задоволеність самореалізації, локус контролю-Я, керованість власним життям. Ми виділяємо такі важливі цілі в житті соціальних робітників: обіймання керівної посади і керування людьми, праця на благо людства, додання перешкод, намагання створювати своє. Вказуємо, що до інтересу та емоційної насиченості життям серед студентів відноситься: обіймання керівної посади і керування людьми, праця на благо людства, додання перешкод, намагання створювати своє. Припускаємо вплив на задоволеність самореалізації: обіймання керівної посади і керування людьми, праця на благо людства, додання перешкод, намагання створювати своє. Локус контролю-Я може мати вагу під час: обіймання керівної посади і керування людьми, праця на благо людства, намагання створювати своє. Бачимо, що для керованості власним життям у студентів соціальної роботи є потреба в: становленні в ролі спеціаліста в робочій сфері, праці на благо людства, намаганні створювати своє.

Тепер перейдемо до інтерпретації кореляційних зв'язків у психологів. Можна припустити, що від здатності студентів бути відповідальними та самокерованими залежить, як вони: прагнуть до самоактуалізації, орієнтуються в часі, є вільними та незалежними. Було зроблено припущення, що в студентів психології набуття знань у ЗВО залежить від того, як вони: орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, мають власне бачення світу й не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття. Цікаво зазначити, що за даними серед студентів психології для отримання диплома необхідно: мати власне бачення світу й не зраджувати йому, бути відкритими у спілкуванні. Ми бачимо, що на цілі в житті серед студентів психології впливає те, як вони: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, зацікавлені в отриманні знань,

є вільними та незалежними, мають власне бачення світу і не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття, можуть сприяти здоровій взаємодії з людьми.

Можемо припускати, що на процес життя психологів має вплив те, що студенти: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, зацікавлені в отриманні знань, творче сприймають життя, залишаються невимушеними в поведінці, мають власне бачення світу та не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття, можуть сприяти здоровій взаємодії з людьми. Зазначаємо, що на задоволеність самореалізації впливає те, що вони: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, зацікавлені в отриманні знань, творче сприймають життя, мають власне бачення світу і не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття, можуть сприяти здоровій взаємодії з людьми. Ймовірно, на локус контролю-Я самих студентів має вплив те, що вони: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, творчо сприймають життя, є вільними та незалежними, мають власне бачення світу і не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття, можуть сприяти здоровій взаємодії з людьми.

На керованість власним життям серед студентів психології впливає те, що вони: самоактуалізуються, орієнтуються в часі, вибудовують власні цінності, є вільними та незалежними, мають власне бачення світу і не зраджують йому, здатні на адекватне самосприйняття. Можна припустити, що здатність студентів бути відповідальними та самокерованими впливає на те, що вони: набувають знання, опановують професію. Бачимо, що серед студентів психології від їхньої здатності бути відповідальними та самокерованими залежить те, що вони: будуть спеціалістами у робочій сфері, матимуть керівну посаду і керуватимуть людьми, працюватимуть в повністю зручному для себе режимі, працюватимуть на благо людства, долатимуть перешкоди, поєднуюватимуть різні аспекти власного життя, намагатимуться створювати своє. Тоді як від здатності студентів бути відповідальними та самокерованими залежить те, що вони: мають цілі в житті,

інтерес та емоційну насиченість життя, задоволеність самореалізації, локус контролю-Я, керованість власним життям.

Студентам для набуття знань потрібно: займатися становленням в ролі спеціаліста в робочій сфері, обіймати керівну посаду і керувати людьми, працювати в повністю зручному для себе режимі, працювати на благо людства, долати перешкоди, намагатися створювати своє. Тоді як опанування професії серед соціальних робітників залежить від того, що вони: займаються становленням в ролі спеціаліста в робочій сфері, обіймають керівну посаду і керують людьми, працюють в повністю зручному для себе режимі, забезпечують для себе стабільність та безпеку на роботі, працюють на благо людства, долають перешкоди, поєднують різні аспекти власного життя, намагаються створювати своє. Отримання диплома ймовірно буде необхідним для студентів психології з метою: становлення в ролі спеціаліста в робочій сфері, обіймання керівної посади і керування людьми, забезпечення для себе стабільності та безпеки на роботі, праці на благо людства. На набуття знань серед студентів психології впливає: цілі в житті, інтерес та емоційна насиченість життя, задоволеність самореалізації, локус контролю-Я, керованість власним життям. Також, ми бачимо вплив на опанування професією, який не можливий без наступних показників: цілі в житті, локус контролю-Я, керованість власним життям.

Крім цього, спостерігається відсутність впливу на отримання диплома показників: цілі в житті, інтерес та емоційна насиченість життя, задоволеність самореалізації, керованість власним життям. Можемо припускати такі важливі цілі в житті психологів: становлення в ролі спеціаліста в робочій сфері, обіймання керівної посади і керування людьми, праця в повністю зручному для себе режимі, забезпечення для себе стабільності та безпеки на роботі, додання перешкод, намагання створювати своє. До інтересу та емоційної насиченості життям серед студентів відноситься: обіймання керівної посади і керування людьми, праця в повністю зручному для себе режимі, додання перешкод, намагання створювати своє. Виходячи з таблиці, ми припускаємо вплив на задоволеність самореалізації: обіймання керівної посади і керування людьми,

долання перешкод, намагання створювати своє. Локус контролю-Я може мати вагу під час: становлення в ролі спеціаліста в робочій сфері, обіймання керівної посади і керування людьми, праця в повністю зручному для себе режимі, праця на благо людства, долання перешкод, намагання створювати своє. Для керованості власним життям у студентів психології є потреба в: становленні в ролі спеціаліста в робочій сфері, обійманні керівної посади і керуванні людьми, праці в повністю зручному для себе режимі, доланні перешкод, намаганні створювати своє.

Висновки до другого розділу

Було проведено емпіричне дослідження щодо виявлення психологічних чинників саморозвитку особистості студентів в процесі навчання у ЗВО. Для дослідження зв'язку між чинниками та саморозвитком студентів було побудовано та виконано план у такий спосіб: проведення якісного дослідження, збір результатів з пройдених студентами методик та використання кількісного аналізу даних.

У якісному дослідженні, під час якого було застосовано метод інтерв'ю-фрілістинг, прийняло участь 13 респондентів, з яких 9 представлених як студенти психології з НАУКМА, та 4 викладачі з кафедри психології у НаУКМА. У ході якісного дослідження було виявлено багатозначність впливу навчання у ЗВО студентів психологів на їх саморозвиток, головне залучати їх до активної діяльності та спілкування, а також ключові причини саморозвитку студентів – це особистісне зростання та бажання бути хорошим спеціалістом. Варто зазначити, що студентам психологам притаманно мати великий спектр різноманітних зацікавлень. Крім цього, способів займатися саморозвитком у студентів психологів безліч: для цього потрібно враховувати індивідуальну, групову та наукову складові діяльності студентів. Необхідно додати, що студенти психологи в подальшому можуть бути задіяними у будь-якій сфері, особливо в ситуації пріоритетності постійного спілкування.

Під час проведення другого етапу, кількісного дослідження, було використано 5 методик для їх проходження вибірки із 40 студентів першокурсників НаУКМА, з яких 20 студентів були соціальними робітниками, та 20- психологами. До відібраних методик були включені наступні: «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості», «Дослідження суб'єктивного контролю», «Мотивація навчання у ВНЗ», «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)», «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва.

Виходячи з результатів пройдених методик, варто зазначити наступне: студенти обох спеціальностей прагнуть до самоактуалізації, проте у психологів, на відміну від соціальних робітників, це прагнення проявляється дещо більше. Також, студенти соціальної роботи та студенти психології мають здебільшого достатньо виражений та високий рівні інтернального локусу контролю з невеличкою різницею в тому, що серед студентів психології вказаний локус контролю має трохи яскравішу вираженість. Крім цього, помітна важливість для всіх студентів бути вмотивованими щодо навчання у ЗВО, проте відмінність полягає в тому, що студенти соціальної роботи надають перевагу отриманню знань і в останню чергу опануванню професії, тоді як психологи бажають опанувати професію, отримати знання, і в меншій мірі потребують отримати диплом.

До того ж, соціальні робітники розглядають професію з такими орієнтаціями як «Автономія», «Інтеграція стилів життя» та «Служіння», тоді як психологи, так само, більшою мірою цінують ті ж орієнтації, окрім «Служіння». Цікаво виділити такі ключові для соціальних робітників смисло-життєві орієнтації, як «Результативність» та «Процес життя», і найменшу важливість «Локусу контролю – Я», а для психологів є найпріоритетнішими «Локус контролю – життя» та «Цілі в житті», і, так само, як для студентів соціальної роботи, «Локус контролю – Я» постає найменш важливою.

На основі отриманих результатів результатів кореляційного аналізу ми можемо бачити спільне та відмінне між студентами соціальної роботи та

психології. До спільних особливостей віднесено: взаємозалежність між самоактуалізацією та смисло-життєвими орієнтаціями, наявність впливу суб'єктивного контролю на мотивацію до навчання у ЗВО. До відмінних входить: взаємозв'язок між прагненням самоактуалізуватися та суб'єктивним контролем, вплив самоактуалізації на мотивацію до навчання у ЗВО, вираженість кар'єрних орієнтацій від прояву самоактуалізації, вплив суб'єктивного контролю на кар'єрні орієнтації, потреба в суб'єктивному контролі для прояву смисло-життєвих орієнтацій, залежність мотивації до навчання у ЗВО від кар'єрних орієнтацій студентів, взаємозв'язок між мотивацією до навчання у ЗВО та смисло-життєвими орієнтаціями, взаємопов'язаність між кар'єрними та смисло-життєвими орієнтаціями.

РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА ОПТИМІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗВО

3.1. Методичні рекомендації щодо оптимізації процесу саморозвитку студентів

В результаті теоретично-емпіричних засад дослідження було виділено наступні чинники оптимізації процесу саморозвитку студентів: самоактуалізація, суб'єктивний контроль, мотивація, кар'єра, смисло-життєві орієнтації.

Для підвищення зацікавленості студентів у саморозвитку релевантно враховувати самоактуалізацію. Зазначений аспект містить в собі компоненти, за допомогою яких людина здатна насолоджуватися життям та самовдосконалюватися. До таких компонентів було віднесено: орієнтації; цінності; погляд на природу людини; висока потреба в пізнанні; прагнення творчості або креативність; автономність; спонтанність; саморозуміння; аутосимпатія; контактність; гнучкість у спілкуванні.

З метою вдосконалення процесу саморозвитку студентів під час навчання у ЗВО доцільно використати компонент, суб'єктивний контроль, що полягає у прояві зусиль людини та відповідальності за власну поведінку. Суб'єктивний контроль поділяють на екстернальний (схильність піддаватися зовнішньому впливу) та інтернальний (схильність намагатися контролювати якомога більше життя та оточуюче середовище). Важливо приділити увагу розвитку інтернальності в студентства для збільшення в них рішучості та готовності активно жити.

Для оптимізації процесу саморозвитку важливою є мотивація студентів до навчання безпосередньо у середовищі ЗВО. Доцільними способами підвищити мотивацію у студентів буде привернення їхньої уваги до набуття знань, бажання опанувати професію в майбутньому та зацікавлення отримати диплом. Необхідність враховувати вказані аспекти щодо оптимізації саморозвитку у ЗВО можна пояснити природністю цих умов для саморозвитку та успішності сучасної особистості.

Також варто розглядати можливі кар'єрні орієнтації студентів. Професійна зайнятість посідає важливе місце в житті особистості і зазвичай є провідною діяльністю більшу частину буття. Внесення кар'єрних орієнтацій до програми рекомендацій щодо оптимізації процесу саморозвитку студентів допоможе останнім обрати головні для них орієнтири в кар'єрі. Розподіл та вигляд орієнтацій представленим у такий спосіб: професійна компетентність; менеджмент; автономія; стабільність; служіння; виклик; інтеграція стилів життя; підприємництво.

Корисно буде врахувати смисло-життєві орієнтації. Для особистості, яка сприймає саморозвиток як невід'ємну та необхідну складову власного життя, потрібно усвідомлювати якість та наповнюваність свого життєвого шляху, а також задоволеність від нього. Тут доцільно показати студентству важливість приділяти увагу таким аспектам: цілі в житті; процес життя, або інтерес та емоційна насиченість життя; результативність життя, або задоволеність самореалізації; локус контролю-Я; локус контролю-життя, або керованість життя.

3.2. Корекційна тренінгова програма щодо оптимізації саморозвитку студентів в процесі навчання у ЗВО

З урахуванням опрацювання теоретико-емпіричних засад досліджень саморозвитку, доцільно стверджувати про необхідність оптимізації процесу саморозвитку особистості студентів в процесі навчання у ЗВО. З метою вдосконалення адаптації студентів до майбутнього життя було розроблено корекційну тренінгову програму, що представлена наступним чином:

Таблиця 3.2.1.

Тренінгова програма щодо оптимізації саморозвитку студентів в
навчальному процесі у ЗВО

Час	Діяльність
5 хвилин	Чекін
15 хвилин	Суть та важливість саморозвитку. Труднощі саморозвитку в процесі навчання. Вислів думок. Необхідність адаптації студентів до середовища у ЗВО.
30 хвилин	Групове виконання вправи з КІТ. Індивідуальне виконання вправи з КІТ. Обмін думками та враженнями.
10 хвилин	Вправа на підкріплення мотивації. Обмін думками та враженнями
10 хвилин	Користь від рефлексії та вправа для практики
5 хвилин	Важливість відпочинку
5 хвилин	Шеринг думками, враженнями та почуттями стосовно заняття

Перед відвіданням тренінгового заняття відібраним учасникам надається анкета з метою визначити налаштованість до саморозвитку серед студентів, Анкета має такий вигляд:

1. З якими труднощами Ви стикалися або стикаєтеся в навчальному процесі?
2. На Вашу думку, які є способи подолання труднощів в навчальному процесі у ЗВО?
3. Зазначте мотиви, які спонукають Вас до навчальної діяльності або навпаки.
4. Що робити у випадку демотивації щодо навчання у ЗВО?
5. Яким чином можна сприймати труднощі в навчальному процесі, щоб це мало позитивну налаштованість до нього?
6. Оцініть від 1 до 9 Ваш рівень бажання займатися саморозвитком (1 – низький рівень, 9 – високий рівень).
7. Оцініть Ваш рівень активності щодо саморозвитку від 1 до 9.
8. Чи відвідували Ви тренінги під час навчального процесу, що проводилися з метою оптимізації процесу навчання?

Розроблені питання будуть поставлені з метою дізнатися про: проблемні ситуації в навчальному середовищі у ЗВО та способи їх вирішення, мотивацію студентів до саморозвитку та шляхи її підтримання, бажання та активність студентів займатися саморозвитком.

На проведення корекційного тренінгу відведено 80 хвилин. Розпочинається програма зі вступу до тренінгу за допомогою техніки «чекін», на яку відводиться 5 хвилин. Зазначена техніка може бути функціональною у застосуванні через наявність позитивної налаштованості та включення людини до подальшої активності. Значення вправи з чекіну полягає в наступному: модератором групи ставиться питання, на яке кожен з учасників групи по черзі відповідає. Запитання не повинне бути провокативним, конфліктним, чи надто особистим. Спочатку модератор озвучує та відповідає на питання, а потім обирає учасника для відповіді, який передає слово наступному. Таким чином, всі зможуть висловитися і краще сприйматимуть тренінгове заняття.

Після чекіну проводиться короткий вступ про природу та важливість саморозвитку та ймовірні труднощі, що можуть виникати у процесі професійного навчання у ЗВО. Потім буде невеличкий вислів думок зі студентами на питання «З якими труднощами чи проблемами ви зіштовхнулися під час навчання в ЗВО?». Далі ведуча тренінгу зазначить на важливості адаптації студентства до дорослого світу за допомогою акценту уваги на саморозвитку особистості студентів в процесі навчання у ЗВО. Лекційно-дискусійна частина триватиме 15 хвилин.

Потім виконуватиметься вправу з когнітивно-поведінкової терапії протягом 10 хвилин. Спочатку з учасниками обираємо проблемну, пов'язану з навчальним середовищем ЗВО, для студентів ситуацію. Учасники озвучують варіанти аспектів, розташованих в такому порядку: ситуація, думки, почуття, поведінка, одночасно даючи оцінку почуттям за 10-ти бальною шкалою. Далі учасники повторюватимуть цикл, проте аналізуватимуть за допомогою «продуктивного мислення», яке передбачає сприйняття ситуації більш позитивне та раціональне. Відповідно, бали за почуття будуть зменшуватися та зміняться варіанти щодо інших вказаних аспектів. Студентам буде виділено 5 хвилин для висловлення вражень. Потім студентам буде виділено 10 хвилин на індивідуальне виконання вправи особистої ситуації, після чого учасники матимуть 5 хвилин для висловлення вражень.

Далі буде проведено вправу, що орієнтована для підвищення мотивації до навчання у ЗВО. Суть вправи викладено таким чином: здійснюється спроба зайнятися пошуком з метою знайти спосіб (можна і більше, головне дієвість) сприйняття ситуації та зміцнення важливості цілі для підтримання мотивації. Учасники протягом 5 хвилин виконують цю вправу, після чого відбувається висловлювання протягом 5 хвилин. Завдання на 10 хвилин.

Коротко розповідатиметься про користь рефлексії, одразу після чого учасники виконають індивідуальне завдання: спробувати уявити проблемну ситуацію, пов'язану з навчальним процесом у ЗВО, та створити два варіанти розвитку подій – не бажаний результат та бажаний. Відводиться 10 хвилин, з яких 5 хвилин витрачається на виконання вправи, а інші 5 хвилин – обговорення.

Далі відбудеться короткий виступ ведучої тренінга про необхідність відпочинку. Вказані компоненти є невід'ємною складовою успішного саморозвитку особистості, адже відпочинок є доцільним способом відновлювати ресурси для психофізіологічного стану, а це, в свою чергу, свідчить про любов та турботу по відношенню до себе.

На завершальну частину відведено 5 хвилин з метою висловлення власними думками, враженнями та почуттями щодо заняття студентами-учасниками групи. Модератор нагадує про заповнення анкети, надсилає її учасникам групи, які найближчим часом заповнюють і відправляють ведучій групи.

Анкета для заповнення студентами після відвідання тренінгу створена з метою оцінити ефективність корекційної тренінгової програми. Анкету представлено наступним чином:

1. Оцініть тренінг від 1 до 9 (де 1 – абсолютно нецікавий, 9 – абсолютно цікавий).
2. Що зацікавило Вас під час проходження тренінгу? (Якщо так, вкажіть що саме)
3. Назвіть один спосіб сприяння саморозвитку чи більше з тренінгу, який може бути для Вас корисним, якщо такий є.
4. Що робити у випадку демотивації щодо навчання у ЗВО?
5. На Вашу думку, які є способи подолання труднощів в навчальному процесі у ЗВО?

6. Яким чином можна сприймати труднощі в навчальному процесі, щоб це мало позитивну налаштованість до нього?
7. Оцініть від 1 до 9 Ваш рівень бажання займатися саморозвитком (1 – низький рівень, 9 – високий рівень).
8. На Вашу думку, як часто Ви повинні ставити завдання, які сприятимуть Вашому саморозвитку?
9. Чи хотіли б Ви, щоб під час навчального процесу проводилися тренінги з метою оптимізації процесу навчання?
10. Чи порекомендували б Ви відвідати тренінг?

Висновки до третього розділу

Отже, самоактуалізація та самореалізація, спрямованість на світ або суб'єктивний контроль, а також мотивація до навчання, пріоритети щодо особливостей кар'єри та життєві орієнтації можуть входити до групи чинників саморозвитку студентів, і врахування вказаних чинників в подальшому може позитивно вплинути на процес саморозвитку студентів.

Таким чином, ця програма спрямована на оптимізацію процесу саморозвитку особистості студентів, у що входить: підвищення мотивації до навчання у ЗВО, зацікавлення у самоактуалізації, скеровування уваги студентів на визначеність щодо специфіки кар'єри та професійної самореалізації, спрямування студентів до важливості усвідомлювати та контролювати смисло-життєві орієнтації.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження психологічних чинників саморозвитку особистості студентів в процесі навчання у закладах вищої освіти було: зроблено теоретичний аналіз досліджуваної теми, проведено емпіричне дослідження, розроблено корекційну тренінгову програму щодо оптимізації процесу саморозвитку особистості студентів в процесі професійного навчання у ЗВО. Виконані завдання дослідження представлено таким чином:

1. Нами проаналізовано теоретичні підходи до проблеми саморозвитку особистості та визначено психологічні чинники саморозвитку особистості студентів ЗВО. В результаті теоретичного аналізу саморозвитку ми можемо бачити багатодосліджуваність саморозвитку та зацікавлення останнім багатьма вченими майже протягом історії людства. Також варто вказати щодо природи саморозвитку в сучасному світі, який постійно трансформується та зазнає змін. Крім цього, станом на 21-ше століття ми спостерігаємо наявність великої кількості інтерпретацій саморозвитку.

Саморозвиток досліджували вчені з галузі психології та психотерапії, які акцентують увагу на саму невід'ємність саморозвитку від життєдіяльності особистості. Саморозвиток сприймається як одна з характеристик повноцінного функціонування людини. Прийнято розглядати саморозвиток як процес людського розвитку, виходячи з урахування природнього та духовного аспекту саморозвитку.

Крім цього, саморозвиток розглядається в ролі інструменту для досягнення цілей. За допомогою саморозвитку людина має здатність покращити рівень власного благополуччя, що може бути виражене в доході, престижі, авторитетності, владі та визнанні. Саморозвиток постає своєрідним ключем до отримання та розширення спектру власних можливостей.

Не менш важливим приділяти увагу освіті, особливо в ситуації навчально-освітнього процесу людей дитячого та молодого віку. Прийнято вважати молоде покоління як потенційних засновників проектів та реалізаторів нових ідей.

Акцентується увага на молодому поколінні як такому, що подає надії на кращий світ та постає більш вдосконаленою версією людини, наближеною до ідеалу.

Також, сутність саморозвитку полягає в способі знайти своє місце в житті. З урахуванням опрацьованої літератури, ми вважаємо доцільним розуміти саморозвиток як необхідний аспект для пошуку власного призначення особистістю. Завдяки саморозвитку людина починає та продовжує шлях з ціллю дійти до кінця, знаходячи особисту мету.

Необхідно зазначити стосовно стану саморозвитку в 21 столітті. Було помічено розуміння саморозвитку великою низкою вчених, які закликають усвідомлювати та приймати саморозвиток як важливу умову для пристосування до навколишнього середовища. Саморозвиток представлено не тільки в ролі способу адаптації особистості до світу, а також як стиль життя індивіда.

2. Створено комплекс емпіричної бази дослідження психологічних чинників саморозвитку особистості студентів у ЗВО. Для проведення дослідження було застосовано: якісний метод дослідження, а саме – інтерв'ю фрілістинг для отримання більш розширеної інформації, кількісний метод, кореляційний аналіз, – з метою вияву причинно-наслідкового зв'язку між елементами чи чинниками саморозвитку, а також методики «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості», «Дослідження суб'єктивного контролю», «Мотивація навчання у ВНЗ», «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри»)» (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)», «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва. У якісному дослідженні взяло участь 4 викладачі та 9 студентів з кафедри психології НаУКМА, а для проходження методик та проведення кількісного дослідження ми відібрали 40 студентів першокурсників з НаУКМА, з яких 20 є студентами соціальної роботи, та інші 20 – студентами психології.

Методику «Тест оцінювання рівня самоактуалізації особистості» було використано з метою дослідити вираженість самоактуалізації серед студентів, адже самоактуалізація включає в себе необхідні для її прагнення компоненти. «Дослідження суб'єктивного контролю» зіграло важливу роль в ході вивчення

спрямованості студентів, бо саморозвиток особистості великою мірою залежить від її особистої відповідальності та вміння контролювати події, що напряду стосуються життя людини. Не менш корисною для дослідження була методика «Мотивація навчання у ВНЗ», яка стосувалася безпосередньо навчання студентів у ЗВО та його можливостей: такі чинники як набуття знань, опанування професією та отримання диплома вважаються доцільними для підвищення мотивації щодо усвідомленого саморозвитку. З високою частотою робоча сфера діяльності посідає невід'ємне місце в житті індивіда, і останній, в свою чергу, має власний список преференцій стосовно якостей бажаної для себе роботи, тому методика «Вивчення кар'єрних орієнтацій («Якоря кар'єри») (Е. Шейн, адаптація В. О. Чикер й В. Е. Винокурової)» добре увійшла в рамки нашого дослідження. Прийнято вважати важливими наповненість життя сенсом та отримання від нього задоволення як показники якості існування особистості, чим можна пояснити застосування в дослідженні методики «Смисло-життєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва.

Під час дослідження ми отримали такі результати з пройдених студентами методик: усі студенти постали зацікавленими в самоактуалізації, у більшості опитаних має помітне вираження спрямованість покладатися на себе та бути самостійними, в цілому в студентів присутня мотивація стосовно навчання у ЗВО, соціальні робітники та психологи мають власні преференції щодо кар'єрних орієнтацій і останні є більш-менш схожими між собою, усі студенти цінують власне життя та програмують себе на його створення як насиченого та сповненого сенсу.

3. Ми емпірично дослідили психологічні особливості саморозвитку особистості студентів та визначили психологічні детермінанти цього розвитку. На першому етапі дослідження, яке було проведено за допомогою інтерв'ю фрілістинг, ми змогли отримати наступні результати: викладачі разом зі студентами вважають вплив навчання у ЗВО на саморозвиток студентів неоднозначним; прийнято вважати, що студенти психології мають великий спектр інтересів й також можуть самовдосконалюватися за допомогою них;

викладачі зазначають на обов'язковій мотивації студентів під час навчального процесу та наявності в житті студентів безлічі можливостей для їхнього саморозвитку; як студенти, так і викладачі, акцентують увагу на широкому колі варіативності стосовно майбутніх професій у студентів-психологів.

Від здатності студентів соціальної роботи бути відповідальними та самокерованими залежать їх самоактуалізація, орієнтація в часі та вибудовування власних цінностей, а від здатності студентів психології бути відповідальними та самокерованими залежить їх орієнтація в часі. Набуття знань та опанування професією серед студентів соціальної роботи залежать від самоактуалізації та зацікавленості в отриманні знань, а також від вибудовування цінностей студентами, тоді як у психологів набуття знань залежить від вибудовування цінностей. Також, серед студентів соціальної роботи помітні наступні особливості: можливість бути вільними та незалежними є необхідною для праці в повністю зручному для себе режимі; можливість орієнтуватися в часі є необхідною для праці на благо людства; важливим для становлення в ролі спеціаліста в робочій сфері та праці на благо людства вважається сприймання інших людей; сприймання інших людей впливає на поєднання різних аспектів власного життя; творче сприймання життя, можливість бути вільними та незалежними, а також можливість залишатися невимушеними в поведінці та бути здатними на адекватне самосприйняття вважаються необхідними для праці на благо людства. У студентів психології дещо інша специфіка: орієнтація в часі виступає важливою умовою для керівництва та праці в повністю зручному для себе режимі; для керівництва та праці в повністю зручному для себе режимі необхідно мати власне бачення світу і не зраджувати йому; адекватне самосприйняття є необхідним для намагання створювати своє.

Смисло-життєві орієнтації формуються серед соціальних робітників за умови: самоактуалізації, орієнтації в часі, вибудовування власних цінностей, а також зацікавленості в отриманні знань, творчому сприйманні життя та наявності й дотриманні власного бачення світу. На смисло-життєві орієнтації психологів впливає: самоактуалізація, орієнтація в часі та здатності бути

вільними й незалежними. Здатність бути відповідальними та самокерованими у студентів соціальної роботи та психології впливає на їхнє набуття знань та опанування професією в навчальному середовищі у ЗВО. Для соціальних робітників, та, в дещо в більшій мірі, психологів кар'єрні орієнтації залежать від здатності бути відповідальними та самокерованими. Для смисло-життєвих орієнтацій студентів соціальної роботи та психології має велике значення здатність останніх бути відповідальними та самокерованими. Набуття знань та опанування професією постають смисло-життєвими орієнтаціями для студентів соціальної роботи та психології, проте для останніх опанування професією є важливим в меншій мірі. Смисло-життєвими орієнтаціями для соціальних робітників є керівництво та намагання створювати своє, тоді як для психологів, окрім згаданого, необхідними є також працювати в повністю зручному для себе режимі та долати перешкоди.

4. Було надано методичні рекомендації та розроблено корекційну тренінгову програму щодо оптимізації процесу саморозвитку особистості студентів в процесі професійного навчання у ЗВО. Проведення вказаної програми розраховано на 80 хвилин. Програма містить компоненти такого характеру: інформативного, адаптаційного, практичного, інтелектуального, спрямованості щодо самовдосконалення.

Тренінгова програма складається здебільшого з вправ, які розраховані для підвищення ефективності та успішності студентів в навчальному середовищі у ЗВО, яке постає місцем для підготовки студентів щодо їхньої майбутньої діяльності здебільшого як поінформованих та визнаних спеціалістів у власній кар'єрі.

Не можна залишити поза увагою особливість програми, яка полягає у зручності виконання. До програми було відібрано вправи, які є легко зрозумілими та швидкими в опануванні й виконанні. До того ж, виконання вправ не потребує багато часу, що можна вважати ще однією причиною для можливості впровадження програми з метою її використання для оптимізації саморозвитку студентів у навчальному середовищі.

Крім цього, цю програму доцільно використовувати поза межами навчального середовища. Вправи містять в собі психотерапевтичний елемент, який спрямований на опанування необхідними знаннями та навичками для повноцінного функціонування особистості, що, в свою чергу, може бути доцільно, а значить й застосованим в будь-якій іншій ситуації, не пов'язаній з процесом навчання у ЗВО.

Отже, ми можемо розглядати наступні ймовірні перспективи щодо дослідження саморозвитку студентів: дослідження саморозвитку студентів з урахуванням вікових особливостей; включення гендерного аспекту в дослідженні серед студентів; відбір з більшої кількості галузей студентів для дослідження та їхнього саморозвитку; порівняння саморозвитку студентів між різними закладами вищої освіти в рамках одного міста, країни, чи декількох країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артеменко Л. Б. Людський капітал: наукові підходи та стан формування в Україні / Людмила Борисівна Артеменко // Галицький економічний вісник, — Т. : ТНТУ, 2016 – Т. 50. – № 1. – С. 22-31.
2. Байлук В.В. Человечознание. Самообразовательная и самовоспитательная реализация личности как закон успеха. Монография. Урал. гос. пед. ун-т. Екатеринбург. 2012. – 150 с.
3. Барчій М. Самовиховання особистості студента в процесі професійної підготовки. Психологічні виміри культури, економіки, управління: науковий журнал. Львів: – Т. 11, 2018. – С. 271–281.
4. Беккер Г. С. Человеческое поведение. Экономический подход. Избранные труды по экономической теории / Пер. с англ., сост., науч. ред-р послес-я Р.И. Капелюшников; предис-я М.И. Левин. М.: ГУВШЭ, 2003. – 672 с.
5. Бех І. Д. Особистісно-орієнтована модель виховання як науковий конструкт / І. Д. Бех // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць. – Умань: УДПУ ім. Павла Тичини, 2002. – Вип. 3. – 14 с.
6. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. М.: Флинта: Наука, 1998. – 168 с.
7. Боришевський М. Й., Шевченко О. В., Володарська Н. В. та ін. Психологічні закономірності розвитку духовності особистості. Монографія. За загальною редакцією М.Й. Боришевського. Київ: Педагогічна думка, 2011. – 200 с.
8. Вазина К.Я. Место и роль рефлексии в саморазвитии человека. // Теория и практика профессионального образования: педагогический поиск: сб. науч. трудов / под ред. Г. Д. Бухаровой. Екатеринбург: Издательство РГППУ, № 10, 2008. – 8 с.
9. Гавронська Т. В. Свобода як самореалізація і самовиховання особистості в контексті її власного конструювання / Т. В. Гавронська // Гілея. – 2010. – № 32. – С. 184-191.

10. Герасимець Н. В. Духовні виміри буття особистості (соціально-філософський аспект). Філософський альманах: Зб. наук. пр. Київ: Мультиверсум, № 62, 2007. – С. 93-103.
11. Гинзбург М. Р. Личностное самоопределение как психологическая проблема. / М. Р. Гинзбург. – М.: ФГБНУ "ПИ РАО", 1996. – 285 с.
12. Гончарова О.А. Інноваційна діяльність особистості як важлива умова гармонізації культурно-освітнього простору: філософсько-освітній аспект / О. А. Гончарова, Г. Г. Тараненко // Філософські обрії. – 2016. – № 35. – С. 162-173.
13. Горбань Ю. І. Самоосвіта та саморозвиток студента в динаміці цивілізаційних процесів. Рецензія на монографію «Самоосвітня діяльність студентів мистецько-педагогічних спеціальностей»: монографія О.С. Сергєєнко, Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. – 284 с.
14. Грицаєнко Л. М. Самостійна робота студентів як процес самовиховання, саморозвитку особистості майбутніх педагогів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи, № 5 (69), 2019. – С. 50-55.
15. Грішнова О. А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку // О. А. Грішнова // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. – 2014. – №1. – С. 34-40.
16. Євченко І. М. Теоретичний аналіз проблеми самоствердження особистості / І. М. Євченко // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 4 (84). – С. 112-120.
17. Єрахторіна О. М. Самовдосконалення особистості у науковій рефлексії і реалізації біографічних проектів. Монографія. Харків: Видавництво Іванченка І. – 2013. – 215 с.
18. Зарецька О.О. Самопроекування дорослої особистості (рефлексивний аспект). – 27 с. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/712611/1/Zar_Nizhyn18.pdf

19. Заяць Т А, Жаховська, В. Л. Конвертація соціального капіталу в Україні: суперечності, принципи і перспективи // Демографія та соціальна економіка : науковий журнал. – 2021. – № 1. – С. 63-79.
20. Зимовин А. И. Саморазвитие личности в юношеском возрасте как дискурсивная конструкция: обоснование и результаты исследования. Збірник наукових праць К-ПНУ Івага Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології, № 28. – 2015. – С. 142-160.
21. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2004. – 509 с.
22. Іщенко В. Готовність до професійного самовдосконалення студентів як фактор забезпечення високої якості освіти // В. Іщенко // Витоки педагогічної майстерності. – 2015. –№ 16. – С. 103-110.
23. Кліш, І., Самчук, О. Формування в студентів основ самовиховання та самовдосконалення. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць. № 1 (13). – 2011. – 4 с.
Режим доступу: file:///C:/Users/human/Downloads/Fvs_2011_1_15.pdf
24. Ковалев А. Г. Личность воспитывает себя / А. Г. Ковалев. – М.: Политиздат. – 1983. – 256 с.
25. Коваленко Е. А. Усвідомлений саморозвиток особистості в сучасних умовах. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки», № 1092 (50). – 2014. – 8 с.
26. Коваль, Н. А. Духовность в системе профессионального становления специалиста. М., 1997. – 64 с.
27. Комлев А. А. Психологические факторы значимого жизненного выбора. Тамбов: Психологический институт РАО, 2003. – 194 с.
28. Кон И. С. В поисках себя: личность и ее самосознание / И. С. Кон. – М.: Политиздат, 1984. – 335 с.
29. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. Підручник. — К.: 1995. — 304 с.

30. Кузікова С. Б. Феноменологія саморозвитку особистості: визначення поняття/ С. Б. Кузікова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. – 2013. – Т. 2, № 10. – С. 171-176.
31. Кузнецов О, І., Платковська О. В., Савченко І. Г. Психологічні ресурси особистісного саморозвитку особистості. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди, Психологія, № 62. – 2019. – С. 214-228.
32. Кучера Т. Сенс життя як етична проблема. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2012. – С. 79-91.
33. Леонтьев Д.А. Очерк психологии личности. М.: Смысл, 1993. – 43 с.
34. Леонтьев Д. А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО) / Д. А. Леонтьев. – М.: Смысл, 2000. – 18 с. – (2-е изд.).
35. Ливехуд Бернард. Кризисы жизни-шансы жизни: Развитие человека между детством и старостью: (Пер. з нім.). Калуга: Духов. познание, 1994. – 217 с.
36. Литвинчук О. В. Потреба особистості в самореалізації. Science, research, development, 3. 121-123. Режим доступу: http://конференция.com.ua/files/scientific_conference/75/1/75-01_121-123.pdf
37. Логинова Н. А. (1978). Развитие личности и ее жизненный путь. In Л. Анцыферова (Ed.), Принцип развития в психологии. М.: Наука, 1978. – С. 156-172.
38. Лозовой В. О., Сідак Л. М. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці. Монографія. Харків: Право, 2006. – 256 с.
39. Лушикова Д. В. Цінність саморозвитку особистості в інформаційному суспільстві. Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. № 10. – 2010. – 5 с.

40. Максименко С. Д., Зливков В. Л., Кузікова С. Б. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика. Монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. – 430 с.
41. Маралов В. Г. Барьеры саморазвития личности. 2021. – С. 1-15. Режим доступа:
https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3e4hbKGwR4UJ:http://www.sgu.ru/sites/default/files/textdocsfiles/2021/01/13/maralov_v.g._barer_y_samorazvitiya_1_1.pdf+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=opera
42. Маркова А. К. Психология профессионализма. М.: Международный гуманитарный фонд Знание, 1996. – 312 с.
43. Масич С. Ю. Особливості особистісно-професійного саморозвитку викладача вищого навчального закладу. Журнал: Educational Challengers, № 59. – 2018. – 10 с. Режим доступа:
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1Ucm62GIFPQJ:journals.hnpu.edu.ua/index.php/pedagogy/article/view/729/713+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=opera>
44. Маслоу А. Психология бытия. Пер. С англ. — М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 1997. — 304 с.
45. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. (пер. з англ. Л.,И., Евенко). Москва: Дело, 1997. – 492 с.
46. Минуллина А.Ф., Гурьянова О.А. Тренинг личностного роста. Методическое пособие. Казанский (Приволжский) федеральный университет. Институт психологии и образования. Казань: Бриг, 2015. – 96 с.
47. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности. Издательство: МПСИ, НПО "МОДЭК", 2002. – 400 с.
48. Михайличенко В. Е. Психология развития личности. Харьков: НТУ «ХПИ», 2015. – 388 с.
49. Міляєва В. Р, Бреус Ю. В. Формування компетентності саморозвитку особистості в умовах реалізації компетентнісного підходу у фаховій

- справі/ В. Р. Міляєва, Ю. В. Бреус // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – 2012. – № 9. – С. 208-215.
50. Оніпко З. С. Особливості психологічних бар'єрів саморозвитку особистості студента. Науковий журнал «Габітус», 2021. – Вип. 22. – С. 90-95.
 51. Орішко Н. К. Специфіка самовдосконалення особистості на різних етапах її онтогенезу / Н. К. Орішко // Проблеми сучасної психології. – № 21. – С. 507-519.
 52. Орлов Ю.М. Самопознание и самовоспитание характера. Беседы психолога со старшеклассниками. Москва: Просвещение, 1987. – 24 с.
 53. Отич О. Освіта дорослих у суспільстві знань / О. Отич // Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози: монографія; за ред. А. Василюк, А. Стоговського. – Ніжин: Видав. ПП Лисенко М. М., 2017. – С. 31–47.
 54. Панок В.Г., Рудь Г.В. Психологія життєвого шляху особистості. Київ: Ніка-Центр, 2006. – 280 с.
 55. Петровский А. В. Потребность быть личностью. Издатель: МГППУ Вестник практической психологии образования, № 4 (33). – 2012. – С. 87-91.
 56. Пэйо Жюль. Воспитание воли. Пер. з фр. М. Шишмарової. Санкт-Петербург, 1896. – 256 с.
 57. Почебут Л. Г., Чикер В. А. Организационная социальная психология: Учебное пособие. - СПб.: Изд-во «Речь», 2000. – 184 с.
 58. Пророк Н.В. Уявлення про самовдосконалення в сучасній психології [Текст] / Н.В. Пророк // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка / [за ред. С.Д. Максименка]. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. – Т. X. – Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – № 22. – С. 569-578.

59. Прушківська Е. В., Переверзєва А.В. /Е. В. Прушківська, А. В. Переверзєва // Економічний вісник Національного гірничого університету. – №3 – 2007. – С. 17-24.
60. Резван, О. О. Роль позиції у визначенні пріоритетів особистого розвитку. 173-177. Режим доступу: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/23/26.pdf>
61. Роджерс, К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Перевод М.М.Исениной под редакцией д.п.н. Е.И.Исениной. [Електронний ресурс]. Москва: Прогресс, 1994. Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/roger01/index.htm>
62. Ручка А. Культурний капітал сучасного українського соціуму: стан та особливості реалізації / А. Ручка // Бібліотечна планета. – №3. – 2010 – С. 22-25.
63. Саух, П.Ю. Філософія: навчальний посібник. Житомир: Видавництво Житомирського державного педагогічного університету. – 2003. – 255 с.
64. Сердюк Л. З. Самотворення особистості як цілісний само детермінований феномен / Л. З. Сердюк // Актуальні проблеми психології. – 2015. – Т. 7, № 38. – С. 422-431.
65. Сичов, Д. В., Москаленко, А.С., Ліщенко, І. Ю. Формування потреби у саморозвитку та самовдосконаленні особистості в освітньому процесі. 3 с. Режим доступу: <http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/907/1/Форм%20потр%20у%20саморозвитку.pdf>
66. Скробач, Н. В., Шаповал, О. А., Вишиванюк, В. Ю., Петрина, В. О. Превентивна роль самовиховання у формуванні особистості. Медична освіта, Архів медичної медицини, № 1 (27). – 2021. – С. 32-34.
67. Терещук, В. Історико-філософський аспект визначення поняття саморозвитку особистості. Збірка наукових праць: Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. М-во освіти і науки,

- молоді та спорту України, Східноєвроп. ун-т ім. Лесі Українки, № 4 (24). – Луцьк. – 2013. – С. 10-14.
68. Терлецька Л. Г. Процес самопізнання, його структура і роль у становленні особистості / Л. Г. Терлецька // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2012. – № 14. – С. 152-158.
 69. Титаренко, Т. Система психології Володимира Роменця як вчинок самопізнання. Психологія і суспільство, 2, 2006. – С. 33-53. Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29996/1/Титаренко.pdf>
 70. Титаренко, Т. Практики особистісного життєтворення: множинність як шанс. Психологія особистості, № 1 (6). – 2015. – 310 с.
 71. Томан, І. Як удосконалювати самого себе. Пер. з чес. Київ: Політвидав України, 1988. – 319 с.
 72. Уйсімбаєва, Н. В. Характеристика категорії «структура самовдосконалення» у психолого-педагогічному контексті. Психологічні науки, № 71 (2). – Херсон. – 2016. – С. 62-66.
 73. Уличний, І. Л. Формування потенціалу професійного самовдосконалення студентів педагогічного вищих навчальних закладів. Актуальні проблеми психології Т. 12. Психологія творчості. – 2014. – №19. – 364-371 с. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/data/jrm/v12/i19/46.pdf>
 74. Фукуяма, Ф. Соціальний капітал (пер. з англ. Л, Шевчук.). Незалежний культурологічний часопис «І», № 53. – 2018. Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AlbahaBE4m0J:www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=opera>
 75. Фурман, А. А. Особистість у формовиявах смисложиттєвого зорієнтування. Персонологічні моделі та концепції. Психологія особистості, Т. 8, 1, 2017. – 6 с. Режим доступу: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/po/article/view/3126>
 76. Царук, А. Самовиховання як чинник розвитку особистості студента. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, 2015. – 3 с.

77. Чепелєва Н.В. Психологічна характеристика особистості, здатної до самопроектування / Н.В. Чепелєва, С.Ю. Рудницька // Педагогіка і психологія. – 2018. – № 1. – С. 71 – 77.
78. Чуйко, Г.В., Чапак, Я.В., Гайсонюк, Н.А. Особливості самопрезентації студентів психологів. Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. 10, № 26. – Київ. – 2014. – С. 851–865.
79. Штангрет, Л. І. Самоосвіта дорослих як умова соціальної адаптації, професійного самовдосконалення і духовного розвитку особистості. Public communication in science: philosophical, cultural, political, economic and IT context. Houston, USA, Vol. 3. – 2020. – С. 73-76.
80. Шуклина, Е. А. Самообразование как отрасль социологического знания. Екатеринбург: Социология образования. – 1999. – С. 87-94.
81. Яблонська, Т.М. Вікові та індивідуально-психологічні особливості як чинник самовдосконалення особистості. Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. № 37. – 2015. – С. 28-39.
82. Ядов, В. А. Социальная идентификация в кризисном обществе. Москва. Журнал: Социологический журнал, 1, 1994. – С. 35-51.
83. Alfred Adler. The Science of Living. London: George Allen W Unwin Ltd Museum Street. 1929. 275.
84. Jack J. Bauer, Sun W. Park, R. Matthew Montoya, Heidi A. Wayment. Growth Motivation Toward Two Paths of Eudaimonic Self-Development. *Journal of Happiness Studies*, 16 (1), 2014. 185-210.
85. Berscheid, E., Graziano, W., Monson, T., Dermer, M. Outcome Dependency: Attention, Attribution, and Attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 34 (5), 1976. 978-989.
86. Beumasteir, F. R., Leary, M. R. The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. 497-529. Retrieved from:

http://persweb.wabash.edu/facstaff/hortonr/articles_for_class/baumeister_and_leary.pdf

87. Buchanan, T. Internet research: Self-monitoring and judgments of attractiveness. *Behavior Research Methods, Instruments. & Computers*, 32 (4), 2000. 521-527.
88. Carmeli, A., Schaubroeck, J. M. How Leveraging Human Resource Capital with its Competitive Distinctiveness Enhances the Performance of Commercial and Public Organizations. *Human Resource Management*, 44 (4), 2005. 391-412.
89. Chubinska, N., Gavrych I., Khltobina, O., Kryshchanovych, S., Shevchenko, Zh. Philosophical and Psychological Approach to Self-Development of Scientific and Pedagogical Workers. *Scientific Council of Khachatur Abovian Armenian State Pedagogical University. Yarevan: Wisdom*, 4 (20), 2021. 139-147.
90. Goffman, E. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday, 1959. 173.
91. Green, J. R. Future Graduate Study and Academic Careers. *Studies of Supply and Demand in Higher Education*. University of Chicago Press, 1993. 145-182.
92. Hawkins, L. B., Leone, Ch. Self-Monitoring and Close Relationships. *Journal of Personality*, 74 (3), 2006. 739-778.
93. Herzberg, F. *The hygiene-motivation theory. The Motivation to Work*. 2nd edition, New York: John Wiley. Chartered Management Institute Management House, Cottingham Road, Corby NN17 1TT. (1959).
94. Hussein A Mustafa. Self-improvement. Salahaddin University - Erbil | SUH • Department of Business Administration. 2018. 1-17. Retrieved from: [file:///C:/Users/human/Downloads/Self-improvement%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/human/Downloads/Self-improvement%20(1).pdf)
95. John G. Nicholls. Achievement Motivation: Conceptions of Ability, Subjective Experience, Task Choice, and Performance. *American Psychological Association, Inc., Vol. 91* (3), 1984. 328-346.
96. Juster, F. T. The Returns to Investment in Higher Education: Another View: Paul Wachtel. NBER, 1975. 151-170. Retrieved from: <https://www.nber.org/chapters/c3696.pdf>

97. Kamenska, I.S. Pedagogical practice as a factor of self-development and self-improvement of the future pedagogue. *Young Scientist*, 11 (63), 2018. 238-242.
98. Kryucheva, Y. V., Tolstoukhova, I. V., Iakobiuk, L. I., Vinogradova, M. V. Revisiting Student Self-Improvement. *International Journal of Engineering & Technology* 7 (4), 2018. 292-295.
99. Leone, Ch. Self-Monitoring: Individual Differences in Orientations to the Social World. *Journal of Personality*, 74 (3), 2006. 633-657.
100. Mesarosova, M. Care for self-development in relation to the self-regulation in the students of helping professions. *Special Issue*, 1 (3), 2017. 586-596.
101. Mincer, J. Investment in Human Capital and Personal Income Distribution. *Journal of Political Economy*, 66 (4), 1958. 281-302.
102. Pretty, J. N., David Smith. Social Capital in Biodiversity Conservation and Management. *World Development*, 2001. 631-638. Retrieved from: [file:///C:/Users/human/Downloads/PrettySmithBiodConserv%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/human/Downloads/PrettySmithBiodConserv%20(1).pdf)
103. Quigley, J. M., Rubinfeld, D. L. Public Choices in Public Higher Education. *Studies of Supply and Demand in Higher Education*. University of Chicago Press, 1993. 243-284. Retrieved from: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c6103/c6103.pdf>
104. Razin, A. Optimum Investment in Human Capital and Economic Growth. *Review of Economic Studies*, 1972. 455-460. Retrieved from: [file:///C:/Users/human/Downloads/razinrestud1972%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/human/Downloads/razinrestud1972%20(4).pdf)
105. Richard M. Ryan and Edward L. Deci. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*. *American Psychological Association*, Vol. 55 (1), 2000. 68-78.
106. Staudinger, U. M., & Kunzmann, U. Positive Adult Personality Development: Adjustment and/or Growth? *European Psychologist*, 10 (4), 2005. 320–329.

107. Taubman, P., Wales, T. Mental Ability and Higher Educational Attainment in the Twentieth Century. NBER, 1975. 45-70. Retrieved from: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c3692/c3692.pdf>
108. Zawadzka, A. M., Szabowska-Walaszczyk, Anna. Does self-improvement explain well-being in life and at work place?. Analysis based on selected measures of well-being. *Polish Psychological Bulletin*, 45 (2), 2014. 128-141.

ДОДАТКИ

Додаток А

Середнє значення кар'єрних орієнтацій студентів соціальної роботи

Кар'єрна орієнтація	Середнє значення
Професійна компетентність	43
Менеджмент	66
Автономія	73
Стабільність	55
Служіння	71,2
Виклик	57,5
Інтеграція стилів життя	71
Підприємництво	61,5

Додаток Б

Середнє значення кар'єрних орієнтацій студентів психологів

Кар'єрна орієнтація	Середнє значення
Професійна компетентність	53,4
Менеджмент	59
Автономія	76,9
Стабільність	52,7
Служіння	66
Виклик	54
Інтеграція стилів життя	70,7
Підприємництво	59,4

Додаток В

Середнє значення смисло – життєвих орієнтацій студентів соціальної роботи

Смисло-життєва орієнтація	Середнє значення
Цілі в житті	68,7
Процес життя	71,3
Результативність	73,7
Локус контролю – Я	57,2
Локус контролю – життя	66,6

Додаток Г

Середнє значення смисло – життєвих орієнтацій студентів психологів

Смисло-життєва орієнтація	Середнє значення
Цілі в житті	79,7
Процес життя	73,8
Результативність	78,3
Локус контролю – Я	70,4
Локус контролю – життя	85,3